

652
1982

საქართველოს
განათლების
მინისტრის
გამოცემის
სამსახური

ქრონიკა

1982

4

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქოჩოხი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლიბრატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
ჟურნალი

საპარტეზოლოს მფარველთა კავშირისა
და აჭარის განყოფილების
ორგანო

გ ა მ ო ც ე მ ი ს 24-ე წ ე ლ ი

4

982

ივლისი
აგვისტო

ბა მწეწიჭი ბღეა გვადეს, აჭარა,
ბა მთმავალი, ბეიბუაზი ბედიტ...
ქალაქი—ჩვენი ქვეყნის ღანჯაბა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ ა თ უ მ ი

აჭარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ეროვნული
ენციკლოპედია

ნომარში დაბეჭდილია

სანე გუგუნიძე	3	ძმობის გზები
ჯემალ ჯაფარი	8	ლექსები
ვახტანგ ანკლავიძე	12	ორი დიდი დღე (დოკუმენტური მოთხრობა, დასასრული).
მსენია მუხიანი	23	ლექსები
ჯემალ სოფერიძე	25	მაღალი ხეების ტყეში (მოთხრობა)
სოსო აბაშიძე	35	ლექსები
სოფარ მოღვაძე	37	თვა (ახალი რომანის ფრაგმენტები)
მერი ნიშანაძე	49	ლექსები
რუსულან შოქნაძე	51	ხევსურეთში (ლექსი)
ნესტორ მაღალაშვილი	52	მოგონებათა წიგნიდან (გაგრძელება)
იოსებ უშტარაძე	56	სამი ძმის სოფელი (ნარკვევი)
ნუგზარ ჯაფარიძე	64	ვისი სული გსურს?! (ნარკვევი)
პარმენ ცაფიშვილი	73	ძმური კავშირი
ლარიკა ჯემურიძე	75	ახალშენელი ბერძნების ყოფისა და კულტურის ისტორიიდან
იასონ ცერცვაძე	78	414-ე, წითლდროშოვანი...
რეზა შორაძე	79	სოფელს ახსოვნ
ამირან კანშიძე, დავით კიშინიძე, შოთა შაველაძე	81	არქეოლოგიური გათხრები სხალთისწყლის სეოზაში
იური ბიბილიშვილი	84	თანამედროვის თვალით
ვაჟა ნაცვლიშვილი	88	„ტახუნას“ მწერლობი იდეალები
ჯემალ ჩხიკიძე	91	საკვირაო ნადირობა
ბრიკოლ ჩხიკიძე	92	ჩვენ და ჩვენი ეზო
კუკური კვასთიანი	94	მუქთახორა
	95	გასულ ორ თვეში

გარეკანის 1-ლ გვერდზე — „პეტრას ციხე“. ავთანდილ ლომაძის ნახატი.

გარეკანის მე-2 გვერდზე — „მეჩაიე“. მხატვარი ჯემურიძე თანაშვილი.

გარეკანის მე-3 გვერდზე — „ძმები“. მხატვარი შოთა სოფარიძე.

ტექნიკური ხელმძღვანელი შუშანა დარჩია.

ნანი გუგუნავა,

საქართველოს კომპარტიის აჭარის
საოლქო კომიტეტის მდივანი

ბულგარელი ხალხის დიდი შვილი გიორგი დიმიტროვი ამბობდა, თუ-
მცა აჭარის რესპუბლიკა არ არის დიდი, მაგრამ მას უდიდესი ინტერნა-
ციონალური მნიშვნელობა აქვს.

აჭარას სამართლიანად უწოდებენ 80 მმის რესპუბლიკას, დიდი რე-
ვოლუციური და შრომითი ტრადიციების მხარეს. დღეს ხალხთა ურდვევი
ძმობა ჩვენი საერთო წარმატებების, ჩვენი გამარჯვებების საწინდარია.

მეფის რუსეთის ყოფილი განაპირა, ჩამორჩენილი კუთხე აჭარა საბ-
ჭოთა ხელისუფლების წლებში გადაიქცა მრავალდარგოვანი მრეწველობი-
სა და ინტენსიური სოფლის მეურნეობის, მაღალი კულტურის მხარედ.
იგი დაიფარა სამეცნიერო, კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულე-
ბების, ჯანმრთელობის კერების ფართო ქსელით. ბრძნულმა ლენინურმა
ეროვნულმა პოლიტიკამ, კომუნისტური პარტიის წინასწარდასაზულობამ
და მშრომელი კაცის მოუღლელობამ მარჯვენამ ფენიქსებზე აღორძინა და
აყვავა აჭარა.

ახლა ჩვენი ავტონომიური რესპუბლიკა მთელს მსოფლიოშია ცნობი-
ლი ნათლობადუქტებითა და ელექტრონიკითობებით, მანქანებითა და მო-
წყობილობებით. იგი ცნობილია როგორც ჩვენი ქვეყნის სამხრეთის საზ-
ღვაო ჭიშკარი, როგორც ძვირფასი სუბტროპიკული და სამხრეთული კუ-
ლტურების ერთ-ერთი ძირითადი მწარმოებელი.

ავტონომიური რესპუბლიკის სამრეწველო პროდუქცია დღეს მსოფ-
ლიოს 67 ქვეყანაში იგზავნება.

საფოველთაოდ ცნობილია აჭარის სოფლის მშრომელთა, განსაკუთ-
რებით შენაიეთა, მეციტრუსეთა, მეთამბაქოეთა, მეცხოველეთა შრომითი
წარმატებები.

არნახულად აყვავდა და გაიფურჩქნა ჩვენში ფორმით ეროვნული და
შინაარსით სოციალისტური კულტურა. აჭარის მშრომელთა საზოგადოე-
ბრივი შეგნებულობა მკვეთრად ვლინდება მყარ სამეურნეო მაჩვენებლებ-
ში, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს რესპუბლიკის ეკონომიკის სულ
უფრო მზარდ აღმავლობას. მეთერთმეტე ხუთწლედის მაჩვენებლები ნათ-
ლად შეტყველებენ აჭარის მშრომელთა სასახელო წარმატებებზე, კონკრე-
ტული იდეოლოგიური სიტუაციის მეცნიერული ანალიზის საფუძველზე

ამ პროცესის სათანადო ეკონომიკურ დასაბუთებაზე. ამას ცხადყოფს ისიც, რომ ბოლო წლებში სამგზის ორდენოსანი ჩვენი რესპუბლიკა შეიძლება დაჯილდოვდა საკავშირო და ორჯერ რესპუბლიკური გარდამავალი წითელი დროშით. ასე განუზრელად იზრდება საბჭოთა აჭარის წვლილი საქართველოს რესპუბლიკის მიღწევებში, ჩვენი დიადი სამშობლოს ერთიან სახალხო-სამეურნეო კომპლექსში.

განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ბოლო ათწლეულში მოპოვებული წარმატებები. ხორცს ისხამს მშრომელთა მატერიალური კეთილდღეობისა და სოციალურ-კულტურული ღონის ამალგების ვრცელი პროგრამა.

ახლა ჩვენი ავტონომიური რესპუბლიკა დიდი იუბილეს — საბჭოთა კავშირის შექმნის 60 წლის თავის ღირსეული შეხვედრისათვის მზადების ნიშნით მიიწევს წინ მტკიცედ, დამაჯერებლად. წინსვლისა და აყვავების ეს დიდებული გზა აღსავსეა ჯერ არნახული გამარჯვებებით, რაც იმ დახმარებისა და მზრუნველობის შედეგია, რომელსაც ნიადაგ იქნენ აჭარისადმი, ისე როგორც ყველა ავტონომიური ფორმირებისადმი, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, პირადად ამხანაგი ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ავტონომიური რესპუბლიკის წარმატებებში თავიანთი წვლილი შეაქვთ მოძმე ერებისა და ეროვნებების წარმომადგენლებს, მათ შორის, მოძმე ბულგარელი ხალხის შვილებს.

ჯერ კიდევ ოციან წლებში დასახლდა ჩაქვის მეჩაიეობის საბჭოთა მეურნეობაში 200-მდე ბულგარული გვარი. ისინი ჩვენი რესპუბლიკის მშრომელების მხარდამხარ აშენებდნენ ახალ ცხოვრებას, მამაცურად შრომობდნენ სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა უბანზე. ბევრი მათგანი სწორედ შრომით გახდა დაფასებული. მაგალითად, ქობულეთელ ვერა ფრეჟევას თავდადებული შრომისათვის სოციალისტური შრომის გმირის წოდება მიენიჭა.

ბულგარელები არა მარტო მინდვრებსა და პლანტაციებში, არამედ საწარმო-დაწესებულებებშიც მუშაობენ. მარია გუგუნსკაია, მაგალითად, ბათუმის ხილეულის წყლებისა და ლუდის ქარხანაში იღვწის, მარინა არაბაჯი — გემთსაშენ ქარხანაში, ნინო თაუხჩში-გურგენიძე — თამბაქოს საფერმენტაციო ქარხანაში, თევდორე პერევერზევი მეზღვაურია, მარია მილნიჩევსკაია კი საქართველოს სსრ სკოლის დამსახურებული პედაგოგია. მათთვის საქართველო ჭეშმარიტად მეორე სამშობლო გახდა.

რეალობად იქცა გიორგი დიმიტროვის წინასწარმეტყველება: „შავი ზღვა ბულგარელებსა და ქართველებს ერთმანეთისაგან გვეყოფს, მაგრამ ძალე დადგება დრო, როცა შავი ზღვა მეგობრობისა და ძმობის ზღვად, ამ ორი ქვეყნის ხალხების დამაკავშირებელ ხილად გადაიქცევა“.

დღეს ბულგარეთიდან სწორედ შავი ზღვით მოცურავენ გემები „ჩაია“,

„კაჩა“, „ანტონ ივანოვი“ და სხვები. ვარნისაკენ ბათუმიდან იღებენ კურსს ჩვენი თბომაველები „შოთა რუსთაველი“, „ივან ფრანკო“, „ფელიქს ძერჟინსკი“, რომლებსაც აჭარიდან ბულგარეთში ასობით ტურისტები მიჰყავდათ. მიაქვთ ბათუმური მარკის ნაწარმი. ბულგარეთიდან მიღებული მოწყობის ღირებულებით აღიჭურვა ზოგიერთი ჩვენი საწარმოს ცალკეული საამქროები.

გიორგი დიმიტროვის აჭარაში სტუმრობამ ხელი შეუწყო ბულგარეთისა და საქართველოს მშრომელთა მეგობრობის განვითარებას, რაც შემდგომ კიდევ უფრო გაღრმავდა და განმტკიცდა. ამის ნათელი გამოხატულებაა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისა და ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის ბლაგოევგრადის ოკრუგის მშრომელთა მეგობრული ურთიერთობა, რომელსაც აგერ უკვე 18 წლის ისტორია აქვს.

აჭარაში გიორგი დიმიტროვის ყოფნის, მისი ხსოვნის უკვდავსაყოფად ბულგარელი ხალხის დიდი შვილის სახელს ატარებს ბათუმის № 24 საშუალო სკოლა, ბათუმის ერთ-ერთი ქუჩა, ხელვაჩაურის რაიონის ჩხუტუნეთის კოლმეურნეობა, სხვა ორგანიზაციები, მისი სახელი აღბეჭდილია მემორიალურ დაფებზე — ბათუმის პიონერთა და მოსწავლეთა სასახლის, ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის, მწვანე კონცხზე არსებულ შენობაზე, სადაც იგი ისვენებდა. აჭარის სახელმწიფო მუზეუმში სპეციალური კუთხე აქვს დათმობილი გიორგი დიმიტროვის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის, აჭარაში მისი ყოფნის ამსახველი მასალების ექსპოზიციას.

1964 წლიდან განსაკუთრებით გახშირდა ჩვენი მეგობრული კონტაქტები ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის ბლაგოევგრადის ოკრუგთან. დაიწყო პარტიულ-სამეურნეო და კულტურული დელეგაციების გაცვლა. აჭარაში გასტროლები გამართა ბლაგოევგრადის ოლქის ხალხური სიმღერისა და ცეკვის 70-კაციანმა ანსამბლმა „პირინმა“. მას მოჰყვა თეატრალური კოლექტივების გაცვლა. პირველი ქართული თეატრალური კოლექტივი, რომელიც ბულგარეთს ეწვია, ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრი იყო. დიდი პოპულარობით სარგებლობს იქ ჩვენი დრამატურგის ა. ჩხაიძის პიესები. განსაკუთრებული მოწონება ხვდა კომპოზიტორ დიმიტრი იანევის მუსიკას, რომელზედაც აჟღერდა სიმღერა „ბლაგოევგრადი-აჭარა“. შეიქმნა დოკუმენტური კინო და სატელევიზიო ფილმები.

1977 წელს აჭარას ეწვია ბლაგოევგრადის ოკრუგის მშრომელთა მრავალრიცხოვანი დელეგაცია, რამაც ახალი შინაარსით გაამდიდრა დროით შემოწმებული ჩვენი სამარადისო ძმობა. ორი წლის შემდეგ კი აჭარის დღე-ღამეები გაიმართა ბლაგოევგრადის ოკრუგში. ესოდენ ფართო წარმომადგენლობითი დელეგაციის ეიზიტი აჭარიდან პირველი იყო ჩვენი და ბლაგოევგრადის მეგობრობის ისტორიაში. დელეგაციას ხელმძღვანელობდა საქა-

როველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრობის კანდიდატი, პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი ე. პაპუნძე. ჩვენს მეხსიერებაში წარუშლელია იმ დღეთა დატყვევების შთაბეჭდილებანი.

დედეკაციათა გაცვლები, რასაც ახლა უკვე მიზნობრივი ხასიათი აქვს, შეხვედრები კიდე უფრო განამტკიცებენ და აღრმავებენ საქმიან ურთიერთობას, ახალ ფურცლებს წერენ ჩვენი მეგობრობის ისტორიაში. ეკონომიკური, კულტურული, სულიერი კავშირები, ინტერნაციონალური ტრადიციების გაფართოება ხელს უწყობენ ახალი ადამიანის აღზრდას, მშრომელთა მობილიზებას დასახული ამოცანების შესასრულებლად. აჭარისა და ბლაგოვევრადის მშრომელთა შეხვედრების ნიშანდობლივი თავისებურება სწორედ მისი საქმიანი ასპექტია, ცალკეული ღარგების მიხედვით გამოცდილების ურთიერთგაზიარება და დანერგვა. ამასთან ესაა თავისებური ურთიერთანგარიშგება გაწეული მუშაობის, კერძოდ, იმის შესახებ, თუ როგორ ხორციელდება სკკპ XXVI და ბულგარეთის კომუნისტური პარტიის XII ყრილობების გადაწყვეტილებები.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის 60-ზე მეტ შრომითს კოლექტივს საქმიანი კონტაქტები აქვს ბულგარულ კოლექტებთან, რასაც დიდი პრაქტიკული სარგებლობა მოაქვს ორივე მხარისათვის. აჭარის მოწინავე შრომითი კოლექტივების დასაჯილდოებლად დაწესებულია ბულგარეთის კომპარტიის ბლაგოვევრადის საოკრუგო კომიტეტისა და სახალხო საბჭოს ორი გარდამავალი ვიშევი. 1980 წელს სოფიაში საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიისა და ბულგარეთის კომპარტიის ადგილობრივი პარტიული ორგანოების თანამშრომლობის საკითხებისადმი მიძღვნილ თათბირზე მოისმინეს პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ინფორმაცია აჭარისა და ბლაგოვევრადის ოკრუგის მშრომელთა მეგობრობის ღარგში დაგროვილი გამოცდილების თაობაზე.

ბულგარელმა და საბჭოთა ხალხებმა დიდი ზემოთ აღნიშნეს ბულგარელი ხალხის სახელოვანი შვილის, გამოჩენილი რევოლუციონერისა და საზოგადო მოღვაწის გიორგი დიმიტროვის დაბადების ასი წლისთავი. ეს სახელოვანი თარიღი იზეიმეს აჭარის მშრომელებმაც. ბათუმში გაიმართა გიორგი დიმიტროვის დაბადების ასი წლის თავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო საზეიმო სხდომა. მოეწყო გ. დიმიტროვის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამსახველი ფოტოგამოფენა, შრომით კოლექტივებში მოეწყო ამ თარიღისადმი მიძღვნილი სტენდები, გამოფენები.

ამა წლის 14-დან 21 ივნისამდე ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის ბლაგოვევრადის ოკრუგში გაიმართა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დღეები. ეს დღეები ამჯერად გიორგი დიმიტროვის დაბადების 100 წლის თავს მიეძღვნა. ავტონომიური რესპუბლიკის მშრომელებთან ერთად აჭარის დღეებში მონაწილეობა მიიღო ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის

სახელმწიფო თეატრის კოლექტივმა, რომელმაც საგანგებოდ ამ სახელმწიფო-
ლებისათვის მოამზადა ცნობილი ბულგარელი დრამატურგის ივანე რადო-
ვის პიესა „წითელი და მიხაკისფერი“, რომელიც მოგვითხრობს მთავარი
დემიტროვზე, როგორც ლაიფციგის პროცესის გმირზე. მეგობარი მხარის
მამურობებმა ნახეს აგრეთვე ჩვენი თეატრის მეორე სპექტაკლი —
იოსელიანის „სანამ ურემი გადაბრუნდება“.

სიამოვნებით უნდა აღინიშნოს, რომ გ. დემიტროვისადმი მიძღვნილი
სპექტაკლისათვის ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის სახელმწიფო სა-
ბჭოს ბრძანებულებით, რომელსაც ხელს აწერს ბულგარეთის კომუნისტუ-
რი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი, ბულგარე-
თის სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე ამხ. ტოდორ უივკოვი, ბათუმის
თეატრის კოლექტივი დაჯილდოვდა ბულგარეთის სახელმწიფოს 1300
წლის თავის აღსანიშნავი საიუბილეო სამახსოვრო მედლით, აგრეთვე ბუ-
ლგარეთ-საბჭოთა კავშირის მეგობრობის საზოგადოების საერთო-სახალხო
კომიტეტის საპატიო სიგელით. **ბლაგოვევრადში** მოეწყო აჭარი-
სადმი მიძღვნილი დოკუმენტური ფილმების ფესტივალი, ფოტოგამოფენა
დევიზით „აჭარა 60 წლისაა“ და სხვა ღონისძიებანი.

აჭარის დელეგაციას ხელმძღვანელობდა პარტიის აჭარის საოლქო
კომიტეტის მეორე მდივანი გ. ჩიგოგაძე.

საუკუნოდ დამოხილდნენ აჭარა და ბლაგოვევრადი. ამის დადასტურე-
ბაა ისიც, რომ აჭარის სახელმწიფო ფილარმონიის საკონცერტო დარბაზი
საბჭოთა კავშირ-ბულგარეთის მეგობრობის სახელობისაა. ბლაგოვევრად-
ში არის ბათუმის ქუჩა, ბათუმში კი ბლაგოვევრადის ქუჩა. ბათუმიდან რა-
მდენიმე კილომეტრზე მესაზღვრეთა საგუშაგოა, რომელიც ბულგარელი
გმირი ჯარისკაცის ასენ ილიევის სახელს ატარებს.

ქართველი და ბულგარელი ხალხების ურდევები მეგობრობის სიმბო-
ლოდ გონიოს ციხე-სიმაგრის ვრცელ ეზოში ტანს იყრის მეგობრობის ბა-
ღი. გაივლის წლები, ამ ტყე-ბაღის ხეები მძლავრად იშრიალებენ და მო-
ძაველ თაობებს, შთამომავლობას გადასცემენ ჩვენი დიადი მეგობრობის
ესტაფეტას.

დაე, მარად ცოცხლობდეს და ღრმავდებოდეს საბჭოთა და ბულგარე-
ლი ხალხების, ჩვენი პარტიების ურდევები მეგობრობა და თანამშრომლო-
ბა ქვეყნად მშვიდობის, საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის საკე-
თილდღეოდ, კომუნიზმის საქმის სადიდებლად.

ჩემალ ჩაყელი

გვარი, სახელი, დაბადების დღე ანდა წელი
და სხვა თავისი,
სხვა მრავალი,
ეს — სულ ერთია.
ჩვენ ყველა —
დიდი მომავალის ვართ მშენებელი
და მზე — სამშობლო უმაღლესი ჩვენი ღმერთია.
სახელით ჩვენით ქვეყანაზე,
როგორც მესია,
პატიოსნება, სიყვარული, მშვიდობა დადის.
ჩვენ ყველას ერთი უმაღლესი გვაქვს პროფესია,
ესაა ჩვენი თავდადება სამშობლოსათვის.

ქართული ანბანი

თავსადღებრძელო სიმაღლით შესვა,
ვინც სული შენით ამოინათა.
მოსჭიდებიხარ სიცოცხლეს ფესვად,
ანბანო ჩვენთა, — ქართლოსიანთა.
სულში წკარუნობ ღამით თუ ღილით,
ვით უკვდავების თეთრი ბწკარედი,
პირველად თქმული, პირველად ქმნილი
და ღვთაებრივი სისუფთავეთი.
შენი სიცოცხლე ზარივით ერთვის
გენებს, როგორაც ნამი ღილისა.
ანბანო, სულო ქართული ღმერთის,
კრიალოსანის თეთრო თილისმავ.
ყველაზე სუფთა გამოსხივება
ქართველი კაცის სულის, ბუნების,
ნათელ რწმენათა ნათელ იებად
ნაფერები და ნადუღუნები.

სამშობლოს ბედის, ქართულის სულის
დამზევებაჲ და აღორძინებაჲ.
მზის მონათესო, ზეგარდმოსულო,
და უკვდავების ამომძივებაჲ,
შენა ხარ ჩვენი ხმლისა და ზვარის
და ყოვლის, რაიც იმედად გვედო —
შენა ხარ ჩვენი მთისა და ბარის,
მთლად საქართველოს სიცოცხლის კრედო,
მაღალი სიბრძნის ზიარჭურჭელი
გელათის, მცხეთის და იყალთოსი.
შენა ხარ ჩვენთა მარადუცვლელი
სულის დვრიტა და აზრის სამოსი.
დარბაზის, ტაძრის, ქვისა თუ აზრის,
მამის თუ დედის, ძმის თუ დობილის
სიამაყის და სიცოცხლის ვაზი —
საუკუნეებს შემოჭდობილი,
დიდი სიბერე და სიჭარმავე
ერის მზისა და მისი მეობის.
მარადისობის გენებს განაგებ
ყველაზე დიდი მემკვიდრეობის.
ვენახისათვის როგორაც ფესვი, —
მთავარარსობა შენა ხარ ენის.
შენა ხარ ჩემი ხატი და ფრესკა,
ციური ფერი ხმისა და ბგერის.
შენა ხარ, როგორც ქართული გზები,
მწვერვალისაკენ აღმა მავალი,
სპეტაკი სულის, ნათელი გზნების
წინაპარიც და შთამომავალიც,
ქართული წიგნის უძველესობა,
მისი ფესვები, სული და მდადე.
ლამაზი, როგორც ენამზეობა,
და მშვენიერი, როგორც სიცხადე,
ღვთისა და კაცის ზვედრი და წილი,
იმედის ზეცა და მზრუნველობა.
ჭირგადახდილი, ომგამოვლილი,
გადარჩენილი ერის მეობა.
ქართული ენის სული, ანბანო,
დიდო მიზეზო ხმლის და ფიცისა,
დაე, მირონმა შენმა განბანოს
ყოველი ღირსი ამა მიწისა.

უკედავი ფესვით, სამშობლოვ ჩემო,
მითის შორეულ სიღრმეებს ბუბნი.
თავს ადგას შენი სუნი და გემო
ვანსა თუ გელათს,
გრემსა თუ ურბნისს...
შენი მაღალი დღევანდელობა
გალაღებს, — ალვად აყრილი ტანი.
იგი ნათელი და დღეგრძელობა
გიძღვის ჩირადნით, როგორც ტიტანი.
სამშობლოვ, ჩემო,
შეკრული ფიცად,
ცერზე შემდგარი დაგენახები,
თუ გსურს, მიგულე საკეცე მიწად,
თუ გსურს, წამლადაც დაგენაყები!

ისე გაივლი ბევრგან ტრამალებს,
ვერრას იბოვი მიწაზე, — მზეზე
და ეს გაფიქრებს,
და ეს გავალებს,
ფრთხილად იარო მშობლიურ გზებზე.
ფრთხილად იარო, რადგან მთავარი
ისტორიისა გელის კარიბჭე.
ფრთხილად!
ვაი თუ დიდი თამარის,
დედა — თამარის საფლავს აბიჯებ!
ფრთხილად!
ვაი თუ აი, აქ არი
გულუასახარი და გულსაკლავი —
გარდასულ დროთა ნაქალაქარი,
დიდი წიგნი თუ წმინდა საფლავი,
დიდი განძი თუ რკინა და ძვალი,
ანდა გვირგვინი ნაქორწილარი.
რაც გარდახდილა სამშობლოს ვალი.
გარდაუხდელი რაიც წინ არი.
მესიასავით უნდა არიგო,
ტაძრებმა სითბო რაც მოგანიჭეს.

რაკი დადიხარ, უნდა გაიგო,
კარგად გაიგო, რაზე აბიჯებ.
ბრძენია ქართველის მიწა ესოდენ,
ძალთა დიდებას ის მოგანიჭებს.
რაკი დადიხარ, უნდა გესმოდეს,
უნდა იცოდეს, რაზე აბიჯებ!

● ●

უმაღლეს ნებად,
სიცოცხლის ქებად
და სიყვარულის ფერად და ფარად,
ვამბობთ ელვარედ და გასაგებად:
— ომები?
— არა!
— ომები?
— არა!
— ომები?
— არა!

ცისკრის სიმორცხვე
ხულის ევლებოდეს ფერთა სინაზედ,
რომ დადიოდეს დიდი სიცოცხლე
ამ განაწამებ დედამიწაზე!
რომ დადიოდეს ძმობა, მინდობა,
ძლევად ნაწერი გულის ფიცარზე,
რომ დადიოდეს დიდი სიცოცხლე
ამ განაწამებ დედამიწაზე!

მ რ ი ზ ი ზ ი ზ ჯ ე

კრების მონაწილეთა შორის რამდენიმე ბულგარელიცაა.

არა, ისინი ბულგარეთიდან არ ჩამოსულან. ბათუმიდან რამდენიმე კილო-მეტრის მოშორებით, დაბა ჩაქვი სახლობენ თურმე.

ჩაქველი ბულგარელები არიან ისინი.

ასლა თუ ცოტა უცნაურად ჟღერს ეს სიტყვები, არაფერია, რადგან შემ-დგომ ისე ჩვეულებრივი გახდება ისინი, თითქოს ასეც უნდა მომხდარიყო. ხოლო თუ კრების მონაწილენი მათში უცხოელებს ვერ ხედავენ, არც ესაა გასაკვირი, ბულგარელები ხომ ძალიან გვანან ქართველებს.

მათ ჯერ კიდევ არ იციან ქართული, მაგრამ გავა დრო და მათთვის ეს ენა ისეთივე ახლობელი და ტკბილსმოვანი გახდება, როგორც მშობლიური ბულგარუ-ლი.

30-იან წლებში ჩაქვის ჩაის საბჭოთა მეურნეობის მიღწევები საქვეყნოდ ხდება ცნობილი. მეცნიერები დიდ პერსპექტივებს უწინასწარმეტყველებენ ქარ-თულ ჩაის.

უცხოეთიდან შემოტანილ თესვზე აღმოცენებულ ჩაის დალოცვილი ქართუ-ლი მიწისაგან თავისებური არომატი და სახარგებლო თვისებები შეუძენია.

და იზრდება მეურნეობა. პლანტაციებს პლანტაციები ემატება, ჩაის მწკრი-ვები ჯორაკებისაგან მიიწევენ.

საოცარია აქაური მიწა!

შენ ოღონდ სურვილი გქონდეს... სურვილი და ფანტაზია...

მეურნეობა მრავალდარგოვანი ხდება. 1934 წლისათვის აქ სხვადასხვა კუ-ლტურებს 1244 ჰექტარი უჭირავს. ხანერგეში გამოჰყავთ ციტრუსების, ევკალი-პტის, დრაცენის, ტუნგის, ახალი ზელანდიის სელიისა და სხვა მრავალ კულტურულ მცენარეთა ნერგები.

საჭიროა, ოპ, როგორ საჭიროა მეტი მუშახელი!

შორეულ წარსულში მომხედურთა განუწყვეტელმა შემოსევებმა, რბევამ, სისხლისღვრამ, მუღმივმა შიშმა და ძრწოლამ მშობლიური მიწაწყლიდან აჰყა-რა ბევრი ბულგარელი და მშვიდი ცხოვრების საძიებლად ვინ სად წაიყვანა და ვის სად.

ლტოლვილების ერთი ნაწილი უკრაინაში ჩავიდა და ზაპოროჟიეს ოლქში დასახლდა. (იქ ახლაცაა სოფლები ინზოვკა, ბოტევი, სტროგანოვკა, პრესლა-ვი, ბერდიანსკი, ბროსლავა, არმანგი, კარაჯა და სხვა, სადაც უმთავრესად ბუ-ლგარელები ცხოვრობენ).

ახლადღაარსებული ჩაქვის ჩაის საბჭოთა მეურნეობისა და პირველი საბ-ჭოთა ჩაის შესახებ იმდენი იწერებოდა მაშინ ჟურნალ-გაზეთებში, რომ უკრაი-ნიდან ჩამოსულმა რამდენიმე ბულგარელმა გადაწყვიტა საკუთარი თვალით ეხილა ყველაფერი.

გაგონილს ხილულმა გადაჭარბა (რაც იშვიათად ხდება!). და მათ მასწავლებლებს აფრინებს წერილები საკუთარ ოჯახებში, ნათესავებში, მეზობლებში...

და ჩამოვიდნენ ჩაქვში სტალელები, პევეები, ტანელები, გლაველები, პრელები, ხოვები, პერევერნელები, ტოდორელები, ტერნელები, ფრეველები, მილნელები, შელნელები, სავოვები, სტიანოვსკები, კიოსელები, თაუნეები, არაბაჯები და სხვები და სხვები — ოჯახებით, შვილებით, შვილიშვილებით... თითქმის ორასამდე გვარი!

ქართველი კაცი ყოველთვის სტუმართმოყვარედ უღებდა გულის კარებს გასაჭირში ჩავარდნილ ხალხს და როგორც საკუთარი სისხლისა და სორცის ნაწილს, მიუჩენდა იქ ადგილს.

საოცრად თბილი ხალხი, იტყვიან მათზე ჩაქველები, სამეზობლო, სამოვრო და სამოკეთო, იციან სიტყვის ფასი, უყვართ შრომა.

და მერე ეს ურთიერთობა ნათესაური კავშირებითაც შემოიტყიცდება. დაიბადებიან და დაიზრდებიან თაობები.

ზის ახლა დარბაზში რამდენიმე ბულგარელი და უსმენს მათთვის ასე შორეული და მაინც საოცრად ხანუკვარი ბულგარეთის დიდ შვილს გიორგი დიმიტროვს.

აბა, რომელ მათგანს მოუვა აზრად, რომ მათი მეგობრის — კონსტანტინ ფრეველის ოთხი წლის ქალიშვილი ვერა, რომელიც ძლივს დაბაჯბაჯებს ახლა ჩაის ბუჩქებს შორის და მკრეფავებს ფეხებში ებლანდება, ხელ რაღაც თორმეტიოდე წლის შემდეგ სარკივროდ მოსავალს მოჰკრეფს და 1948 წელს ჩვიდმეტი წლის ქალიშვილს სოციალისტური შრომის გმირის წოდებას მიანიჭებენ!

რომ მარია ათანასეს ასული მილნიჩევსკაია წარჩინებით დამთავრებს ჩაქვის რუსულ საშუალო სკოლას და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კარებს შეადებს, რათა შემდეგ ისევ მშობლიურ სკოლას დაუბრუნდეს კვალიფიკაციურ სპეციალისტად.

გავა წლები და მის მიერ აღზრდილი მოსწავლეები დაფრინდებიან ჩვენი თვალუწვდენელი სამშობლოს ოთხივე კუთხით და სახელოვანი ადამიანები გახდებიან. ქალბატონი მარია კი, სიხარულის ცრემლებით თვალებგაბრწყინებული, წაიკითხავს მაღლიერებით აღსავსე მათს უთვალავ წერილს.

ღვაწლი შეუმჩნეველი და დაუფასებელი არ დარჩება. და მარია ათანასეს ასულ მილნიჩევსკაიას, უკვე ღვაწლმოსილ პედაგოგს, 1960 წელს საქართველოს სსრ სკოლის დამსახურებული მასწავლებლის საპატიო წოდებას მიანიჭებენ.

გლავეჩეების დიდთვალა ბიჭუნა ახლა ცაპეტი წლისაა. რა შემცბარი და გაკვირვებული სახით ათვალთვრება ყველაფერს, რამდენიმე დღის წინ რომ ჩამოვიდნენ ამ საოცარ მხარეში. ვერ წარმოედგინა, თუ ქვეყნად სადმე შეიძლება ყოფილიყო ასე ღამაზი ადგილები.

მაღე სკოლას დამთავრებს ვანია და ომიც დაიწყება.

ჭაბუკს ფრონტისაკენ გაუწევს გული, მაგრამ გარკვეული მიზეზების გამო მას უარს ეუბნებიან.

დაუდეგარი ყმაწვილი გეშე აიპარება და ყირიმში ჩავა. იქ კი მოქმედ პარტიზანულ რაზმში ჩაეწერება.

ცხარე შეტაკებების დროს რამდენიმეჯერ დაიჭრება, მაგრამ ჯანმთავარი ჭაბუკი სწრაფად იშუშებს ჭრილობებს და ისევ ბრძოლაში ჩაებმება.

ომის დამთავრების შემდეგ ივანე ნიკიტას ძე გლავეჩეი საბრძოლო მედლებით მკერდამშვენებული დაუბრუნდება მშობლიურ მეურნეობას და შრომის ფერხულში ჩაებმება. მერე დიდი სიყვარულიც მოვა. იგი თრთოლვით გაუწვდის

თავის ნაომარ მარჯვენას შეთვალემა ღიდა კიოსეკას, რომელსაც ხიცორის დროს პატარ-პატარა დრმულები უნდებოდა ღოყებზე, ხოლო კუპრით შავი და სქელი თმების სურნელი ველის ყვავილების არომატს ავონებს ყმაწვილებს. ახალგაზრდები საკუთარი ხელებით აიშენებენ ორსართულიან სახლს და გაზრდიან შვილებს.

ორი ქალიშვილი ეყოლებათ ივანე და ღიდა გლაგჩევებს — ნადეჟდა და ლენა. ტანადი და თვალადი გოგონები.

ახალ თაობებს ახალი თვალსაწიერი დასჭირდებათ.

ვინ ბათუმის ქარხნებს მიაშურებს და დიდი ტრადიციების მქონე ჩვენი ქალაქის მუშათა კლასის რიგებში ჩაეწერება, ვინ კიდევ შორეული ნაოსნობის გემებზე მოეწყობა და დაიპყრობს უკიდევანო სივრცეებს; ვინ ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ჩაქვის ფილიალში ჩაის ახალი ჯიშების გამოყვანის დიდ საქმეს შეეჭიდება...

მაგრამ ეს იქნება შემდეგ...

ახლა კი ისინი პარტაქტივის კრებას ესწრებიან — ჩაქველი ბულგარელების წარმომავალი რამდენიმე კაცი, სხვები გარეთ ღებანან, რადგან ეს პატარა დარბაზი ყველა მსურველს ვერ დაიტევს...

შეკრუებენ დიმიტროვს და სჯერათ იმ დიდი მომავლისა, რომლისთვისაც იბრძვის ეს დიდი კომუნისტი, რომლისთვისაც იბრძვიან კომუნისტები... რომლისთვისაც იბრძოლებენ თვითონ ისინიც — ბულგარელები, აქ — საბჭოთა საქართველოს მიწაზე, ქართველების მხარდამხარ.

* * *

შეკითხვა დიმიტროვს დარბაზიდან:

„ერნსტ ტელმანს თუ შეხვედრიხართ?“

„უკანასკნელად — ციხეში, ჩემი განთავისუფლების წინა დღეებში. საკანიდან გამოიყვანეს დილით... სწორედ მაშინ ჩამოატარეს ტელმანი. ორი მცველი მოჰყვებოდა.

მაცნო.

ოღნაე შეფონდა თითქოს. მერე თავისი მსხვილი მუშტი მიიტანა მხართან, ისე მოუჭირა თითები, ისე შეკრა მჯიღი, რომ ვიგრძენი, როგორ დაეჭიმა, დაეძაბრა ძარღვები მთელს ტანში.

— როტ ფრონტ!

ორი სიტყვა, სულ ორიოდ სიტყვა.

მაგრამ როგორი ტევადი!

შეც ზეაწეული მუშტით მიეხალმე.

— როტ ფრონტ!

მაგრამ... ჩვენ ეს სიტყვაც ვერ ვუთხარიო მაშინ ერთმანეთს.

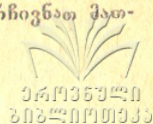
მხოლოდ თვლებში ამოვიკითხეთ ისინი...

ამჟამად ჩვენი, კომუნისტების, ამოცანაა გადავარჩინოთ ერნსტ ტელმანი, რადგან მას უფრო მეტი საშიშროება ელის, ვიდრე მე და ჩემს ამხანაგებს მოგველოდა“.

შეკითხვა აპარასკევა დიმიტროვას:

„ცნობილია, რომ თქვენი ყველა შვილი რევოლუციურ მუშაობას ეწევა, რაც

დიდ საშეშროებასთანაა დაკავშირებული. იქნებ წყნარი ცხოვრება გერჩივნათ მათთვის?

იგი ერთხანს სდუმს:

რატომღაც უჭირს ამ შეკითხვაზე ერთბაშად პასუხის გაცემა.

ჯერ ხალხით გაჭედო დარბაზს ავლებს თვალს.

დარბაზში ბუზის გაფრენას გაიგონებ.

ქუჩაშიც წყდება ჩოჩქოლი...

დვება შვილზე გადაქვს მზერა.

შვილს ხელებში ჩაურავს სახე...

პარასკევა დიმიტროვა:

„მე სამი გაფრთხილი უკვე დაეკარგე... ერთი რევოლუციური საქმოსნობისათვის ციმბირში გადასახლა მეფის მთავრობამ. რამდენიმე თვის შემდეგ მისი წერილები შეწვდა. მეორე შვილი მსოფლიო ომში დაიღუპა... მესამე... მესამე ბულგარელმა ფაშისტებმა მოკლეს...“

საფლავებიც კი არ ღირსებით მათ, რომ დამეტირა...

ასეთი არიან ჩემი ცოცხალი შვილებიც.

აღმათ, ასეთი გაეზარდეთ იხინი მე და ჩემმა მეუღლემ.

ხალხს უყვარს იხინი, ამიტომ მე ბედნიერი ვარ“.

„რას გრძნობდით სასამართლო პროცესის დროს?“

„მართალი ვითხრათ, ზოგჯერ იმედსაც ვკარგავდი. მე სომ სამი შვილი... ვხე-დავდი, როგორ ეჭირა თავი სასამართლოსე ჩემს გიორგის და ვფიქრობდი, და-ვიღებე... ესეც დაეკარგე-მეთქი... მე გერმანული არ მესმოდა (არც ანლა ვიცე), მა-გრამ ქცევაზე ვტყუობოდა, რომ მოსამართლეებს უტყვდა“.

ამონაწერი ფრანგული გაზეთისათვის მიცემული ინტერვიუდან:

„თქვენ, რასაკვირველია, ურჩიეთ შვილს, უფრო თავაზიანი ყოფილიყო ლაიფ-ციცელი მოსამართლეების მიმართ?“

პარასკევა დიმიტროვა:

„მე როგორ იფიქრეთ?! გიორგიმ იცის თავისი საქმე. იგი თუ მოსამართლე-ებს ლანძღავდა, მაშასადამე, იმსახურებდნენ. მან კარგად იცის თავისი ვალი. მე არც ერთი შვილისათვის არ შემიშლია ხელი თავიანთი მოვალებების შესრულება-ში. მე მჯეროდა მათი!“

მე მჯერა ჩემი გიორგის!“

შეამთხვა დარბაზიდან გიორგი დიმიტროვს:

„დღეს მთელს მსოფლიოში ცნობილია თქვენი გმირული ბრძოლა სასამართ-ლო პროცესზე. ეს იყო ნაშღვრილი ბრძოლა ფაშისტების წინააღმდეგ. თქვენ, ერთად-ერთი, პარისში იღქმით ფაშისტური სასამართლო მანქანის წინაშე. როგორი იყო მაშინ თქვენი სულიერი მდგომარეობა?“

გიორგი დიმიტროვი:

„ლაიფციგის პროცესზე მარცხენა ხელში გერმანული კანონების კოდექსით და მარჯვენაში — კომინტერნის პროგრამით, მე გამოვდიოდი როგორც კომინტერ-

ნის მებრძოლი და მთელი პროცესის განსაჯლობაში უდიდეს მორალურ, პოლიტიკურ და იდეურ უპირატესობას ვერძნობდი ჩემს მტრებს. მე ვნახე ფაშისმის ნამდვილი წარმომადგენლები და, მიუხედავად იმისა, რომ მათი ტყვე ვიყავი, მათი დაცემა და დაცემა და, რადგან ვერძნობდი, რომ გამოვხატავდი მსოფლიო მშვიდობისათვის რიგის გრძნობებს, ნებას, მისწრაფებებს. მე ძლიერად ვერძნობდი თავს, რადგან ვიცოდი, რომ მხარს მიჭერენ მშრომელთა მილიონები.

რომ ქვეყანაზე არის მოსკოვი!“

„თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, რომ საქართველო და ბულგარეთი ფოველთვის განიცდიდა გარეშე მტრების შემოსევებს. ამ ორი ქვეყნის ისტორია, ამ მხრივ, ძალიან წააგავს ერთმანეთს. თუ გქონიათ ადრე საქართველოში ჩამოსვლის, მისი ხალხის გაცნობის სურვილი?“

მოდოროს დიმიტროვი:

„დიახ, ჩვენი ქვეყნის წარსული ძალიან მკაცრი იყო. თქვენი აზრით, რომ რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში გმინავდა თურქეთის უდიდესი ქვეშ. ასე იყო ჩემი ბულგარეთიც. ჩემი ხალხი დიდ პატივს სცემს თქვენს ერს. მჯერა, რომ ახლო მომავალში ისინი უფრო ახლოს გაცნობიან ერთმანეთს. მჯერა, რომ ჩვენი ხალხები ნამდვილი მეგობრები გახდებიან.“

საქართველოში მეორეჯერ ვარ. პირველად ამ ორი წლის წინ, 1932 წელს ვიყავი, მაგრამ ძალიან მცირე ხნით. საქმიანი დავალებით ჩამოვედი მოსკოვიდან.

მოშწონს თქვენი სამშობლო, თქვენი ხალხი.

ქართველები ნამდვილი ინტერნაციონალისტები ხართ.

ბულგარეთში სათუთად ვინახავთ თქვენი თანამემამულეების სხონებს, ჩემი სამშობლოს განთავისუფლებისათვის რომ გასწირეს თავი.

ქალაქ პლოდივოვიდან რამდენიმე ათეული კილომეტრის მოშორებით, ზოფელ ბაჩკოვოს განაპირაზე, დგას მონასტერი, რომელიც თქვენს თანამემამულეს აუშენებია შუა საუკუნეებში.

როგორც ზედავთ, ჩვენი ხალხების მეგობრობას დიდი ისტორია აქვს.

მე მყავდა მეგობარი, თქვენი თანამემამულე, ნამდვილი ბოლშევიკი ნოე ბუაჩიძე. წარმოსადგეი კაცი იყო. ფიცხი, ანთებული, რევოლუციური საქმიანობისათვის დევნილი, ჯერ თურქეთში ცხოვრობდა, შემდეგ ბულგარეთში. მე იგი დიმიტრი ბლაგოვეშა გამაცნო.

იშვიათად შემხვედრია ასეთი შეუდრეკელი ადამიანი. ცეცხლივით ენთო. მისი შეჩერება თითქმის შეუძლებელი იყო.

ბულგარეთიდან მისი გამეზავრების შემდეგაც არ გავიწყვეტია მეგობრული კავშირი. ხშირი მიმოწერა გვქონდა. მას პირადად იცნობდა ლენინი და დიდ პატივსაც სცემდა.

მისმა ტრაგიკულმა დაღუპვამ გული დამწყვეტა...

დიდი მეგობრობა გვაკავშირებს მე და ფილიპე მახარაძეს, ჩვენ 1922 წლიდან ვიცნობთ ერთმანეთს, მოუთმენლად ვულოდები ახლა მასთან შეხვედრას. ღარწმუნებული ვარ, თვითონაც ჩემს დღეშია.

ჰოდა, თქვენ თვითონ განსაჯეთ, შექნებოდა თუ არა საქართველოს გაცნობის სურვილი...“

* * *

ბათუმიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთით თუ გაიხედავთ, აუცილებლად მოგხიბლავთ ქალაქიდან თორმეტი-ცამეტი კილომეტრის მოშორებით მთებიდან ზღვისა.

კენ, ერთრიგად დაშვებული გორები, რომლებიც პირდაპირ ზღვას ებჯინებიან. ერთ ადგილას კი ღრმად შეჭრილი თხემი მეტად ორიგინალურ კონცხს ჰქმნის.

ეს თხემი ადრე, ალბათ, უფრო შორს შედიოდა ზღვაში. ამაზე მეტყველებს წყლიდან ამოშვერილი უამრავი დიდი ლოდი და წყალს ქვეშ მოქცეული ლიფთური გაგრძელება.

კონცხი მთლიანად მწვანითაა შემოსილი. რა არ ხარობს აქ! თანაც სრულიად ბუნებრივ პირობებში.

ჭეშმარიტად მაღლიანია ქართული მიწა!

მწვანე კონცხი ჰქვია ამ ადგილს. სხვა სახელს, ალბათ, ვერც დაარქმევდა კაცი.

მთის დამრეც კალთაზე, სანაპიროდან რამდენიმე ასეული მეტრის მოშორებით დგას ერთი სახლი. იგი მთლიანად მწვანეშია ჩაფლული. გაზაფხულზე ყოველი მხრიდან მოაქვს ნიაკს მანდარინისა და ფორთოხლის ყვავილების გამაბრუნებელი სურნელება. მერე ოდნავ იმძლავრებს ქარი და მსხლის ყვავილების ქათქათა კორიანტელში გაეხვევა უცებ. ზაფხულში თაკარა მზის მცხუნვარება და ვეზოტიკური პალმებისა და კეიპაროსების, მაგნოლიებისა და ფიჭვნების, ევკალიპტებისა და ძეწვნების შეებისმოშვერული სიგრილე და არომატი ზღაპრულ სამყაროში გადაგიყვანს კაცს უნებურად.

საქართველოს ცენტრალური ადმინისტრაციული კომიტეტის დასახელებულ სახლში (ამჟამად საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროსთან არსებული მეთხე სამმართველოს სანატორიუმი „მწვანე კონცხი“) 1934 წლის 9-10 ივნისს იხევენბდა გიორგი დიმიტროვი.

მოუხედავად საკმაოდ შერყეული ჯანმრთელობისა და დაღლილობისა, იგი საოცარ ინტერესს იჩენდა ყველაფრისადმი.

თავისუფალ დროს ფეხით დასეირნობდა. ელაპარაკებოდა აქაურ მცხოვრებლებს. ბევრმა მათგანმა არც იცოდა მაშინ, ვინ იდგა მათ წინაშე..

მასინჯაურელი სახან ბერიძის მოგონებებიდან:

— ომბალური მთლიანად ხეებით იყო დაფარული. ხეები იყო — თვალს ვერ შეაწვდენდი კატარს. წიფელი, ცაცხვი, წაბლი, ცხმელა, წყავნარსა და შექერნარში სომ ძლივს გაიკვლევდი გზას.

ყველაზე მაღალ წიფლის ხეებზე სკები მქონდა შემოწყობილი.

ხაღაა ახლა, ჩემო ბატონო, ან ის ტყე, ან ის ხეები...

სკის ხილვას რომ შეუდგებოდი, თაფლის ისეთი სურნელება დატრიალდებოდა ტყეში, რომ თავბრუ დაგეხვეოდათ.

ვერაინ ადიოდა იმ ხეებზე, ჩემს გარდა.

დილაადრიან, მზის ამოსვლამდე, შეუდგებოდი მთას.

მაშინ ოცდაათს გადაცილებული ვიყავი. შვილებიც მყავდა. ხის კენწეროში მოქცევა კი პატარა ბიჭვით მიევარდა.

ხანამ თაფლის ამოღებას შეუდგებოდი, კარგა ხანს ვიყავი წიფლის ტოტზე შემომოჯდარი და გაეცქეროდი ჩემს წინ გადაშლილ საოცარ სურათს.

იცით, ამის ახსნა შეუძლებელია. თვითონ უნდა განიცადო.

დიდი ხანია ვეღარ გავდივარ ხეზე, სული კი ძველებურად მთხოვს... უფრო მეტადაც..

ცოტა გამიგრძელდა, არა?

გთხოვთ, მაპატიოთ მოხუცებულს. სიბერემ იცის ავი, ჩემო ბატონო, აღარაფრის გაკეთება აღარ შეგვიძლია, პოდა, ექაქანებთ ასე.

იმას მოგასხენებდით, ჩემო ბატონო, წავედი ერთ დღეს თაფლის ამოღებად. თაფლის ხილვას ვუძახით ჩვენ ამ საქმეს.

ავცოცდი წიფლის კატარში, ცოტა ხანს ვიჯექი ასე, გატრუნული, და გაცი-
მოვეყურებდი ჩემს ირგვლივ გაშლილ ქვეყანას.

მამლების ყივილი მესმის... ყივიან და ყივიან მამლები...

ჯერ კიდევ სძინავს ქვეყანას, მამლები კი ყივიან.

ასლა დილაუთენია აღშუვლდებიან მანქანები... ალიონი, ჩემო ბატონო, თუ მთლად არა, რაღაც ნახევარი საათით მაინც უნდა დაუთმო მამლებს. მათია ის ღრო. მათი ხმა უსდება სოფელს. სომ მართალი ვარ?

რამდენიმე სკიდან ამოვიღე ფიჭა და ჩავაწვეე გუდაში. ერთი, უკვე ხავსე, ხის ძირში დევს. ბოლო წიფელზე ვარ... მთელი ტყეში თაფლის სურნელება ტრია-
ლებს. მივყარს სკიდან ამოდებული ფიჭის სურნელი.

ვერძნობ, ვიღაც მიმწერს. ძირს ვიხედები.

გუდასთან უცნობი კაცი დგას. ერთი შეხედვით, ქართველი გვეგონებათ. შუკი თმა, მოგრძო ცხვირი... მეტის გარჩევა შეუძლებელია იმ სიმაღლიდან, თანაც ტყეში. თუმცა მზე უკვე საკმაოდ ამოწვერილია... საქმიანობაში დრო სწრაფად გა-
დის.

სახის იერით ქართველს ჰგავს... თუმცა, მე მწითური ვარ... მთელი ჩვენი მო-
დგმა მწითურია...

„დამხვეწებულია“, — ვასკვნი.

— გაძარ...ჯო. აბა! — მეუბნება ქართულად.

„ეჰ, ეს ერთი სიტყვა სცოდნია ჩვენს ენაზე“

— გაგიძარჯოთ, ჩემო ბატონო, — მეც ქართულად ვუპასუხე.

— ვაჟკაციც შენ ყოფილხარ, ამხელა ხეზე რომ გასულხარო, — ასლა უკვე რუსულად მეუბნება.

— რას ბრძანებთ, — ვეუბნები, — აბა ეს რა ვაჟკაცობაა-მეთქი.

იმ ბოლო სკის ხილვასაც ვამთავრებ. პირბადეს ვისწორებ და ნელ-ნელა ვემ-
ვები დაბლა. ფუტკრები კი ზუზუნებენ და ზუზუნებენ ჩემს ირგვლივ. თუ ჩასვლამ-
დე არ ჩამომეხსნებიან, შეიძლება დაკბინონ ის კაცი... ასიც იქნება, ვფიქრობ, რა
უნდოდა, ამ დილაუთენია რომ მოეხეტებოდა ტყეში. ეკოტრიალა თავის ლოგინში.
ასე ვფიქრობ... აბა, რა ვიცოდი, თუ ის...:

საკმარისია, ხელი აუქნიო აბზუილებულ ფუტკარს და, მტრისას მერე... ყველა
შენ დაგვეყვ. ასეთია მათი ბუნება, მარა ყველამ როდი იცის ეს, ჩემო ბატონო.

— მაღლიანი მწერია ფუტკარი, — მეუბნება იგი, როცა მიწაზე ვაღვამ ფეხს,
— ხომ ცნობილია, როგორ აკეთებს თაფლს, კაცი ხარ და აჯობე. იცის თავისი საქმე!

რამდენიმე ფუტკარი უკვე დასტრიალებს თავს, მინდა გავაფრთხილო, მაგრამ
აზრი აღარა აქვს. დგას მშვიდად, თითქოსდა ვერც ხედავს მათ.

ტილოს თეთრი შარვალი და თეთრივე ბლუზა აცვია, ჩასკვნილია, ასე, ჩემ-
სიმაღლე.

— გიორგი მქვია, — მეუბნება და ხელს მიწვდის.

მეც ჩემს სახელს ვეუბნები.

მაღალ შუბლზე გაწოლილი ნოჰები ხან იცრიცებიან, ხან ღრმავდებიან.

წაბლისფერ თმებში ჭადარა ურევია საფეთქლებთან.

— მეფუტკრე ხართ?

— არა, ისე... ოჯახში ძალიან გვიყვარს თაფლი...

იცინის. ძალიან უხდება სიცილი.

— თაფლი ვის არ უყვარს! — მეუბნება.

მეც ვიცინი.

მერე უცებ:

„უბრალო კაცი არ უნდა იყოს!“ — ვასკენი.

განა რაზე თქვა ისეთი, მაგრამ... რაღაცით ვერძნობ... ამის ასახვევად...

— თუ იკადრებთ ჩემს ნახელავს... ამ საღამოს მოგართმევთ.
— როგორ გეკადრებათ! — მეუბნება, — მე განა იმიტომ გითხარი...
— გიორგი მიხაილოვიჩ! — ბილიკზე ტანმადალი კაცი დგას, — თქვენ გელო-

დებიან.
— კარგად ბრძანდებოდეთ, ხასან, — ხელს მართმევს და მიდის.
უცნობი მიახლოვდება.

— იცი, ვინ არის? — შეკითხება.

— არა. ისე, გიორგი ვარო, მითხრა...

— დიმიტროვი. გიორგი დიმიტროვი.

იმავს საღამოს ორი დიდი ქილა თაფლი ავიტანე დასასვენებელ ხანაში. დი-
მიტროვი ჯერ არ დაბრუნებულყო ქალაქიდან.

ახლა თქვენ მიპასუხეთ, ჩემო ბატონო, რამ ამოიყვანა ის კაცი იმ დილაუთე-
ნია ომბალურის შთაზე?..

* * *

ჩანაწერი ჩაშვის ჩაის უაბრიკის საპატიო სტუმართა წიგნში:

„ჩაის ფაბრიკის დათვალიერება ჭეშმარიტ სიამოვნებასა და კმაყოფილებას იწ-
ვევს. საწარმოო პროცესების შესანიშნავი ორგანიზაცია, რაც უზრუნველყოფს პრო-
დუქციის მაღალ ხარისხს, ხანიძეში სისუფთავე და, ბოლოს, პირველი საბჭოთა
ჩაის მწიქანები, მოწმობს, რომ სოციალისტური წარმოება თავისი გაქანებითა და
ხარისხით ეწევა და წინ უსწრებს კაპიტალისტურ სამყაროს, სოციალიზმის სადი-
დებლად და საბჭოთა კავშირის მტრების სავალალოდ.

საღამო ჩაის ფაბრიკის ენერგიულ დირექტორს, მუშებს, ინჟინერ-ტექნიკურ
მუშაკებს.

ვისურვებთ კიდევ უფრო დიდ წარმატებებს საბჭოთა ჩაისათვის ბრძოლაში.

ბ. დიმიტროვი.

9.7.1934 წ.

* * *

საბჭოთა აჭარისტანის მუშებს, კოლმეურნეებსა და მშრომელებს!

დიდია ამიერკავკასიის ფედერაციის საბჭოთა რესპუბლიკების, კერძოდ, სა-
ბჭოთა აჭარისტანის ინტერნაციონალური მნიშვნელობა. საბჭოთა აჭარისტანი,
როგორც საბჭოთა ავანპოსტი ახლო აღმოსავლეთში, აღმოსავლეთისა და ბალკანე-
თის ქვეყნების მშრომელებისათვის წარმოადგენს იმის კონკრეტულ მაგალითს, თუ
როგორ არის შესაძლებელი პატრიარქალურ-ფეოდალური ჩამორჩენილობიდან სო-
ციალისტურ საწარმოო ფორმებზე გადასვლა მუშათა კლასისა და გლეხობის კავში-
რის საფუძველზე, ბოლშევიკური პარტიის ხელმძღვანელობით გადასვლა იმ სო-
ციალისტურ საწარმოო ფორმებზე, რომლებიც უზრუნველყოფენ მშრომელთა კე-
თილდღობის განუწყვეტელ აღმავლობას და მათი ეროვნული კულტურის აყვავებას.

აჭარისტანი, მთელი ამიერკავკასიის მშრომელებთან ერთად, მედგრად იბრძოდა უცხოეთის მონობის წინააღმდეგ. თურქეთის სულთანების, მეფის რუსეთის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ, იმპერიალიზმის აქტიური შემოტევის, ინგლისის იმპერიალიზმის ბატონობის წინააღმდეგ, ქართული მენშევიზმის გამცემი პარტიის ლიტიკის წინააღმდეგ.

ამჟამად საბჭოთა აჭარისტანი წარმოადგენს იმის ცოცხალ მაგალითს, რომ მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დროს არის შესაძლებელი ნამდვილი ეროვნული თვითგამორკვევა და განთავისუფლება.

საბჭოთა აჭარისტანი აჩვენებს კაპიტალისტური და კოლონიური ქვეყნების მშრომელებს, თუ როგორ შეიძლება... სხვადასხვა ეროვნებათა ძმური თანამშრომლობა და მათი საერთო მუშაობა ახალი კულტურული და ბედნიერი ცხოვრების შესაქმნელად იმ დროს, როცა კაპიტალისტურ მსოფლიოში ფაშიზმი აღვივებს ნაციონალურ შოვინიზმს, ამხედრებს ერთ ეროვნებას მეორის წინააღმდეგ და ამზადებს ხალხთა ახალ სასაკლავოს.

თუმცა ჩემი მკურნალობის ადგილზე გამგზავრებამდე მე ვერ მოვახერხე უფრო ახლო გაცნობილი აჭარისტანის ყველა ეკონომიურ და კულტურულ მიღწევას, მე მაინც უდიდესი სიხარულით ვიხილე ახალი გიგანტი — ნავთობის გადამამუშავებელი ქარხანა, საუცხოოდ მოწყობილი ჩაქვის ჩაის ფაბრიკა, ბათუმის კეთილმოწყობის გაუმჯობესება, მისი კულტურისა და დასვენების ახალი პარკი, მუშათა ახალი სახლები, ქუჩებისა და გზების გამწვანება, მე სიხარულით გავიგე აჭარისტანის კულტურული მიღწევების, მისი სკოლების, თეატრების, მისი აჭარელი მასწავლებელი ქალების, მშრომელ ქალთა თვითმოქმედების ამაღლების, ახალგაზრდობის აქტივობის ზრდის შესახებ და ა. შ.

აჭარისტანის ყველა მშრომელს მათს ეკონომიურ და კულტურულ მიღწევებს რომ უულოცავ, ვუსურვებ მათ შემდგომ წარმატებებს სოციალიზმის მშენებლობაში, ბრძოლაში საბჭოთა ფლორიდისათვის, ციტრუსოვანი კულტურების დანერგვისათვის, საბჭოთა ჩაისათვის, ნავთობის დარგში პარტიისა და მთავრობის დაჯალბათა შესრულებისათვის, ფორმით ეროვნული, შინაარსით ინტერნაციონალური და სოციალისტური კულტურის შემდგომი განვითარებისათვის.

3. დიმიტროვი.

მწვანე კონცხი. 1934 წლის 10 ივლისი. გაზეთი „საბჭოთა აჭარისტანი“, 1934 წლის 11 ივლისი.

* * *

1934 წლის 11 ივლისს, დილით, გიორგი დიმიტროვი თავისი ოჯახის წევრებთან ერთად ბორჯომს გაემგზავრა.

* * *

1934 წლის 24 ივლისს გაზეთმა „ზარია ვოსტოკამ“ გამოაქვეყნა ბათუმის რაიონის კოლმეურნეობა „გლეხის გამარჯვების“ (ასლა სოფ. ურეხის კიროვის სახელობის კოლმეურნეობა) პირველი ბრიგადის ხელმძღვანელის ო. დევაძის წერილი, რომელიც ასე მთავრდებოდა:

„...ჩვენ სიტყვას ვაძლევთ ამხ. გ. დიმიტროვს, რომ სანიმუშოდ ჩავატარებთ ყველა სამუშაოს და გადაჭარბებით შევასრულებთ ჩაის კრეფის წლიურ გეგმას. რომ კიდევ უფრო ამაღლდეს საბჭოთა ადამიანების კეთილდღეობა და ჩვენი ქვეყნის ძლიერება“.

თვეზე ნაკლები გადის ამ წერილის გამოქვეყნებიდან და იმავე „ზარია ვოსტოკას“ 17 აგვისტოს ნომერში იბეჭდება გიორგი დიმიტროვის მიმართუა ამიერკავკასიის კოლმეურნეობების ბრიგადირებისადმი:

„აღმოსავლეთის მიჯნაზე ამიერკავკასიის კოლმეურნეობები კრწანეთის უზენაეს ადმოსავლეთისა და ბალკანეთის ქვეყნების მშრომელებს, რომ მხოლოდ საბჭოთა ზღლისუფლების, საკოლმეურნეო წყობილების საფუძველზე, მუშათა კლასისა და მისი ბოლშევიკური პარტიის ხელმძღვანელობით არის შესაძლებელი მზადებასა ეროვნების მშრომელთა მჭიდრო, მძური თანამშრომლობა და მათი მატერიალური კეთილდღეობისა და ეროვნული კულტურის აღმავლობა.

ყოველი ზედმეტი ტონა მოსავალი, ყოველი კარგად დამუშავებული ჰექტარი კიდევ უფრო განამტკიცებს საბჭოთა კავშირის ძლიერებასა და თავდაცვისუნარიანობას, იგი არის ახალი დადასტურება საკოლმეურნეო წყობის უპირატესობისა და ამით ამაღლებს საბჭოთა კავშირის საერთაშორისო ავტორიტეტს და მის გამარეოლუციონერებელ ზეგავლენას კაპიტალისტური ქვეყნების მშრომელებზე“.

სწორედ ო. დეკადის ამაღლებებელმა წერილმა შთაავონა მსოფლიო პროლეტარიატის თვალსაჩინო მოღვაწეს ეს სიტყვები.

* * *

იზრდება და მტკიცდება ქართველი და ბულგარელი ხალხების მეგობრობა.

თუ გადავხედავთ წარსულს, ჩვენი ხალხების ისტორიას, დავრწმუნდებით, რომ ჩვენს მეგობრობას შორეული ფესვები აქვს.

„აგერ ყაყაოს წითელი აღი,
მთების მსგავსება გადასარევი —
ჩვენ ერთმანეთის ვართ ტყუპისცალი
ბედით, ბუნებით, ზღვით და ჰაერით...
ჩვენს მიწას ერთი მტერი ზარავდა,
მზე ვაგვიყინეს წაღმა მბრუნავი.
მაინც არავფი პქუხდა არავგად,
მაინც იმედით პქუხდა ღუნაი“.

წერს **ჯემალ ქათამაძე**.

ქალაქ პლოვდივიდან რამდენიმე კილომეტრის მოშორებით, სოფელ ბაჩკოვოსთან, აღმართულია ცნობილი პეტრიწონ-ბაჩკოვოს მონასტერი, რომელიც მეოთხრმეტე საუკუნეში აუშენებია გრიგოლ ბაკურიანის ძეს.

ამ რამდენიმე წლის წინ ბულგარეთის მეცნიერებათა აკადემიის მიერ გამოცემულ „ბულგარეთის არქიტექტურის მოკლე ისტორიაში“ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მასალებს პეტრიწონის მონასტრის შესახებ. ეს ძეგლი შეფასებულია, როგორც ძველი მსოფლიოს ხუროთმოძღვრების საოცრება. სწორედ მისმა სიდიადემ ათქმევინა მამია ვარშანიძეს მთრთოლვარე სმით:

„და პეტრიწონი — ჩემი ბაჩკოვო,
ესე ტაოელ ძმათა ნაშენი...
ო. რას მდლადებ, ჩემო გამჩენო,
რას მოასწავებს ნეტაჲ ხმა შენი?“

თვით პლოვდივში, სიდიდით ამ მეორე ქალაქში, ერთ-ერთი ცენტრალური ქუჩა ბულგარეთში რუსეთის პირველი გენერალური კონსულის ალექსანდრე წერეთლის სახელს ატარებს. ქალაქის მახლობლად არის ულამაზესი სოფელი წერეთელოვი.

მსოფლიოში მახვილგონიერულობით სახელგანთქმული გაბროვოდან ჩრდილო-
ეთით არის ქალაქი ლოვენი, რომლის ერთ-ერთი ქუჩაც, აგრეთვე აღმოსავლეთ
წერეთლის სახელობისაა.

ლევენდარული შიპკის დაფაზე ოქროსფერი ასოებითაა ამოკვეთილი შემდეგი
გარეთის განთავისუფლებისათვის დაღუპული ქართველი მებრძოლის გენერალ მინ-
გრელსკი-დადიანის, ოფიცრების ჭილაშვილის, ვანნაძისა და სხვათა სახელები.

პოპულარული ქართული ხალხური სიმღერა „სულიკო“ ბულგარეთში ფაშა-
სტური რეჟიმის დროს ბულგარელი კომუნისტების პარტიულ-რევოლუციური
პიში იყო.

აჭარაში დიმიტროვის ყოფნასთან დაკავშირებით მისი სახელი აღბეჭდილია
მემორიალურ დაფებზე პაონერთა სასახლეზე, ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი
ქარხნის შენობაზე, მწვანე კონცხზე იმ შენობაზე, სადაც ეს დიდი რევოლუციონე-
რი იხვეწებდა. ბათუმში არის დიმიტროვის ქუჩა, ქალაქის № 24 რუხული საშუ-
ალო სკოლაცა და ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ ჩხუტუნეთის კოლმეურნეობაც ამ
დიდი ადამიანის სახელს ატარებს.

საუკუნოდ დამძობილდნენ აჭარის ასსრ და ბლაგოვევრადის ოკრუგი.

ბათუმში არის ბლაგოვევრადის ქუჩა და რესტორანი „ბლაგოვევრადი“.

ქალაქ ბლაგოვევრადში არის ბათუმის ქუჩა.

აჭარის ფილარმონიის საკონცერტო დარბაზი ბულგარეთ-საბჭოთა კავშირის
მეგობრობის სახელობისაა.

ბათუმიდან რამდენიმე ათეული კილომეტრის მოშორებით დგას მესაზღვრეთა
საგუშავო, რომელიც ბულგარელი გმირი ჯარისკაცის ასენ ილიევის სახელს ატა-
რებს.

სოფელ გონიოში იზრდება და მშვენდება ჩვენი ხალხების მეგობრობის ბაღი,
რომელიც, ალბათ, ძალიან მალე მეგობრობის ტყედ გადაიქცევა. და მისი ფოთლე-
ბის ჩურჩული და რტოების შრიალი თაობიდან თაობას გადასცემს ჩვენი დიდი მე-
გობრობის წარმატაც ამბავს.

მშობლიური სურათები

მასზე ფიქრით,
ყველგან ვთბები,
გულიც ნატვრას ემონება,
მშობლიური სურათების
თან დამყვება ფეროვნება.
აუესია სხვიით უბე
მინდვრებსა და მწვანე ბორცვებს,
გზებმა თვალი მომაშუქეს
და ბავშვობა გამიცოცხლეს.
მეზობელო, ხათრი თუ გაქვს,
მირჩენია ვარდის კონებს,
შენებურად,
ძველებურად
— „სად ხარ, ციცავ!“ — გამავონე.
სუფსის პირებს დავუაროთ,
აღვიანს და ძეწებთანს,
ეს მერცხლები განა უცხო —
ჩვენი ყრმობის მერცხლებია,
ჩვენი ყრმობის ფიქრებია,
გაბნეული უდარდელად,
ამ ბარდებში გვიკრეფია
მაყვალნი და კურკანტელა,
ცხელი სილაც გვიჩიქნია
„ძარგალიტის“ საპოვნელად,
გვირბენია, გვიმღერია
„ვარადა“ და „რაშოვ-რერა“...
წამო, გავევით აკაციებს,
წინ გავვიძღვნე მეგზურებად,
დამსიცხავს თუ გამაციებს,
მაინც ჩემად მეგულება,
სადაც ვარდიც ცრემლად დნება
და ქარების შიშინია,
სასაფლაო...
გარინდება...
და ჩურჩული: „მეშინია!..“

ეს ზომ ჩემი „ნატვრის ხეა“,
„ჩიტბატონაც“ აქვე სახლობს,
აი, ჩემი საიხვია,
ბოჩოლების საბაღახო,
ჩემი ყანის ღურჯი გზები,
(ხმებიც მესმის „ნადურისა“),
გულო, რისთვის მეურნები,
„გულო, ჩადექ საგულესა!“
აი, ეზო,
მიწვდის ტოტებს
ვაშლი თეთრი მოსასხამით,
სად გამქრალა წნელის ღობე,
ჩემს გაფრენილ ყრმობასავით?
რამ დაამრო ან ის დღე,
ან ის მოლი
რამ მოლია!
ხაძვი შზისკენ იშვერს ხელებს
და მიღიმის მაგნოლია...
აქ გაეხსნა ოქროს დიდი
ზეცას ნათელზოლებიანს
და ჩიტების მოძახილი
იავნანა მგონებია.
ხან აძავსო დღემ იმედით,
ხან უღმერთოდ ამაკვნესა,
გულში მაინც ვლიღინებდი:
— „სიყვარულო, ძალსა შენსა“...
ახლაც რეკავს ჰანგი შენი
ღალღება-გათენების,
თბილზე-თბილი,
წრფელზე-წრფელი,
ნანატრი და საფერები.
შენ აძინთე შუქით თვალი,
ჩემო ზეცავ, სულზე ტკბილო,
გული — ცხელი ნადვერდელი
შენმა მიწამ გამივრილოს!

აი, შენი აკეთი —
მალლობით და ვაკეთი,
ნარინჯით და ჩაითა;
ცვარში ნათამაშები
ატმები და ვაშლები —
გაიხედავ საითაც.
ველი მწვანედ ღაღანებს,
ღმერთო, ნუ დააღამებ! —
უყურებ და ვერ ძღვები;
სიო ჰყვება არაკებს,
ვარდსაც ალერსს არ აკლებს,
ქღურტულებენ მერცხლები.
გაიხარეთ, ხნულებო,

კალთებმოხატულებო,
შარავზავ და ბილიცო!
ელიმება ბებიას:
ლაშაც შემატებია
სოფიკოს და თინიკოს.
აი, შენი სოფელი —
მოყვრისათვის გულდია,
ქარსაც შორს წაუღია
მისი ავის მსურველი;
მის მთებს, სხივით მოფერილს,
მის თიხნარს თუ ქვიშიანს,
მის ვაზს — ძველს და ჯიშიანს
მოემატა მზრუნველი.

საოცნებო ტაძარი, შემართული რიხითა,
მისკენ მივიჩქაროდი, მიჭირდა თუ მიღზინდა.
ყანაში თუ წისკვილში, წყაროსთან თუ ვენახთან,
მელოდა და მიცდიდა,
მეძახდა და მეძახდა.
იღვრებოდა ზეციდან ჰანგი, რაღაც ღვთიური,
რაღაც არგაგონილი, არაამქვეყნიური.
ყველა ომის მომგები,
ყველა ციხის ამღები,
მოდოდა მდინარე ცეცხლოვანი ტალღებით...
ცაო, ისევ გამიღე იმ ოცნების ზეკარი...
ფერი ფერს დააწყვილე, ჰანგი ჰანგთან შეჰკარი,
კიდევ ერთხელ მაცრემლოს,
კიდევ ერთხელ მალელვოს,
ყველას ვემუდარები — ეშმაკსა თუ ანგელოზს!
მაგრამ...
უფროსო ქარები, ფერწასული სერები,
აღარც ურჩი მდინარე,
აღარც შმაგი ჩქერები.
კოშკო უზენაესო — აღმასო და ქვითკირო,
ვილოცო თუ შეგრისხო,
ვიცინო თუ ვიტყვირო?

მედიოი ზეუზის ბეჭდები

როცა შარავიდან ვალაუხვია და ფერდობზე აკლანთ საურმე გზას შეუყვია, უკვე აღარ იცოდა, რამ უფრო დაღალა — გამოვლილმა გზამ, მოგონებებმა თუ ბუნდოვანმა, გაურკვეველმა და უიმედო მოლოდინმა.

ახლა რატომღაც ის არ აწუხებდა მხოლოდ, რასაც ვველაზე უფრო უნდა შეეწუხებინა და რაიც ვველაზე უფრო უნდა განეცადა — მშობლიური სანახების, კერიის ხელმეორედ ხილვის გულწრფელი, ყოვლისდამტყვევი სისარული.

პირველსავე მოსახვევში შეჩერდა, სული მოითქვა, ოფლისაგან დაცვარულ შუბლზე ჩამოისვა ხელი, ორი თითით ამოაცოცა სივარეტი მხარზე გადადებული კოსტიუმის ჯიბიდან, მოუკიდა და ხარბად გააბოლა.

კარგახანს იღვან ერთ ადგილზე, ეწეოდა და თამბაქოს მოციხფრო ბოლში გახვეული, დაცლილ-გამოცარიელებული მხერით გასცქეროდა თვალსაწიერზე გადაშლილ გარემოს...

ისეთი განცდა დაეუფლა, რომელიც აქამდე არ განუცდია; რაღაც შეინძრა, აფუთფუთდა და ათრთოლდა მის მიეყრებულ და ვაცეხულ სულში.

ირგვლივ სოფლის დამახასიათებელი სიწყნარე და ბლანტი სიმყუდროვე იღვან. მზის ნარინჯისფერი სხივები შეგზნებოდა ყოველივეს ირგვლივ, ხელიად დაქროლილ ნაავზე ნელ-ნელა, ნება-ნებად, ზანტად სწყდებოდა ხეებს ყვითელი, შემტკნარი ფოთლები და ფრიალ-ფრიალით, ყაჭის ჩუმი შრიალივით ეფინებოდა ასეთივე ფოთლებით დაფარულ მიწას.

კარგახანს იღვან გაუნძრევლად. კუშტი, ნაღვლიანი სახით, ფიქრიანი, მხერით იცქირებოდა სადღაც, შორეთში და ხედავდა და ველარც ხედავდა, ისე იყო შინაგანად მოშვებული და ნასვამივით გაბურსალებული.

ბოლოს, როდის-როდის, შეტოკდა, საღათას ძილიდან გამოსულივით შეიშმუშნა, შეტმუხნელ შუბლზე გაისვა ხელისგული, მიბრუნდა და, თითქოსდა თავისი ბავშვობის წაშლილ ნაფეხურებს დაეძებო, თავდახრილი და მიწასდამჩერებული, ზღაზვნით გაუყვია გზას.

მიდიოდა ნელა, აუჩქარებლად, ყოველგვარი მიზნის, მიზნებისა და სურვილის გარეშე წასულივით და ფიქრობდა და არც ფიქრობდა და და ვეღარც გრძნობდა, აღიქვამდა და ვეღარც აღიქვამდა. ზემოთ, ოღობდ — რაც უფრო და უფრო მიიწვევდა წინ, მით უფრო მძაფრად ეუფლებოდა რაღაცნაირად გამოუცნობი სევდა, ვინ იცის რისთვის მოსტუმრებული და უეცარი, რომელიც გულს უშშიმებდა და მიხდაუნებურად აიძულებდა ეფიქრა და ედარდა იმ საფიქრალ-სადარდებელზე, რომელზედაც აუცილებლად უნდა ეფიქრა, ედარდა და ახლოს მიეტანა გულთან.

ირგვლივ კაციშვილი არ ჭაჭანებდა. ბუჩქებსა და ეკალ-ბარდებში ჩიტები დაცოცავდნენ, ჟღურტულებდნენ, სადღაც მონოტონურად დუგდუგებდა ტრაქტორის ძრავა, ნიავეს მოჰქონდა ძაღლის ყეფისა და მამლის ყივილის შორეული ხმა.

მოულოდნელად მოწვევებით შეჩერდა, ტუნები მოკუმა და რატომღაც ცას ააქერდა. რამდენიმე წამს იდგა ასე და რაღაცას იხსენებდა თუ რაღაცის გახსენებას ცდილობდა. მერე მსუბუქად ამოიოხრა, დახარა თავი და ბედს დამორჩილებულივით განაგძო გზა.

მაღალი კაცი იყო, სუსტი, მაგრამ ჯანმრთელი, დაკუნთული და კერკეტი. ახალგაზრდაო, ვეღარ იტყოდით, ისე ჰქონდა დანაოჭებულ-დაღარული შუბლი, საკმაოდ შეთხელებული თმა ნაადრევ ჭადარას შეეფიფქა. სწორი, ჩამოქილი ცხვირი, თხელი, უფერული ტუნები და მოგრძო ნიკაპი სანდომიან იერს აძლევდა. თვალები თაფლისფერი ჰქონდა — ნაღვლიანი, შეტყველი, ტოტებგანიერი შარვალი და სქელლანჩიანი შავი ფეხსაცმელები ეცვა, გაღელილი პერანგიდან ბანჯგვლიანი მკერდი მოუჩანდა.

ნელა მიიზღაზნებოდა წინ და დასჩერებოდა მიწას, რომელიც ესოდენ ახლობელი და მშობლიური უნდა ყოფილიყო მისთვის. მაგრამ თუკი რაიმეზე ფიქრობდა ახლა, ეს მიწა როდი იყო, არამედ სულ სხვა რამ, განუსაზღვრელად დიდი, მიწასავით სანდო, ერთგული, ახლობელი და ამბავირებლად მშობლიური... კარგახნის მერე მიხვდა, თუ ვინ იყო ეს, ვის გარეშე მო ტრიალებდა მისი ფიქრი და აფორიაქებდა. ეს იყო სწორედ ის ქალი, რომელიც ერთ დროს ყველაფერი იყო მისთვის — დედაც, გამზრდელიც, მარჩენალიც, გამწვრთნელი, მზრუნველი და ყველაფერი საერთოდ.

სირცხვილივით ერთბაშად შემოგზნებულმა მღელვარებამ კრიჭა შეუკრა. ხორხი შეარხია და გაჭირვებით, ძალის-ძალად გადაყლაპა ნერწყვი... და აი, როგორც იქნა, აზრი მიეცა, ახალ სიცოცხლესავით იშვა იმ ფიქრისა და გამოუცნობი სევდის მიზეზი...

ახლა იგი თავის დედაზე ფიქრობდა... ცდილობდა, მის დაღლილ, ლამის სკლეროზიანი ბერიკაცივით გამოფიტულ გონებაში აღედგინა და მისხალ-მისხალ შეეკოწიწებინა დედის სახე, მისი ყოველი ნაკეთი, ხმა, ჩაცმულობა, წარმოედგინა კერიის მწარე კვამლით გაჟღენთილი, გამოხუხებული კაბის ფერიც კი... რისთვის, რატომ სჭირდებოდა და უნდოდა ეს,

მანაც არ იცოდა, მაგრამ რადიკალიზად აკვიატებულ, მისი ხასიათით უტი და ურჯუკი იყო ეს მოულოდნელად და შეუსაბამოდ აკვიატებული სურვილი. მაგრამ რაც უფრო ჯიუტად ცდილობდა, მით უფრო ჭეშმარიტად რხებდა და ამის გამოც იყო, წუხდა და განიცდიდა ასე.

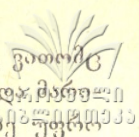
ხელა, მფრთხალივით მიიწევდა წინ. აღარ მიეჩქარებოდა მაინცადა- მაინც, რადგანაც აქედანვე, წინასწარვე იყო დარწმუნებული, რომ აღარა- ვინ მოელოდა, აღარავინ უცდიდა, აღარავის ახსოვდა უკვე დიდიხნის წი- ნათ დასაფლავებული უპატრონო მიცვალებულივით. იცოდა, მისი დაბრუ- ნებით ვერავის გადარევდა სიხარულით. კარგად მოეხსენებოდა, რა დატო- ვა და რა დახვდებოდა. ის კი არ იცოდა მხოლოდ, თუ რა ძალამ აიძულა მოქცეულიყო ასე, ერთბაშად, ხელის ერთი მოსმით დაენგრია ყოველივე ის, რაიც მისმა წინაპრებმა ზანგრძლივი დროის განმავლობაში მისხალ- მისხალ აშენეს და შეაკოწიწეს.

რაც უფრო უახლოვდებოდა სახლს, ნასახლარსა თუ პარტახს, მით უფ- როდ ღელავდა; წამდაუწუმ გადაჰქონდა ხელიდან ხელში მსუბუქი ჩემოდან- ხი და გულივით უტოკავდა საფეთქელთან ლურჯი, წვრილი ძარღვი. აქეთ წამოსვლა მხოლოდ მას შემდეგ გადაწყვიტა, როცა ყველაფერი ვახსენა, ასწორ-დასწონა, როცა მიხვდა, ვალდებული იყო წამოსულიყო და ის მაინც ენახა, რაც დახვდებოდა, რაიც ჟამთა სრბოლას შემორჩენოდა. ეს იყო და ეს! თორემ მეტი რა, აღარც სიხარული, აღარც მონატრება და საე- რთოდ არაფერი აღარ იზიდავდა აქეთ.

წიხათ კი სულ სხვანაირად იყო საქმე, მაშინ დიდი სიხარულით მოუწე- ვდა გული აქეთ. ერთი სული ჰქონდა, როდის ამოვიდოდა, მოინახულებდა დედას, ეზო-გარემოს, ყველასა და ყველაფერს. მაშინ აქ დედა, ოჯახი და თბილი, ცეცხლიანუქრობელი კერია ეგულებოდა. ახლა კი უკვე აღარც დედა იყო ამ ქვეყანაზე, კერიაც კარგახანია გაციებულიყო და რაღა გასაკვირია. თუკი ასეთი გზნებითა და სიხარულით აღარ მოეჩქარებოდა აქეთ.

ახე იყო თუ ისე, მაინც აიღო ჩემოდანი და წამოვიდა. სადღაც, გულის კუნჭულში ჯერ კიდევ ეიმედებოდა, როცა ყველაფერს ენახავ, ოღნავ მაინც დავშვებოდა და გულს გადავავლებო, მოლოდინის მძაფრი შეგრძნება მაინც არ მექნებო, მაგრამ ჯერ კიდევ გზის დასაწყისშივე, მატარებელში, მიხვდა და დარწმუნდა, ცდებოდა, ამაო რომ იყო მხოლოდ და მხოლოდ ამიტომ, ამ მიზეზით წამოსვლა აქეთ, სულერთია, მაინც ვეღარ მოუტანდა იმ ნანატრ სამშვიდეს, რომელიც კარგახანია დაეკარგა და ახლა ამოდ ცდილობდა ხელმოერედ მის მოპოვებას გულაცრუებული საყვარელი ქა- ლივით. ეს კი არადა, პირიქით, პირუკუ ხდებოდა ყველაფერი: უფრო წუხ- და, ფორიაქდებოდა და განიცდიდა.

გზამ თავი დააღწია გარსშემოჯარული მაღალი ხეების ტევრს, ერთ- ხელ კიდევ გაიკლავნა, გასწორ-გაიწვართა და პატარა ვაკეზე გაწვა. მან აუჩქარებლად ჩაუარა კარის მეზობლის ეზოს, შეუჩერებლივ, წამით გაზე-

და სამზადის საზურავიდან ამოკლავნილ მოღურჯო კვამლს, და, ვითომც არაფერი, ისე გააგრძელა გზა. არადა, აქ სამეზობლო ცეცხლისა და მათე-ლის, სიმღერისა და ცრემლის გამზიარებელი, ნათესავ-მოყვარე ახლობელი სარდიონი ცხოვრობდა. მისგან კარგისა და სიკეთის მეტი არაფერი ახსოვდა ზაზას და მის ოჯახს. ახლა ასე უბრად, დამღურებული-ვით გავლა არ ეგებოდა, ზაგრამ მიხვდა, აღარ შეეძლო ძველებურად შეე-ლო ჭიშკარი, შესულიყო შინაურივით და ყველანი მოეკითხა...

ამას იქეთ უკვე მისი ეზო იწყებოდა, მისი სახლ-მიდამო და შემოგა-რენი — მიგდებულ-მიტოვებული, სავალალო, გაპარტახებული და სწო-რედ ამის გამოც გულდასაწყვეტი.

— ვინაა ნეტა, ა? — შემოესმა შორიდან ნათქვამივით ყრუდ და მოუ-ლოდნელად.

აღარც ახლა შეჩერებულა, ისე მიაბრუნა თავი და მიიხედა უკან. ტყრუშულა ღობესთან ქალი მიმდგარიყო, ხელები ჩაველო ღობისათვის და მას შესცქეროდა დაინტერესებულ-ჩაცხეული მზერით. მაღალი ქალი იყო, კაფახდარა, სუსტი და გაჩხინკული, თმაჭაღარა და სახედანაოჭებული. იცნო, ანეტა იყო, სარდიონის მეუღლე.

წამით შეეცმანდა, აღარ იცოდა, რა ექნა, უკან გაბრუნებულიყო, მი-სულიყო მასთან, გამოლაპარაკებოდა, მოეკითხა, თუ ვითომც არ გაუგო-ნიაო, ისე განეგრძო გზა. ბოლოს მაინც უკანასკნელი ამჯობინა, რადგა-ნაც მიხვდა, აღარ ჰქონდა აღარავისთან ლაპარაკის თავი. იცოდა, ანეტა მანამდე აღარ მოეშვებოდა, სანამ ბოლომდე, ძირისძირობამდე არ გამოი-კითხ-გამოიძიებდა ყველაფერს, სანამ ბოლომდე არ მოუსმენდა და არ გა-იგებდა ამხელა დავვიანებისა და ასეთი შეცვლის მიზეზს... მას კი არ შეეძ-ლო გაჩერებულიყო ახლა და დაწვრილებით მოეყოლა ყველაფერი სხვისი ამბავით მშვიდად და აუღელვებლად.

უხერხულობისაგან ოღნავ წელში მოხრილმა განაგრძო გზა და აი, მი-სი ალაგვც გამოჩნდა.

გაჩერდა, ჩემოდანი დადგა და ვიღაცის თუ რაღაცის, სასწაულის მოძლოდინესავით მიაპყრო ჯოთხვის, სევდის, კეჟნის გამომხატველი მზე-რა ეზოს. იღვა გაუნძრევლად, აღარ სუნთქავსო, იფიქრებდით, იღვა ბოძი-ვით და თითქოსდა, კიდევ ჰქონდა რაღაცის იმედი, თითქოსდა, ქრისტესა-ვით მოახდენდა სასწაულს და ეზოში დედას დალანდავდა ისევ — საქმეში გართულს, მოფუსფუსეს... თაღზი, სიმკვლისა და რეცხვისაგან გამოხუნე-ბული, კოჭებადმე ჩაფართხუნებული კაბა ეცმებოდა, სიგამხდრისაგან მომ-ჩვარული; თავზე ასეთივე თაღზი ცანოცი ექნებოდა წაკონილი და ცხოვრებასთან ჭიდილში დაღლილ, დანაოჭებულსა და დამჭკნარ სახეზე ღარდი და სიმძიმისი ექნებოდა აღბეჭდილი — სიბერესავით გამოუცნობი და იღუმალი.

და აი, ახლა, ალაგესთან მდგარს, სულ რაღაც რამდენიმე წუთის გან-

მავლობაში გარკვევით, მთელი სიცხადით აღუდგა მეხსიერებაში დედა: — სუსტი, კაფანდარა, წელში მოხრილი, თავდაუზოგავი, ჯაფისაგან დატყვე-რილ-დამპარული ხელებით, სევდანაგუბებული, სანახევროდ ჩამქრალ-მი-ბუტული თვალებით, ბამბის ფუთასავით მსუბუქი, ამპტირებლად მოქმედი ტოსული და საცოდავი...

იღმა ამ მოლოდინით, უმწეო და გათანგული და ლამის დაეჯერებინა, რომ ელოდა, უსაშველოდ ელოდა ეზოში მოფუსფუსე დედას, დედას თუ არა, სხვას მაინც, ვიღაცას, უცხოთა თუ ნაცნობს, მეზობელსა და გარეშეს, რომელიც მაინც გაეპასუხებოდა, შეეხმებოდა, შესცინებდა თუ დაუბლ-ვერდა მიტოვებული ქალივით მღუმარე და სევდიან ეზოდან.

დრო თითქმის გაჩერებული საათივით იღმა ერთ ადგილზე და თით-ქოსდა ისიც ზაზასავით მოელოდა რაღაცას, რომელიც გარდასულის ხელ-მეორედ ხილვის ტოლფასი იქნებოდა, ალბათ.

ბალოს, როგორც იქნა, გამოერკვა და ზმანებიდან ისეც ცხადში დაბ-რუნებული, შეიშმუშნა, შეინძრა, ბორძიკ-ბორძიკ გასწია წინ, გადააბიჯა დაბად აღაგებზე და სასაფლაოსავით მღუმარე, ეკალ-ბარდითა და ძეძვით, კეიშა-სარეველათი დაფარულ ეზოში შევიდა... ბალას წაქშალა ოდისა-კეს გაკლანხილი ბილიკი, ჯინჯარი წამოზრდილიყო ირგვლივ — აყვავებუ-ლი, ხაშრიათი ჯინჯარი, რომლითაც ბავშვობაში დედა აშინებდა. ნაპატი-ვებით ერთბაშად წამოზრდილ თხემლის კორომს ოდა თითქმის დაეფარა და შორიდან წვიმისა და სიძველისაგან ჩაშავებული და ხავსმოღებული სახურავიდან მოჩანდა მხოლოდ...

სხვის ეზოში უნებურად ჩასული ქურდივით ფრთხილად და გაუბედა-ვად ადგამდა ნაბიჯებს, ცდილობდა ეკალ-ბარდი და ხოხიკა აეცილებინა, რომლებიც შარვლის ტოტებზე ედებოდნენ: თითქოსდა აღარ უშვებდნენ წინ — არსებულთან, რეალობასთან პირისპირ შესახვედრად...

იგი მაინც წელა, ჯიუტად ადგამდა ნაბიჯებს და საკუთარ თავთან ამ-ბოხებულებით შუბლშეკრულს, მკმუნვარესა და ტურნემოკმულს, თვალებ-ში გამოეცნობი სევდა და სიცარიელე ჩასდგომოდა... მიაბიჯებდა და ასე ეკონა, სიზმარს ხედავდა და ამ სიზმარში რატომღაც სხვის, დიდხნის მიტოვებულ ნასახლარზე მიაბიჯებდა... მერე აგერ ოდასაც მიაღწა, იგი მოფლოდნელად ამოიმართა მის წინ. გაჩერდა, თვალებმოწყურული და გაოცებული მიაცქერდა. კედლები წვიმას ჩამოერეცხა და გაეხუნებინა, აი-ვანზე ასასვლელი კიბის საფეხურები ლამის არც მოჩანდა წამოზრდილ გვიმრებში, კარებზე ჯვარედინად აეჭედებინათ გაურანდავი ფიცრები — მი-ტოვებული, უპატრონო სახლის სიმბოლო...

იღმა ერთ ადგილზე გაუნძრევლად და თითქოსდა წინასწარ არ იცო-და, რა დახვდებოდა აქ და რისი მოიმედვე უნდა ყოფილიყო, ცივი, ჩუმი გაოცება აღბეჭდოდა ერთ, ამოჩემებულ წერტილს მიბჯენილ თვალებში. წამოფითრებულ სახეზე არცერთი ნაკვთი თუ კუნთი არ უთრთოდა. მხო-

ლოდღა ტუჩების ოდნავშესამჩნევი რხევა და თრთოლვა მიანიშნებდა ადამიანს, რომ ღელავდა, წუხდა, განიცდიდა, სუნთქავდა, ცოცხალი რომ იყო და არა მიცვალებული, ზეზეურად მკვდარი...

ეროვნული
მხედრობა

მოკრიალებული, მაღალი და ლურჯი გუმბათიდან შემოდგომის მზე აცხუნებდა — კვერცხის გულივით ყვითელი, შემოდგომის ბუზივით აბუზარი და მწველი. მაგრამ იგი ვერც მზის მცხუნვარებას გრძნობდა და ველარც ზედავდა ვერაფერს იმ შესახედის გარდა, რასაც, სამწუხაროდ, ხედავდა და არ სურდა დაენახა. იდგა წარსულით, ხილულით, დანახულით გაბურხალებულ-გამოშტერებული, იდგა ლენჩივით და თანდათანობით, ნელ-ნელა, ჯიუტად და აკვიატებულად, მანიაკივით აღიქვამდა ყოველივესა და ყველაფერ იმას, რასაც ახლა ხედავდა, ამჩნევდა...

ფეხზე დგომით რომ დაიქანცა, ბერიკაცივით სხეულმოღუნებული ჩამოჯდა კიბის სანახევროდ ჩამპალ საფეხურზე...

დიდხანს იჯდა. მერე, თითქოსდა რაიმეს რცხვენიაო, პირისახე ხელის-გულეზში მოექცია და ვერ მიხვდებოდა კაციშვილი, რაზე ფიქრობდა ახლა.

კარგახნის მერე ზანტად, ღუნედ ასწია თავი და დაღლილი, მღვრიე და აზრჩაუწვდომელი მზერა მიმოავლო ირგვლივ. კარგახანს ათვალიერებდა ვინ იცის, რას. მერე მუხლებზე ხელისგულეზდაყრდნობილი წამოიზღაზნა და ნელა, თანდათანობით გაიშალა წელში, ახალფენადგმული ბავშვივით ბორძიკით გადადგა ნაბიჯი და ეზოს თუ ნაეზოვარის დათვალიერებას შეუდგა. ღუნედ მიაბიჯებდა სიყვითლე შეპარებულ ბალახებში, რომლებიც ყოველმხრივ გარსშემორტყმოდნენ ოდას, და ეს უკანასკნელიც, ჯერაც აღმოუჩენელი კუნძულივით გარიყული იდგა, საცოდავი და ფრთა-მოტეხილი ფრინველივით ჩამოფერთხილ-ჩამოხავსებული...

კიდევ ცოტა, გაივლიდა სულ რაღაც რამდენიმე წელი და მისგან მხოლოდ დამძალი ფიცრებისა და მორების გროვალა დარჩებოდა. მას, ზაზას კი შველა აღარ შეეძლო, უკვე აღარ შეეძლო რაიმე გაეკეთებინა, მიეხედა აქაურობისათვის, ამისათვის არც ნებისყოფა გააჩნდა, არც ხალისი და აღარც გული. ამათ გარეშე კი ძნელი იქნებოდა, უფრო სწორად, შეუძლებელიც! ქალი არ იყო, ქალის სიჯიუტე და ნებისყოფა არ გააჩნდა, დაუფიქრებლად, ჯიქურ შესდგომოდა საქმეს და ძველი, განადგურების გზაზე მდგარი აღედგინა, მამაკაცი იყო და ძველის აღდგენას, ახლის ამენება ერჩივნა! ცხადია, მას ესეც არ შეეძლო; მამაკაცი უგულო და უწყადილო, გამხმარი ხის ტოლფასი იყო. ცხადია, ერთი რამ კი იყო მხოლოდ — თუკი გულით სურდა აქ დარჩენილიყო, მაშინ უნდა ხასიათი შეეცვალა, უნდა ეცადა, უნდა აღედგინა, მოესწრო, ეცადა და დაღუპვისაგან ეხსნა აქაურობა, გაპარტახებისა და დაღუპვის პირას მდგარი, ისევე სამოსახლოდ ექცია. მაგრამ ამისათვის ერთი რამ იყო მთავარი — უნდა დარჩენილიყო აქ. მაგრამ რომ დარჩენილიყო, ამისი მიზეზი უნდა გამოჩენილიყო, ისეთი

რამე, ანდა კიდეც, ისეთი ვინმე, რომელიც ყოველგვარი ფიქრისა და ყოველ
შინის გარეშე დატოვებდა აქ, მიაჯაჭვავდა აქაურობას. ეს იყო მთავარი
მთავარი და გადამწყვეტი ახლა, თორემ, ამის გარეშე, აღარც სურვილი
ექნებოდა და აღარც ნებისყოფა ეყოფოდა.

...ოღო უკან მოიწოვა და სამზადს მიაღვა, გაუბედავად შეავლო მიკე-
ტილ კარს ხელი, ჭრიალით შეაღო და შეიხედა, — მჭვარტლისა და ნაცრის
ესოდენ ნაცნობი და ესოდენ მშობლიური სუნი ეცა მაშინვე და გაბრაზე-
ბულ ცხენივით შეარზია ნესტოები... ირგვლივ სიბნელე იდგა, მხოლოდ
ალაგ-ალაგ ანათებდა აცალო მიწით დატკეპნილ იატაკს სახურავის ტუტ-
რუტანებიდან შემოჭრილი მზის სხივების კონა... სხენიდან ჩამოშვებულ,
მჭვარტლისა და კვამლისაგან გაშავებულ მსხვილ ჯაჭვზე გამჭვარტლული
თუჯის კარდალი ეკიდა... სიმყუდროვეში აშკარად ისმოდა, თუ როგორი
თავგამოდებით ხრავდა ჩრჩილი ფიცრებს. კედელთან, დაბალ თაროზე, მი-
წის კეცები, ტუნმოტეხილი დოქი, ქოთნები და დამტყვრილი თევშები ეწ-
ყო. იქვე იდგა ძველი, ვიწრო და მაღალი კარადა...

იგი უცნოსავით, წელზე ღოინჯმოდებული იდგა და მუხეუმში გამო-
ფენილ ექსპონატებით ათვალიერებდა ყველაფერს... იდგა დიდხანს —
გაუნძრეველი, მდუმარე, ტუნებმოკუმული, სევდიანი და წარმართული კე-
რპივით წამოყუდებული... და აი, მოულოდნელად, წარმოიდგინა, მოეჩვენა
თუ აშკარად გაიგონა: — ზაზაია, გახურებული იქნება კეცი, გადმოიშვია,
ნენა! — ეს დედა იყო, იგი ეძახდა, უხმობდა, დედის სული იყო თუ თავად
იგი, უბოროტო, უსხეულო და მარტოოდენ სულად დარჩენილი...

შეიმშუშნა, შეტოკდა, შეცბა და შეკრთა, ხელისგულებით ამოიხრისა
თვალები და ასე, ფართოდ გახელილ-დაჭყეტილი თვალებით მიმოიხედა
ირგვლივ. აქაოდა, საიდან მეძახისო, აქაოდა, იქნება დედა დავინახო, მა-
გრამ არა, აღარც დედა ჭაჭანებდა არსად, აღარც მოგუზგუზე მუგუზლები,
ცხელი კერია და აღარც გახურებული კეცი... იყო მხოლოდ მდუმარება და
ყინულობით ცივი, მსუსხავი იყო დიდხანის ჩამქრალი კერიის ცქერაც.

ღრმად, დარდიანად ამოიხენგმა და თითქოსდა ემინიაო, ფრთხილად
გადასჭრა სამზადი და უკანა კარით ახორში გავიდა.. კუთხეში, ძველ ნაბა-
გავეზზე, თავგებისაგან წამურტლული თივის ნარჩენები და ძროხისაგან
დაძლავნილი ჩალის ღერები ეყარა, იქვე, ხის კაუჭზე, გაწვევტილი აპ-
ეურივით კონწიალებდა დამპალი ბაწრის ნაგლეჯი. კარის მახლობლად
ვინ იცის, როდის დაპობილი, ლპობაშეპარებული და სოკომოდებული შეშა
ეყარა. იქვე ეგდო დაჟანგული, დაბლაგვებული და ტარგადატეხილი ნაჯა-
ხი. ახორს კარი მოძრობოდა და მთვრალივით ბალახებში ჩამხობილი,
ნელ-ნელა, შეუმჩნევლად დამპალიყო...

გაუბედავად გადადგა ნაბიჯი, ფეხქვეშ ფიცარი ჩაუტყდა, წაიფორხი-
და, ლამის არ დაეცა. შეიკავა თავი, გასწორდა წელში... კიდეც რამდენიმე
საბიჯი და წაქცეულ სასიმიინდესთან შეჩერდა...

მუხლამდე წამოზრდილ ბალახებში უმოწყალოდ მიმოფანტულიყ-
ნენ კრამიტის ნატეხები, ხის კოჭები, კავეები, ლასტები... იქვე, თუთის რაი-
ტოტზე, დამპალი მონძი ეკიდა, რომელზედაც ჭიანჭველები დაფუფქვნილ
ბღენს...

ლობის, განადგურების, გადაშენების უმოწყალო სურათი გადაშლილი-
ყო ირგვლივ, ყველგან, სადაც კი გაიხედავდი... და იღმა მსჯავრდადებულ
დამნაშავესავით ამდენი რამის მნახველი კაცი და თანდათანობით აღი-
ქვამდა, ისრუტავდა და ისისხლხორცებდა ყოველივე იმას, რასაც იქ
ხედავდა და ამჩნევდა.

გაბრუნდა, ოღასთან მიაღწია, აჭედილი ფიცრები ააგლიჯა, აივანზე
ააბიჯა და ფანჯარაში შეიჭვრიტა. ვერაფერი გაარჩია სიბნელეში. რამდენ-
ნიმე წამს იღმა მაინც და ჯიუტად იცქირებოდა ფანჯარაში, მერე მკაცრი,
ღრუჟ გამომეტყველებით, მძაფრი, შინაგანი გაბოროტებით მოგლიჯა კა-
რზე აჭედებული ფიცრები, გვერდზე მიყარა და როგორც კი შეაღო კარი,
მაშინვე ნესტის, ობის ჩამოხუთულ-შედედებული სუნი ეცა.

ოთახში გაუხედავად შეაბიჯა და როცა მძიმე ფეხსაცმელებმა მორყ-
ეული იატაკი ააჭრაჭუნა, სხვის ბინაში შეპარული ქურდივით გაიხუსა...
იღმა და დამბული გამომეტყველებით ათვალერებდა იქაურობას: მზერა
ზახტად, დაღლილად გადაჰქონდა კუთხიდან კუთხეში, საგნიდან საგანზე...
კარის მოპირდაპირე მხარეს ხის საწოლი იღმა, მოშორებით — ბუხარი
აღმართულიყო, ბებრის პირივით გამოიყურებოდნენ ჩამტვრეულ-დაბზარუ-
ლი, კვამლისაგან გარუჯული აგურები... შუა ოთახში მდგარ მაგიდაზე გრა-
ფინი და ჩაის გათლილი ჭიქა-იღო. გრაფინში ჩარჩენილი წყალი ჭაობივით
ჩამწვანებულ-ჩაღორწოებულიყო... კუთხეში ძველი, ყდებშემოფლეთი-
ლი წიგნებით სავსე ეტაჟერი იღმა... იქვე ძველებური სარკიანი ღივანი,
რომლის ზემოთაც, კედელზე სურათები ეკიდა — შავ ჩარჩოში ჩასმული,
სამგლოვიარო სურათები... იქ იყო ბებიას, ბაბუას, დედის და მამის სუ-
რათები... წელზე ღოინჯი შემოიდგა და ტუჩებმოკუმული მიაჩერდა სურ-
ათებს... ასე მოეჩვენა, ოთხივენი მღუმარედ, სხვადასხვანაირი მზერითა
და გამომეტყველებით ჩამოსცქეროდნენ ზემოდან.

რატომღაც ბაბუას სურათზე შეაჩერა ხანგრძლივი მზერა... გრძელი,
დანაოჭებული სახე ჰქონდა ბერიკაცს, თხელი, ჭაღარა თმა, ფართო,
მაღალი შუბლი, დიდრონი, წინწამოწეული თვალები, სოლის წვერივით
წერილი ნიკაპი და მტაცებელ ფრინველივით კეხიანი ცხვირი. მოეჩვენა
თუ სამდვილად ასე იყო, შუბლშეკრული, მოწყურული თვალებით გაბრ-
აზებული იცქირებოდა სურათიდან ბერიკაცი, დარდი და დიდი, უთქმელი
საყვედური ედგა თვალებში...

ველარ გაუძლო მის მზერას, აარიდა თვალი, მაგიდასთან ჩამოჯდა
და სივარეტს მოუკიდა... ხარბად, დანატრებულივით ეწვოდა სანახევროდ

თვალეზშიღულუღი, ნელ-ნელა და შეუმჩნეველად ინთქმებოდა გაზხნენი ბურახში.

თავისებური კაცი იყო ბაბუა — გულჩახვეული, კერპი, ურჯულო ანი, უჟჟური, გაუცინარი და ქვასავით ჩუმი. მაღალი იყო, ყავარივით თხელი, კაფანდარა... ჩუმი კი იყო, მაგრამ ხანდახან რომ წამოუვლიდა და აჭინჭვლდებოდა, მტრისას მერე მისი გაძლება. გაუთავებლად ისროდა პირპილივით მწარე სიტყვებს და ვინ იცის, ვისზე გაბრაზებულ-დაბოლ-ძილი, ვისზე იყრიდა გულის ჯავრს. შრომა კი უყვარდა, მუშაობაშიაც ავლებდა თავის უცნაურ ხასიათს. ისე ჟინიანად და კერპულად ჩაუჯიუ-ტდებოდა საქმეს, სანამ ბოლოს არ მოუღებდა, აღარ მოუშვებოდა, როცა მუშაობდა და მარტოდ დაიგულებდა თავს, მხოლოდ მაშინ იყო მზი-არული. ღიღინებდა თავისთვის ჩუმ, სხვისთვის გაუგებარ და გაუგონარ ძელოდას და კაციშვილი ვერ გაიგებდა, მართლაც სიმღერა იყო ეს თუ გამოგონილი, მხოლოდ მისთვის გასაკები და ახლობელი, გულიდან ამო-ხეთქილი ღაღადისი... ხარები ჰყავდა და ჰქონდა კარგად გამართული ურემი... ყველაზე და ყველაფერზე უფრო, შეიძლება, ხარები უყვარდა ამ ქვეყანაზე, ვინ იცის და, იქნებ მათთან ნახულობდა საერთო ენასა და გუ-ლის სიტბოს. რომც მოგვეკლა, არასდიდებით ჯოხს არ შემოჰკრავდა პირ-უტყვს, და აღამიანის აღერსსა და მოფერებას გადანვეული, ისე ეფერებო-და და ესეფერულებოდა მათ, როგორც შვილიშვილებს...

კაცმა რომ თქვას, ბაბუა არც მას ექცეოდა ცუდად, თუ არ ეფერებოდა, არც უწერებოდა სამაგიეროდ... მხოლოდ ერთხელ იყო, უმოწყალოდ რომ სცემა ბაბუამ და ეს ახლა, ამდენი წლის შემდეგ, ძაღლის ნაკენივით გაა-ხსენდა ზაზას. თუმცა, არც არასოდეს დავიწყებია, რადგანაც დარწმუნე-ბული იყო, დაუმსახურებლად რომ დაისაჯა. არადა, ბაბუა მართალი იყო. იმ დღეს კოლმეურნეობის კალოზე სიმინდი მოუწონეს, ურემი დატვირთ-ეს და ბაბუამ და შვილიშვილმა სახლისაკენ გამოსწიეს.

პირთამდე ტაროებით სავსე ურემი მძიმედ მოტრიალებდა გზაზე. ხარ-ები ზანტად ადგამდნენ ნაბიჯებს და თავისთვის ზანტად იცოხნებოდნენ...

გზაზე ბაბუას მეზობელი გამოელაპარაკა... სანამ ბაბუა ურემს წამოეწე-ოდა, ხარებმა მოსახვევამდე მიაღწიეს. აქ შარავზიდან უნდა გადაეხვიათ და აკლანდელ გზას შეჰყოლოდნენ. ნაწვიმარზე გზა ატალახებულიყო, სლიპ აღმართზე ხარებს ფეხი უსწლტებოდათ, უჭირდათ და ქოძანებდნენ, ერთხანს იწვალეს, მერე კი, როცა ილაჯი გაუწყდათ, როცა დარწმუნდნენ, ვერასდიდებით ვერ აიტანდნენ აღმართში პირთამდე სავსე ურემს, გაჩერ-დნენ და უიმედობა და სასოწარკვეთილება აღებეჭდათ დიდრონ, წყლიან თვალეზში...

ზაზა გააფრთდა, შეუტია ხარებს, მუშტები და წიხლები ჩააზილა ფე-რდში, ხელები ეტკინა, კიდევ უფრო გაბრაზდა, კბილებდაკრეჭილმა ტოტი შეატეხა ხეს და ბრაზისაგან აცაცცახებულმა გამეტებით დასცხო.

ხარებმა იუცხოეს დაუმსახურებლად დაკრული ჯოხი, უკანასკნელად მოინდომეს, დაიძაბნენ, გაიწიეს, მაგრამ მაინც ძვრა ვერ უყვებოდა, რომლის თვლები უფრო და უფრო ეფლობოდა ტალახში... ავეურებმა წაუჭირეს ყელში ხარებს, ახრიალდნენ, კისრის ძარღვები დაებერ-დაუსივ-დათ, თვალები დამაბულობისაგან გადმოცვენაზე გაუხდათ. მერე მუხლებზე წაპოიჩოქეს... ზაზა კი სცემდა და სცემდა...

— შეჩერდი... შენი! — მოესმა სიბრაზისაგან მოგუდული ხმა, გაჩერდა და მიიხედა. ყაბალახის ბოლოების ფრიალით, მუშტების უილაჯო ქნევით მორბოდა გზაზე გააფთრებულ-გაფითრებული ბერიკაცი და თვალები უელაღა შეგუბებული ბრაზისაგან: — რას სჩადისხარ, შე ყურუმსალო?! რას ჩადისხარ-შეთქი?! — მივარდა აქოშინებული ერთ ადგილზე გახევებულ ზაზას, ბრაზისაგან გადარეულმა გამოსტაცა ხელიდან ჯოხი და დასცხო და დასცხო შიშველ კანჭებზე. სცემდა და ბოდმისაგან მოგუდული ხმით, ქშენით სცრიდა კბილებში ღროღადრო: — ესეც შენ, ესეც შენ!..

გაქცევა და თავის შველა არც უცდია ზაზას. იდგა გაფითრებული, ცახცახებდა, იკვნეტდა ტუჩებს და უხმოდ ტიროდა, ლოყებზე სველ ზიგზაგებს ტოვებდა კურცხალი, ყოველი მოქნევა, ყოველი დარტყმა უფრო სწყინდა, ვიდრე სტკიოდა.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

როგორ მომენატრე, ფიქრი,
ჩემო ფრთამოტეხილო ფრინველო,
შენ რომ არ გწამდა ადრე,
იმ სიყვარულზე უნდა გიმღერო.
ის ცეცხლი ავინთო თვალებში,
ის ეჭვი—ორლესული დანა,
უკვე რაზანია ჭოროხის პირას
ყვითელი მოუძალა ყანას.
ჩამოწვა,
დამძაბდა ნისლი,
ძვირად დაინახავ მთვარეს,
ცრემლში მოზელები კვერით
მიტნრეს, სხვას უღებსო კარებს.
ის ხეც მოუჭრიათ თურმე
პატარა, მიკარგულ ჭალაკს,
სადა ხარ, ფოთოლის სინაზვე,

ტკივილი მარყუქივით დამაქეს.
როგორ მომენატრე, ფიქრი,
ჩემო ფრთამოტეხილო ფრინველო,
შენ რომ არ გწამდა ადრე,
იმ სიყვარულზე უნდა გიმღერო.

მეზაპყნის ღოცვა

არა ჰქონდათ ომის ღმერთებს
ჯილაგი და ნამუსი...
ხან შიმშილი მაწვალებდა,
ხანაც შავი სამოსი.
შორით თქვენგან ის დღეები,
იმა წელთა საკანი,
როცა არვის არ სჭირდება
მეაყენე და აკვანი.

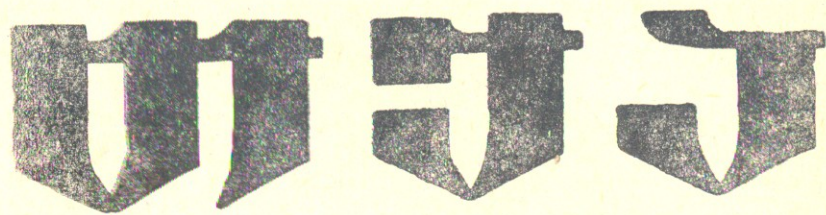

მელოდება ჩემეული ჩიხი,
ვაზის ლერწით დაბურული ეზო,
შენი ბაღი, ალუჩების ბაღი,
ნეტავ კარგო, რად მიყვარდა ეგზომ,
ისე წყნარი, როგორც ფოთოლცვენა,
მშვიდი, როგორც შენთა თვალთა ელვა.
შუალამეს გადუჭლია უკვე
და ცრიატი ბინდისფერებს ცელავს.
მელოდება ჩემეული ჩიხი,
შენზე ფიქრი რანაირად მაკრთობს,
რა წავიდა,
რომელი გზით ვსდევდე,
მხოლოდ წელი,
ნუთუ წელი მარტოდ?

შენ გვირილების ბილიკს მიენდე,
გზად მოგვევებოდა თვალებმაყვალა,
მზემ მოცელქარმა, თუ მან მზით სავსემ,
რა ღიმილები შემოგაყარა.
როგორ აგანთო, ვერ გაპატიე,
წინათ წყნარსა და ვაჟს მოკრძალებულს,
მოგკალ, შენდობა არ გითხოვია,
მთრთოლავ ბაგეზე გადაწაფებულს.
ვაი, რა ცუდად თურმე გიცანი,
ან მე გაგწირე ალბათ მოკეთე,
მე ერთი ციხე მქონდა და ისიც
ასე შეგნიდან როგორ მოგაკვეთე?
რა ცეცხლიანი თვალებით მიმზერ,
აწ ჩვენი გაყრა ვინ დამაჯეროს.
რა ცეცხლიანი თვალებით მიმზერ,
ამ სურათიდან, ბავშვობავ ჩემო.

არაქების სპედა

მრავალს მოჰხადა სიცოცხლეს რიდე,
— სიკვდილი არვის არ დაერიდა.
ბედნიერია ადამის მოღვმა,
ვინც ფეხზე დგას და ვინც ფეხს აიდგამს,
რომ ვიციტ ხსოვნა და დავიწყება
ბედნიერება ამით იწყება.
...ნახეთ არყის ხე ასე კეთილი,
წუხილის დედა და გაკვეთილი,
ის ჩვენთან ერთად ჯვრებად მოკვდება,
უნდა, არ უნდა, ჩამოარბიებს,
უნდა, არ უნდა, დაიმახსოვრებს
ჩვენი სიცოცხლის მართალ თარიღებს.
ჯერ ტანაშოლტილს,
(ნახვა მადლია)
სასაფლაოთა ჯვრებად გათლიან...
ყველაზე დიდი სევდა სცოდნიათ,
მოძმის და კაცის ერთად ტირილი...
ისინი გაჩნდნენ ქვეყნად ცოდვილი.

ახალი რომანის შრატმენტები

წინა დღეს დაუთქვით, პარასკევს, საღამოს ჩვეულებრივ მეგობრულ სუფრაზე შევეკრებილიყავით. შალვამ ორჯერ გამაფრთხილა, წინანდებურად არ გავეპაროო. დღეს დილით თუა ბაზარში იყო და ვიცოდი, უნემოდ არ ისალილებდა. ერთი გულით კიდეც შეჩვენებოდა, რომ მას შევეყვარდი, მაგრამ იმასაც ვამჩნევდი, ჩემდამი ცივად იყო განწყობილი. არ შემიძლო ამ უკანასკნელს შეერიკებოდი და ხული ყელში მომეხვინა. იმასაც ვგრძნობდი, ეჭვი მქალავდა, უნემოდ ხადმე ხომ არ დადის-მეთქი.

შალვა კარებთან დამხვდა, რომ არხად წავსულიყავი.

— შენ საკუთარ ჭკუაზე არ ხარ! — მითხრა მან.

— რატომ გგონია? — გავიცინე ნაძალადევად.

— ის გოგო შენთანაა?

შევხედე.

— არის!

— სომ არაფერია, ა?

— არა, რას ამბობ?!

— რატომ არ იშორებ?

საათზე დავიხედე, ვერ ვუთხარი, შემეყვარდა-მეთქი. ოთახში გავიარე.

— როდის გამაცნობ?

— დაინტერესდი?

— ჰო, ამ საქმეს მეტი ყურადღება სჭირდება, მომავალი არ გაიფუჭო ვი-
დაც გომბიოთხათვის!

მეწყინა, მაგრამ მაინც ვკითხე:

— სომ არ გოთქვამს?

— არა, მაგრამ ჩვენი ქალების ამბავი სომ იცი?

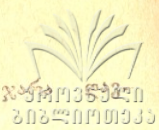
— რა, გაიგეს?

— ეჭვიანობენ... გატყობენ, შევევარებული ხარ! სული, სული ამომხადეს, გე-
ცოდინება და გვითხარიო.

მესიამოვნა, მეგობრული ყურადღება. საათზე ისევ დავიხედე — ექვსი შეს-
რულებულიყო. ათ წუთში შინ უნდა ვიყო, თორემ თუა ინერვიულებს. მართალია,
არ მესაფუძლურება, რატომ დაგაგვიანდაო, მაგრამ თვალებში ვატყობ გულის-
ტკივილს. შალვამ შემატყო, შეჩქარებოდა.

— შენსას არ იშლი?

— მეცოდება, სხვა არაფერი, ვუთხარი, ადრე მოვალ-მეთქი.

— ამხანაგებს რას ეუბნები?
 — უთხარი, შეუძლოდ გახდა-თქო.
 — იქნებ შევიყვარდა, ა?! — შემომანათა შალვამ თვალები. ფანჯარის გარეშე ხურე და პიჯაკი გავისწორე.
 — ძალზე შორს შევტოპეთ! — მოუჭერი სიტყვა.
 — ჰო, კარგი, არაფერი მეთქმის, ოღონდ შენ არ შეტოპო უფრო ღრმად!
 გავიცინე, მაგრამ რა მაცინებდა!... არ მითქვამს, მივიღივარ-მეთქი, კარებთან მივედი, გამოვალე და დაველოდე, როდის გავიდოდა. მერე კარი ჩავკეტე და კიბეზე სირბილით დავეშვი. გული მიფართქალებდა, კიბეზე არავინ შემხვედროდა. ათ წუთში შინ უნდა ეყოფილიყავი, დარეკვა დამაუიწყდა, თორემ კარებს თუა გამიღებდა. აღბათ, შეწუხებულია, რომ არ დავურეკე. ნაბიჯს ავეუჩქარე. სადილი მზად დამხვდებოდა, სასმელს ვიყიდი, ტკბილეულსაც. ზელცარიელი შინ მიხვდა ვერ წარმოძღვინა. მაღაზიაში შევიარე, მერე შოკოლადსა და ნამცხვარს კონიაკი დავუმატე.

უცნაურები ვართ, ვინმემ რომ გაიგოს, ორივე გავილანძღვით, მაშინვე იმას იტყვიან, ერთად ცხოვრობენო. რაა დასაძრახისი, მე თუ იგი მიყვარს და ვპატრონობ... დანაგრულია, ცხოვრებაში კარგი არაფერი უნახავს, შიმშილში გაზრდილია, ჩაცმა არ ჰქონია და გავლა... მასთან ერთად კინოში წავალ, თეატრში, კონცერტებზე...

კიბეს სირბილით შევეყვი.
 — დავით, — კარი გამოვლო მეზობლის ქალმა, — სტუმარი გყავს?
 — სტუმარი?! — გაეიკვირე, თუმცა თვალებში ვატყობდი, იგი განცებ მე-კითხებოდა.

— ჰო, დღეს ლამაზმა გოგომ გააღო კარი, დაუდარაჯდი, უცხო არ იყოს, სახლი არ გაქურდოს-მეთქი.

— ოჰ, მომაგონდა, სოფლიდან ბიძაშვილს კელოდი.
 — სხვათაშორის, იგი გუშინაც დავინახე, კიბეზე ჩადიოდა, ვერ მივხვდი, ვისთან იყო.

— გუშინ ჩამოვიდა, წუხელ ნათესავთან იყო და დღეს ჩემთან უნდა მოხუციყო, თუ იცი, შინაა?

— კი, ახლახან მოვიდა!

— გმადლობთ! — ვუთხარი და გავეცალე. გული შემეძანდა, აქამდე სად იყო?... კარი გავადე და ნავაჭრი იქვე, დერეფანში, პატარა მაგიდაზე დავაწყვე. ჩამინდში არ იხმოდა, თუას ოთახში შევიხვლე, დივანზე იწვა, პირი კედლისაკენ ჰქონდა, სძინავს-მეთქი, გავიფიქრე. და გამოვბრუნდი. ქვაბში ჩავიხედე, ცარიელი იყო, არც სორავი ჩანდა, ბაზარში არ იყო ნამყოფი. გამიკვირდა, ხელი არაფრისთვის არ უხლია, შევეცადე, გონი მომეკრიფა, მშიოდა, მაგრამ ვიღას ახსოვდა, გავიღვიძე და რასაც მეტყვის მოვიტან-მეთქი.

საძინებელში საწოლზე გულადმა გავიშორე, თუმცა ვერ მოვიხვეწე, თვალწინ თუა მედვა, ისეთი როგორიც პირველად ვნახე სადარბაზოში. მერე როცა გონს მოვეგო... ვხვდავდი მის თვალებს, მომღიმარ ბაგეებს... სული დამითბა. სიტყვას შევაპარე, ბოლოს და ბოლოს, ჩემი ხნის კაცს თერამეტი წლის გოგო შეურთავს. ყველაფერი ბედი, რა ვუყოთ, რაც თავს გადახდა, რა მისი ბრალია, ანდა რა სათქმელია, თუ გიყვარს. წამოვდექი, კართან ფრთხილად მივედი. ვიცოდი, ეძინა, მაგრამ სარკეში მაინც ჩავიხედე და თბა გავისწორე, ბავშვითვ ვიქცეოდი, კარი შევადე, ოთახში ფეხი რომ შევდგი, გავქავდი — კაბა წელამდე

მოშიშვლებოდა და ხელები მუხლებშუა ჩაეყო, თვალებზე ხელები ავიფარებდა და გამოებრუნდი. შეპრცხვა, არ გაეგო, რომ იგი იმ მდგომარეობაში ენახე.
ძნელი ყოფილა ნებისყოფის სისუსტე. აფორიაქებული სული მაინც ვერ უძლებდა სვენებდა, რადაც ავისმომასწავებელი მელანდებოდა. შიშშილი რა სასწაულებრივად საუთნარი თავიც არ მახსოვდა. თეასთან შევედი.

იგი მარჯვენა მხარეს იწვა, ოდნავ პირჩამსობილი, მარცხენა მხარი თითქმის ლოყაზე ელო. ბალიშზე დადებული ლოყა ოდნავ წამოებრცვოდა და ტუჩები გაეღო. ბაგეები ხველი ჰქონდა, მარცხენა ხელი ყელთან შემოედო. წელი გაზნეკოდა და თემო ჩამოქანდაკებულს მიუგავდა. წელამდე აწეული კაბა წინ ტალღისებურად ეშვებოდა. მარჯვენა ფეხი გაწვართული ჰქონდა, მარცხენა — მუხლში მოხრილი. ვერ ვიტყვი, ვინ იწვა იქ. ეშმაკი თუ სილამაზის ღმერთი... ფეხი ავითრიე, მაგრამ მაინც მისკენ მივიწვედი.

არ უგრძნია ჩემი მიახლოება, არ შერხეულა, მშვიდად ხუნთავდა... ვერა, თავი ვერ ძველივარ და საწოლზე დავეცი — კოცნით დავუფარე სახე, თვალები, თმები... იგი შეკრთა და შეშინებული შემომხედა, სახე დაედრიცა.

— თუა... თუა... თუა მიფვარხარ, გესმის, მეტიც მოთმენა აღარ შემძლია, მიფვარხარ! — ენურნულვდი და ვკოცნიდი...

კარგა ხანს გარგნებული ვიწექით, თავი მის ყელთან მქონდა ჩარგული და ნათლად ვგრძნობდი, რაც მოხდა. იგი არ ინძრეოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ლოყაზე სისველე ვიგრძენი — იგი ტიროდა.

თავი წამოვწიე.

— თუა, ნუ ტირი, თუა!

საბრალო თვალებით შემომხედა.

— თუა, მიფვარხარ, გესმის, მიფვარხარ! — ერთსა და იმავეს ვიმეორებდო. მერე წამოვდექი და გვერდით მივუჯექი. ხმა არ გაუღია. მიფურება საბრალო თვალებით და ეტყობოდა, თავს დამნაშავედ გრძნობდა, — თუა, ვუთხარი მე. — რა კარგი ხარ, თუა!

მან თვალებზე ხელი აიფარა.

— კარგი, ხორცვილია, ნუ ტირი!

— არა, არა!

— თუა, შენ ჩემი ცოლი ხარ!

— არა, არა!

— თუა, არ გიფვარვარ, თქვი!

— რატომ?... რატომ?...

— თუა, ნუ გეშინია, ხვალ ყველა გაიგებს, მოგვილოცავენ. შევუთვლით მამიდაშენსაც!

— არა, არა!

— თუა!

იგი აქეითინდა.

— კარგი, თუა, ნუ ტირი! — სახეზე ხელები მოვაშორე და თვალებში ჩავაქერდი, — ნუ ტირი! ავღკეთ, გაბედნიერება აღვნიშნოთ, შენ უკვე ჩემი ხარ, ხომ ხარ?

იგი ღუძდა.

— თქვი!

ისევ საბრალო თვალით შემომხედა.

— თქვი, თუა, რომ ჩემი ხარ, — წამოვყენე, წინააღმდეგობა არ გაუწევია, გადმოვიყვანე საწოლიდან და მაგიდასთან სკამზე დავსვი, წინ დაუჯექი, — შენ

ჩემი ხარ, შენს თავს ვერავინ წამართმევს, ხვალ ყველაფერს გიყიდი, ერთად წავიდეთ მაღაზიაში, ოღონდ ცრემლს ნუ დამანახებ!... ახლა სუფრას მე გავაწყობ, შეხ იჯექი, რაც არ გვაქვს, გავიქცევი და მოვიტან!.. ხომ არ იტირებ?

გვიზღოვითქუა

მან თავი ჩაქინდრა.

— პო, ნუ იტირებ!

შევბრუნდი, საწოლზე კაბები იყო გადაფენილი და იქვე ფეხსაცმელები ეწყო, რატომღაც გულზე გამკვნწლა, ასე გამგზავრების წინ იცოან ქალებმა, რომ არაფერი დაავიწყდეთ — ერთად დააწყობენ და შემდეგ ჩაალაგებენ ჩემოღანში. ჩემი ეჭვი არ გამიმხელია, ხელში, რომელი კაბაც მომყვა, ავიღე და თუხთან შივიჭყრი, ავაყენე და გადავაცვი. ოღნავ გახალისება შევატყვე, გაეთამამდი, გულისპირი შევეუკარი და ლოყაზე ვაკოცე.

— მე სუფრას გავაწყობ. შენ თმა დაივარცხნე, — ვუთხარი და ისევ ვაკოცე. მან გაიღიმა.

— იქნებ, სხვა კაბა გირჩენია? — ოღონდ მას გაელმა და ათას კაბას ჩემი ხელით ჩავატყვედი. მივვარდი საწოლთან, კაბა, რომელიც მის ტანზე არ მინახავს, ხელი დავაღვე და მივარბენინე. როცა კაბას იხილდა, ორივე გავშემდით და კაბა გამივარდა. ჩავცქეროდი თვალებში და ვკოცნიდი. წმას არ იღებდა, მინავლებული თვალები დაგუსჭა. უცებ ხელი ვუშვი, იატაკზე კაბა ავიღე და გადავაცვი, სარკესთან მივარბენინე, ჩავახელე და შევატრიალ-შემოვატრიალე.

მან გაიცინა.

— რა იყო, არ მოგწონს? — გავიცინე მეც.

— უკულმა ჩამაცვი!

— უკულმა?! ვაი ჩემს თავს! — თავზე ხელი შემოვირტყი, — კაცი ვერ გუგებს ამ ქალებს, სად არის შესაკრავი? — იგი გახუსული მიფურებდა, თითებ-გადაჭლიბილი ხელები მუცელზე ედო. შევატყვე, თავად არ აპირებდა კაბის გახდას, თავი გავაქნიე თითქოს შეწუხებულმა, — ვერაფერი გამივია, როგორც გინდა, ისე ჩაიცვი, — იგი სარკეს მოშორდა, კაბა გაიხალა, მე ხელებზე წავეტანე, — თუა, მაკოცე, თორემ...

იგი გადმოიხარა და მაკოცა.

— ერთი კიდევ!

თხოვნა შემისრულა, სიხარულისაგან შევუხტი და კინალამ მაიდა გადავყირაფე. სამზადში შევევარდი. ნამცხვარი ლამაქზე დავაწყვე, შოკოლადი — თეფშზე, კონიაკი ილღიაში ამოვიჩარე და გავიტანე. თუა სარკეში თმას ივარცხნიდა, მივევარდი, ლოყაზე ვაკოცე და ისევ სამზადში შევევარდი. ამ დღეს ძველი სოუსი არ შეეფერებოდა, თუას საღილი უნდა გავკეთებინა, მაგრამ ვერ ვკოცხე, ხელი რამ შეუშალა, ან სად იყო, პიჯაკი გადავიცი და მაღაზიაში გავვარდი. ბედზე, მოხარშული ქათმები დარჩა, ვიყიდე ქათამი, თევზი, თორნის პური და დავბრუნდი. თუა კალთაში ხელებჩაწყობილი მაგიდასთან იჯდა.

— ახლავე, თუა, — დაუმახე მე.

ქათამი ხელმეორედ მოვხარე. თუა მოადგა სამზადის კარებს, მაგრამ გავაბრუნე, რომ ხელი არაფრისთვის ესლო. პური დავეჭერი და გავიტანე. თევზი შევწვი. როცა სუფრის გაწყობას მოვრჩი, ახალი პერანგი და კოსტუმი ჩავიცვი, ძალსტუხი გავიკეთე და თმა გულდაგულ დავივარცხნე, სარკეში ჩავეხადე, თვალი ჩავუკარი ორეულს და გავკედი.

— აბა, თუა, სუფრასთან! — ორი სკამი ერთმანეთს მივადგი და ერთზე თუა დავსვი, მეორეზე მე დავჯექი, — რას მიირთმევ?

თუამ გულუბრყვილოდ გაიღიმა.

— ქათამი, თევზი?... ნუფე ვარ, შემხედვე, თეა, ხომ კარგი ბიჭი ვარ?... ა?...
თვალი ისევე ჩავუკარი... თვალი ჩავუკარი და ქათამი დავხლიჩე, — დედოფლის
ბარკალი, ა?..

თეამ თევზზე ქათმის ბარკალს დახედა. ვერ შეეძლო, მის სახეზე, ნუფე არ
დამენახა. იგი ასეთი არ იყო ამ რამდენიმე დღის წინათ. მას თითქოს ჩემთან
ყოფნაც არ უნდოდა, თითქოს ჩემი მოქმედებაც აკვირვებდა, არ მსიამოვნებდა
მისი შემოსვლა... კონიაკი ჭიქებში ჩამოვასხი, ჭიქა მივუჭახუნე და ვაღღერ-
ძელე. ჭიქისათვის ხელი არ უხლია.

— დალიე, — ვუთხარი მე, — თორემ გაებრაზდები! — ჭიქა მივეცი, —
გავიმარჯოს, თეა, ორივეს გავიმარჯოს! ბედნიერი ვიყოთ!

თეამ სახეზე ხელი აიფარა.

— აბა, ერთად დავლიოთ, ერთი, ორი, სამი... — კონიაკი გაღვკარი, თეამ
ჭიქა ტუნთან მიიტანა. გავიმარჯოსო, არ უთქვამს — მოსუა და დაღვკას აპირე-
ბდა, — ბოლომდე დახცალე!

თეამ ჭიქა დახცალა.

— ნამცხვარს დააყოლებ თუ შოკოლადს? — ვკითხე.

ტელეფონმა დაიწკრიალა.

— გისმენთ!

— დაეი! — ჩამესმა ყურმილში, სამსახურიდან იყვნენ.

— გისმენთ!

— როგორ ხარ?

— პა, კარვად, თქვენ რა ჰქენით?

— რესტორანში ვართ, სუფრა გაშლილია!

— კარვ ღროსტარებას გისურვებთ!

— ხომ არ მოხვალ?

— არა!

— ჩვენ ვაპირებთ გამოვლას!

— პა, პა, პა... — კარვია, მაგრამ. ვწევარ!

— რა მოხდა, სასმელს წამოვიღებთ!

— სასმელი მაქვს, ოღონდ... — სამალავი რა მქონდა, მოსულიყვნენ, მაგრამ
ეს საღამო თვასთან მინდოდა გამეტარებინა, — სხვა დროს!

— კარვია, აგრე იყოს!

— ნუ მიწყენთ!

— პა, კარვია! — იცოდე, შენს სადღევრემლოს შევხვამთ!

— გმადლობთ! — გაებრაზდი, ხული ყელში მომეზღინა, — იგი ლაპარაკის
გუნებაზე იყო. თეა შიშით მიფურებდა, ვიგრძენი, არც მას უნდოდა ვინმე მოსუ-
ლიყო, — ნახვამდის! — ჩავბახე ყურმილში და დავდე. იქნებ არ ვარ მათ სახა-
თზე, რა ხალხია?!

თეას თვალები დაეხარა...

— ნუ მოიწყენ, თეა, არავინ არ მოვა! — გვერდით დაუჯექი, — იქნებ
გინდა რომ მოვიდნენ, სამალავი არაფერია, დავერკავ!

— არა, არა!

ვერაფერი გამეგო, რატომ იყო თეა პირშეკრული, რატომ ერთხელაც წარბი
არ გახსნა, თავი ისე ეჭირა, თითქოს მის ცხოვრებაში არაფერიც არ მომხდარი-
ყო, ასეთი სისულელე ჯერ არ ჩამიღენია, ჯერ ვინმეს არ შევხვეწივარ, გაიცი-
ნეო. არა და, იგი ხომ ასეთი არ იყო.

— თეა, — ვუთხარი სერიოზულად, — ავად ხომ არ ხარ?

— არა!

— მაშ, მაშ, რატომ ღუმხარ?

— რა ვთქვა?

— თქვი, თქვი, თუნდაც ის, რომ... ჩემთან ხარ! ბოლოს და ბოლოს, მეც ალა-ძიანი ვარ, იქნებ?..

მოწყენილი თვალით შემომხედა, თითებს აწვალებდა.

— შენ კარგი ხარ, დავით!

გული გამეხსნა.

— მერე და, შენ?..

— შე რა? — თავი დახარა, — ერთი წყალწაღებული გოგო ვარ!

— არა, თეა, მეორედ არ თქვა, შენ ჩემი ხარ!

— ჰმ! — ცინიზმი შეენიშნე, სმაში.

— უარყოფ?

არაფერი უთქვამს.

— თეა, ვიცი, შენ დარდობ, ნუ გგონია, შენს წარსულს ყურადღება მივაქციო, დაივიწყე ყველაფერი, ყველაფერს გაპატიებ, ოღონდ ნუ იღარდებ, ეს ბედნიერი საღამოა ჩემთვის!

იგი ღუშდა.

— ერთი ჭიქა კიდევ დავლიოთ, ვახტანგურად! — ხელი მოვიკიდე, წამოვასტუნე. ჭიქა მივეცი და შუა ოთახში გავიყვანე, — ეს შენი სადღევრძელო იფოს, ჩვენი სადღევრძელო, — ჭიქიანი ხელი ავსწიე, ხელკავი გაუუკეთე და ჭიქა პირთან მივიტანე! — დალიე! — მან მხოლოდ შემომხედა და ჭიქა დასცადა, — ეს, ეს!.. ასლა ვაკოცოთ ერთმანეთს! — ტუნები კი წამოხურცა, მაგრამ მაკოცა ცივად. მაგიდასთან დავსხდით, მერე წამოვსტი და ტელევიზორი ჩავრთე. სავსტრადო სიმღერებს გადმოსცემდნენ. შუა ოთახში გაუიყვანე. ცეკვა არ იცოდა, მისი ფეხები ფეხებზე მებლანდებოდა, მაინც არ მოვეშვი. მას არავითარი სურვილი არ გამოუჩვენებია, თითქოს მოვალეობას იხდისო, — ისე შემორჩენილებოდა.

— არასოდეს არ გიცეკვია?

— არა!

— მაშ, მე ვიქნები შენი ცეკვის მასწავლებელი. დღეში ერთს საათს ვიმეცადინებოთ, საღამოს ათ საათზე, დაწოლის წინ!

სუფრასთან დავსხდით.

— რატომ ღუმხარ, რატომ?.. თეა! — ვეღარ მოვითმინე.

— იგი ატირდა.

— თეა, რა შოგდის, თეა!

დავეურებდი, როგორ თრთოლა მისი მხრები, თმის ტვერი, რომელიც კეფაზე ეფინა. გამოუვალ მდგომარეობაში აღმოვჩნდი, რა უნდა მეოქვა — მეყვირა?.. თუ გავჩუმებულიყავი. იქნებ, ეს ბედნიერების ცრემლი იყო?... ღმერთია მოწამე, ბავშვი არ ვყოფილვარ, გატაცებას მივცემოდი. არა, მე იგი მიყვარდა.

— თეა, — ვუთხარი მშვილად, — ნუ მაწვალებ! — მე უშენოდ სიცოცხლე არ შემიძლია! მართალია, შენზე უფროსი ვარ, მაგრამ ყველაფერი ხდება, მეონი, არც ისე ბებერი ვარ, ჩემი შეგრცხვეს!

— არა, არა! — წამოიმახა.

— მაშ, რას ნიშნავს ყოველივე ეს?!

თავი ასწია.

— შენი ღირსი არა ვარ, არა! — თქვა იმავე სმით.

— რატომ?

— არა ვარ შენი ღირსი! — გაიმეორა მან.

— თუა, ნუ ამბობ მაგას!

იგი ადგა, თვალები სველი ჰქონდა.

— მე წავალ!

— ხად?

— არ ვიცი, წავალ აქედან!

— თუა!

— ასე სჯობს!

— არ გაიმეორო, თუა! — მკლავებში ჩავაფრინდი.

— დავით, უნდა გამიგო, მე წავალ, ახლავე წავალ, დავიკარგები, ჩემზე ნუ იღარდებ, რაც უნდა შეშემთხვას, ალბათ, ღირსი ვარ! შენ ნუ გაიშურდებ ცხოვრებას, გზააბნეულ ვიგოს ნუ აჰყვები, ამსანაგები გვაუს, ნათესავები, მე ვამოსა-
ჩენი პირი არა მაქვს!

— თუა!

— შენ ეველა ქალი შეგიყვარებს, ამირინიე ღირსეული!

— შენს მეტი არავინ მინდა, გესმის!

— დამოჯერე, დავით!

— შენ რაღაცას შალავ, თუა!

პასუხი არ გაშცა, კარებისკენ შებრუნდა, დაველოდე, რას იზამდა, კახები და ფეხსაცმელები აკრიფა, შეახვია და ილღიაში ამოიხარა.

— რას აპირებ?

— მივდივარ!

— თუა, შენ არსად არ წახვალ, გესმის!

ძვევარა?... არ ვიცი, როგორ მოვიკრიბე ძალა და შევევირე, კაბა და ფეხ-
საცმელები გამოფართვი და დივანზე მივეყარე. მერე ნიკაპზე ხელი მოვიკიდე, მან
დახრილი ქუთუთოები მძიმედ ასწია და სველი თვალებით შემომხედა. ძნელი იყო
ძისთვის თვალის გასწორება, მხრებზე ხელი მოვხვიე და რამდენიმე წუთს ჩა-
ხუტებულები ვიდექო.

— თუა, რატომ გამირბისნარ, ნუთუ არ გეცოდები!

— დავით, მე ბედნიერი ვარ, მაგრამ...

— გაჩუქდი!

მან თვალები ამოიწმინდა.

— უკვე დროა, დავწვეთ, ხვალ უკეთეს გუნებაზე იქნები და განვაგრძობთ
ქორწილს, ამსანაგებსაც დაუძახებ, მეზობლებსაც... თუა შუა ოთახში იდგა, გაწ-
ყობილ სუფრასთან. გაფართოებული თვალებით შემომხედა.

— ხათქმელი არაფერი მაქვს, შენ როგორც გსურდეს, ისე მოიქეცი! — და
ხელებში სახე დამალა.

— თუა, აი ახლან ხარ კარგი, თუა, ჩემო თუა! — ხელში ავიყვანე, მან უცებ
წარბი გახსნა, გაეღიმა ჩვილის ღიმილით და ხელები მხარზე დამაწყო, — დღე-
იდან ჩემი ხარ, ჩემი!

თავი კედარ შეიკავა, ხელები სახეზე შემავლო და თვალებში მაკოცა. მე
ბედნიერი ვიყავი, იგი ხელში ატატებული საძინებელში შემყავდა.

თემა კარებთან მიმაცილა, შემაჩერა, არ ვიცო, პალსტუხი იყო თუ არა, სასწორობელი, მაგრამ მაინც გამისწორა და ორივე ხელი მხარზე ჩამომაწყო, ცეცხლმოღებული თვალთ შემომაჩერდა, ფეხისწვერებზე აიწია და ტუჩებში მა-
კოცა. რომელი უფრო ბედნიერი ვიყავით, ვერ ვიტყვი, თავი ხელებით დავეჭირე
და თვალები, ლოყები, ყელი დავეუკოცნე. აქ არაფერია გასაკვირი, შემძლო არ
წაგხუდოყავი, მაგრამ თუ მივდიოდი, მხოლოდ იმიტომ, ცოტათი გონს მოგხუდი-
ყავი. უცებ განვერიდე და კარი მივხურე.

სამსახურში დამავიანდა, ღერეფანში არავინ შემხვედრია, გამიხარდა. კა-
ბინეტის კარი ფრთხილად შევადე და ზურგს უკან მივხურე. წამით შევავიწყნე, ხომ
არავის ვაუგია-მეთქი. მაინც შემძნელობდა თქმა. მაგიდასთან ფეხაკრეფით მიველა,
დავჯექი და ხელები მოწაფესავით დავაწყვე. შერე ტელეფონის ყურმილი ავიდე და
ნომერი აუკრიფე.

— გისმენთ! — ჩამესმა თვას მინავლული ხმა, გავისუსე, თანაც საშინლად
უთრთოლი, — გისმენთ! გაიმეორა მან.

— თუა!

— შენა ხარ! — ისეთი სინაზით მითხრა, კინაღამ დავიფერფლე.

— პო, როგორა ხარ?

— კარგად.

— ხომ არ მოიწყინე?

— ძალე მოხვალ?

— კი! არ მოიწყინო, შეიძლება ამხანაგები მოვიყვანო, ოთახები მიაღაგე!

— კარგი!

ყურმილის დადება გამიძნელდა, მინდოდა მესმინა, გელაპარაკა, მეთქვა რა-
ღაც, მაგრამ რა მეთქვა, ყურმილი არც მან დადო და ორივე ვლუმდით.

— დადევით ყურმილი! — მითხრა მან.

— არა, შენ დადევით.

— მე რატომ?... შენ!

— არა, შენ!

ორივემ გავიცინეთ.

— კარგი, დადებ! — ეუთხარი და ყურმილი დავდევი. ვინანე, არ უნდა წა-
მოვსულიყავი, ცოლი მოვიყვანე, თხუთმეტი ღლე მეკუთვნის, უნდა დამერევა...
კარებს შევხედე, გაპარვა რომ შეიძლებოდა, გავიპარები. ღერეფანში ვიღაცები
ლაპარაკობდნენ, წინ საქაღალდე დავიდევით და გავშალე, თუ ვინმე შემოვიდა,
მოვჩვენებ, თითქოს ძალზე დაკავებული ვარ, მაგრამ არავინ შემოხუდა. ვერც
გაპარვა გავხედე და ცოტა ხნის შემდეგ საქმეთა მმართველი გამოვიძახე.

— გისმენთ! — კარი შემოაღო მან.

— შალვას დაუძახეთ!

უცებ გონს მოვეგე, რა უნდა ეუთხრა? მან ხომ ყველაფერი დაწვრილებით
იცის, რას იფიქრებს ჩემზე? სხვებისთვის უნდა გამეძნეოდა და არა მისთვის.
იგი ვიღაცას უცილობლად ეტყვის და რაღა დაიძალევა. მაგრამ ვისაც რა უნდა,
ისა თქვას! ეს ისე გავიფიქრე, თითქოს ვერ მსგავსი რამ არ მომხდარა და ამ
ამბავის პირველი გმირი მე ვყოფილიყავი.

— ოპ, დავით! — კარი შემოაღო მან და ჩვეულებრივი მეგობრული ღიმილით
გამოემართა ჩემსკენ. ავდექი, ალბათ, მეც კმაყოფილება დამთამაშებდა სახეზე,
მოვშორდი მაგიდას და ხელი გავუწოდე.

— ჩემო შალვა, — უუთხარი, — მომილოცე!

— რა?

— ჰმ!.. გაგიკვირდა?.. ცოლი მოვიყვანე!

— მართლა? — შესძახა, — მომილოცავს, მომილოცავს! როგორ

რადაც არ მჯერავს!

თავი ძლივს დავისხენი — მხარზე ხელი დამკრა, შემაქანა, როგორ მეგონა, უპირველესად მკითხავდა, ვინ მოვიყვანეო, არ უკითხავს. თვალს არ მამოწმებდა, ლაიფიცეო, მთხოვა კიდეც. დავიფიცე, რაც საფიცარი მყავდა. მგონი ვულმა უგრძნო რადაც და ამიტომ არ უკითხავს მაშინვე, თუ ვინ მოვიყვანე, თვალეში მიყურა. მერე დავსხდით, ერთხანს ვდუმდით, ბოლოს თავი ასწია.

— სადაური ქალია?

სახეზე ცმცხლი მომეღო, არ მეგონა, თქმა თუ გამიმნელდებოდა.

— შენ იცი!

— მე?... ვინაა?

გავიცინე, მაგრამ ვინ გაიგებს, როგორი სიმწრით.

— ის ხომ არა?

— ხო!

სახეზე ღიმილი ჩამოერეცხა.

— კარგია!

— ალბათ, გაგიკვირდა?

— რატომ?

— ყველაფერს ელოდი და არა ამას!

— ჰმ, შენ ისე ლაპარაკობდი მასზე, მოულოდნელი არაფერია.

— კი, განსაკუთრებით ვლაპარაკობდი.

— ოღონდ გამოგადგეს და...

— მთავარი ესაა! — ეჭმა გულზე გამკენწლა, როგორმე პირი უნდა მომეწმინდა, დამეჯერებინა, ყოველ შემთხვევაში თეას სახელი დამეცვა, რომ მას არასოდეს არაფერი ეთქვა, — შენთვის არ დამიძალავს, ყველაფერი კითხარი, მაგრამ... — ხელი ჩავიქნიე, — არაა მართალი, მეგონა... თურმე არ ყოფილა მართალი, ტყუილად გავლანძღე, პატიოსანი ბავშვია. მაინც რა ეჭვიანები ვართ მამაკაცები, მაშინვე ცუდს ვიფიქრებთ, ქალი გაჭირვებაშია თუ ენახეთ!

— მაგას რა ჯობს, თუკი ასეა!

— კი, ნამდვილად!

იგი აღეზა.

— რაკი ქალი მოვიყვანე, სხვა რა გვინდა! უნდა აღვნიშნოთ! — ხელები გაშალა, — არაფერი არ იცის?

— არა!

— კარგი იყო, ჯერ ქორწილი გადაგებადით, მაგრამ არა უშავს, ახლავე ყველას გაუგებინებ!

— არა, არა! — წამოვიძახე.

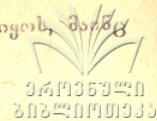
— რატომ?

— რადაც მეუსერხულება, შინ წავალ და...

— მოიცა, არსად არ წახვალ!

იგი შებრუნდა და მხოლოდ კარებში მოკვარი თვალი. დამაეჭვა მისმა მოქმედებამ. რა თქმა უნდა, მან არ ირწმუნა ჩემი სიტყვები. ნერვიულობამ ამიტანა, მაინც მეთხოვა, არ ეთქვა, უმჯობესი იყო, მეთხოვა, თორემ კიდევ უფრო

დავაეჭვე. შამაკაცები ეგოისტები ვართ, რაც უნდა კარგი შეგობარი იყოს, მაგრამ იტყვის.

ტელეფონმა დაიწვია.

— ვისმენტ!

— დავით! — ჩამესმა თეას ათრთოლებული სმა.

— რა იყო? — შეეშინდა.

— ვიღაცამ ღარეკა.

— შერე?

— ქალი იყო.

— რაო? — ხული ყელში მომეხვინა.

— გამლანძღა.

— რაა?

— გამლანძღა! — ვიგრძენი, აცრემლებული იყო.

— ნუ იჯავრებს, ყურადღებას ნუ მიაქცევ!

— მე რა დავაშავე?!

— არაფერი, დამშვიდდი, შენ სომ არაფერი გითქვამს?

— არა!

— ჭკვიანი გოგო ხარ... მალე მოვალ... არ შეშინდე!

— მალე მოხვალ? — ისეთი სმით მითხრა, კინაღამ ადგილს მოეწვდი.

— კი, მალე მოვალ!

ღუმილი ჩამოვარდა.

— შენ დარდობ?

— არა... — ტკეპნით თქვა, — უსინდისო მიძახა!

— ჰმ! — კბილები გაფაღრჭიალე.

— კიდევ ისა, მაქ ცხოვრების ნება ვინ მოგცაო.

— ჰმ! რას ამბობ?!

— მალე მოხვალ?.. სიხალისე გამოკრთა მის სმაში.

— კი!

— ბაზარში წასვლა მანდოდა, ვეღარ მიქვივარ!

— ნუ წასვალ!

რაც შემეძლო დაუწყევე, დავამშვიდე და ტელეფონის ყურმილი დავე-
ამასობაში შალვაც დაბრუნდა და თანამშრომლები მოჰყვა, ყველა ილიმებოდა,
კარებს ისე მოადგნენ, ერთმანეთს ეხეთქებოდნენ. მეც გულზე ჯავრი გადავიყარე
და მათ შუა ოთახში შევეკეპე. ხან ერთი მართმევდა ხელს, ხან მეორე, ხან
ერთი მკოცნიდა, ხან მეორე. ნამდვილად გულწრფელად მილოცავდნენ. ყველა
გაახარა ჩემმა დაქორწინებამ. შეკითხვებოდნენ, რა ერქვა ჩემს ცოლს, ლამაზი იყო
თუ არა, რამდენი წლისა იყო. მგონი, ამ კითხვებს ქმარმა პასუხი რომ გასცეს,
ცოტა უხერხულია, სასაცილო აღმოჩნდება. თანამშრომლები კი, თანდათან მა-
ტულობდნენ და მატულობდნენ, ბოლოს დერეფანში გავედით. აი იქ, უცებ შეე-
ცბო.

შემოსასვლელ კარებში ჩვენი ღარაჯი დავინახე. ასე, სამოცდახუთისა იქნე-
ბოდა, ჰენსიაზე კარგა ხანია გავიდა, მაგრამ მაინც მუშაობდა. მასზე თხუთმეტი
წლით უმცროსი ცოლი აგერ ახლა მოიყვანა. მასხარად ავიგდე და ანეკდოტი მო-
ვუყვიე! რომ დავინახე, ის ანეკდოტი გამახსენდა. ნელი ნაბიჯით გამოემართა ჩემ-
სკენ. კოხტად გაკრეჭილი თეთრი წვერი მკერდზე სცემდა, მკვირცხლ თვალებს
გშმაკურად ამოძრავებდა, მოვიდა ჩემთან, ხელი გამომიწოდა, თავი შეაქანა, შერე

თავი გვერდზე გადასწია, ისევ შემოძახდა, თვალები კვლავ უციმციმებდა და უღელვანზე საჩვენებელი თითი გადაიხვ-გაღმობისვა, გამეცინა.

ეროვნული
გზაობისთვის

— ძდა!... — მხროლოდ ეს თქვა.
დღერფიანი ვიწრო იყო და თანამშრომლები თითქმის ერთმანეთს აწყდებოდნენ. მათ შორის ბავშვივით ვიდექი, დაკარგული პავშვივით, რომელიც შემთხვევით ნახეს და ეკითხებოდნენ, სად ცხოვრობო. ნელ-ნელა დავიხიე და ჩემი კაბინეტის კარებთან გავეჩერდი. შალვა შემოსასვლელ კარებთან ვიღაცას ელაპარაკებოდა.

— დავით, ქორწილი როდის გაქვთ? — მკითხა ერთმა.

— ვერ ვეტყვი! — მხრები ავიჩენე.

— რატომ?

— არ ვიცი, ვერ არ მიფიქრია.

— გადაიხდი? — მეკითხება მეორე.

— ალბათ!

— დიდი ქორწილი არაა საჭირო, თუ გინდა, მოვილაპარაკოთ და რესტორანში მოვაწყოთ, — მითხრა მესამემ.

— შეიძლება!

— არა, ეს ამბავი ასე არ ჩაივლის, მშრალად ვერ გამოხვალ, — დასძინა მეოთხემ.

— რა თქმა უნდა!

— შინ მოვალთ! — შემუქრება მესუთე.

— მობრძანდით!

— დღეს თუ ხვალ?

— როცა გნებავთ!

— დღეს არა, უხერხულია — თქვა ვიღაცამ.

— ჰო, ახალმა დიასახლისმა რა უნდა გააკეთოს, — უპასუხა მეორემ.

— ყოველ შემთხვევაში, უკან არ დავიხევთ! — თავი მოვიწონე მე.

ჩვენი დარაჯი თანამშრომლებში ძლივს მიიკვლევდა გზას. რატომღაც მივეჩერდი, იქნებ იმიტომ, შეკითხვებმა თავი მომაბეზრა, ან იქნებ — გადაჭრით ვერაფერს ვიტყვდი. მართლაც, რამდენიმე წამს დუმილი ჩამოვარდა. დარაჯი გასასვლელში შეჩერდა, ცალი ხელი კარის სახელურს მოჰკიდა და ნახევრად შემოხრუნდა, წამით ერთმანეთს შევაცქერდით, მერე ჩამეცინა, თანამშრომლები თავისთავის ლაპარაკობდნენ, გარიყული აღმოვჩნდი. სწორედ ამ დროს ტელეფონმა დაიწყო რილა და კაბინეტში შევედი. მეგონა, თუამ დარეკა.

— ვისმენთ!

— გამარჯობა, დავით.

— გავიზარდოს!

— ვერ შიციანი?

შევეფოვნდი, რა თქმა უნდა, ვიცანი, თინა იყო.

— როგორ არა!

— მომილოცაჲს!

— ჯმადლობთ!

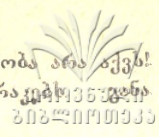
— ცოლი თუ გყავდა, რატომ მაღავდი?

საშინლად გამომწვევი ტონით ლაპარაკობდა, ტანში მზარავდა.

— ვინ თქვა, ჰყავდაო?

— ჰო, გაგიგე, შინ გყოლია გამოკეტილი

— გჯერა?

— ასე ამბობენ!

— თუ ამბობენ, მართალი ყოფილა, მეონი, შენთვის მნიშვნელობა არა აქვს!

— რა თქმა უნდა, უბრალოდ, ცნობისმოყვარეობა მაღაპარაკობს და აქვს მნიშვნელობა?
დანაშაულია?

— არა!

— შესაფერი მაინც გენახა.

— დამცინი?

— არა, მეგობრული რჩევაა — ცხოვრება რთულია, ქალი — ეშმაკი!

— რას იზამ, თავი არავის მოუკლავს!

— ჰო, დღეს თავს არავინ იკლავს, ყველაფერი დასაშვებია, მაგრამ ბავშვი როგორ მოატყუე?! იქნებ...

— არავის საქმე არაა!

— ოჰ, გაბრაზდი?

— ყველამ თავის საქმეს მიხედოს!

— შვედი იმითმ დაგირეკე, სხვების სალაპარაკო არ გახდეს.

— ნუ სწუხარ! ეგ შენი საქმე არაა!

— რა თქმა უნდა.

— თაუზიდი!

— რაც გინდა ისა თქვი, ერთ დღეს მომინატრებ!

და მან ყურმილი დადო. მყისვე კარებისაკენ გავიხედე, ჩვენი საუბარი ვინ-მეს ხომ არ გაუგია-მეთქი. ისინი ისევ თავისთვის ლაპარაკობდნენ. შივხვდი, თვას თინა დაურეკავდა, საინტერესოა, ასე უცებ როგორ გაიგო ჩვენი ამბავი? ისიც კი სცოდნია, თუა რამდენიმე დღეა ჩემთან ცხოვრობს. მაშ, სხვა რამეებიც ეცოდინება?... იქნებ მე არავინ მეუბნება, ზურგს უკან კი ღაყბობენ ჩემზე, როგორც მე სხვებზე ბევრჯერ მიღაცობა. მაგიდას მძიმედ დავყვარდენი. ყველა ის ძოლოცვა, რომლებიც თანაშრომლებმა მითხრეს, ცალყვად შეჩვენა. უბედურება მეხივით გასკდა ჩემს თავზე.

— დავით, — დამიძახა მოანგარიშემ, — მოდი ჩემთან!

ფეხსაკრფით გაველი დერეფანში.

— რატომ მოგიწყენია?

— არაფერი, ისე... — ნაძალადევად გავიცინე.

— ჩვენ გადავწყვიტეთ...

— დღეს, ხალამოს რესტორანში პატარა სუფრა გავშალეთ! — გააწყვეტინა ხიტყვა უფროსმა ბუღალტერმა, — ხალამოს ათ საათზე შევიკრიბებით. თქვენ შეუღლით მოხვალთ... — შეაყოვნა, — მაგრამ სად, რომელ რესტორანში ხვალბს?

— ჰმ, რესტორანში რატომ, ჩემთან სახლში, — ვთქვი მე.

— დღეს არა, სხვა დროს, შევთანხმდეთ?

მხრები ავიჩეჩე. ისინი შეთანხმდნენ, ქალაქარეთ, „კოსმოსში“ გაეშალათ სუფრა. რესტორანის დირექტორს დაურეკეს და შეთანხმდნენ კიდევ. ჩემდა უნებლიეთ, ეჭვით ვათვალიერებდი მათ, მინდოდა ამოძეკითხა მათ სახეზე, თვალყვანით, იცოდნენ თუ არა, ზინ იყო თუა? თანაურამდობდნენ თუ არა ჩემს მდგომარეობას? ასეთ დროს ყველაფერი გეჩვენება, გულწრფელობაც კი ყალბი გგონია, ღიმილი—დაცინება. რაკი თინამ გაიგო, რამდენიმე დღე შინ მყავდა გამოკეტილი, მაშინ ისიც ეცოდინება, როგორ მოხვდა ჩემთან. იქნებ შალვამ გამცა? უსიტყვოდ შეებრუნდი კაბინეტში.

მერი ნიჟარაძე

უზგულში

წყარო ჩხრიალებს ჯიხვთ საუფლოში
და სვანი დედის ზღაპარს მიაბობს,
მნათობიერი თამარის ქოში
ლამარიამი ახლაც კიაფობს.
აქ სასიმღეროდ მიხმობენ მთები,
მწადს ლაქვარდების კიდესთან დავდევე
და როგორც ფრთები, „ლილეოს“ ხმები
ამიტაცებენ სვანეთის ცამდე.

დედის მონატრება

ვით მომენატრე, ვერ იტყვის ენა.
წვიმა შრიალებს და წუთებს ვითვლი,
და თუ ღოდინმა დამღალა შენმა,
კვლავ დამამშვიდებს საღამოს ბინდი.
ოდნავ შეცვლილი დაგხვდება შვილი,
მხოლოდ თვალები შემრჩა უცვლელი.
გულის ტკივილზე ადრიან დილით
შრიალ-შრიალით ცვივა ფურცელი.
იმ წყნარ საღამოს, იმ ლამაზ ხედებს
ველარაფერი აწ ვედარ წაშლის.
კვლავ ეფერება საყვარელ ქედებს
შენი ჯიუტი, თავნება ბავშვი.

მოწყენილი ვარ ახლა უმიზნოდ,
ვერ მიიტყვამს შენთვის თბილი სიტყვები
და გულმოსული ჩემს სიჩუმეზე
შენს დიდ ნაბიჯებს სწრაფად მივყვები.

დასრულდა თხრობა ლამაზი ზღაპრის —
ჩვენ ერთად ყოფნა ამაოდ გესურდა.
უნდა გავუყვე ქვიშიან ნაპირს
და უშენობა გავბედო უნდა.

რა უღმობელად წასულან დღენი.
გალიძებული კვლავ თვალწინ დგახარ.
აღარც კი გახსოვს ღიმილი შენი,
რომელიც თოთო ბავშვივით დამყავს.

თეთრი აკაკიები

თოვს. ჭიუხებზე ჯიხვი გადარბის,
დაჩხვერილია რქებით კლდეები —
დალის წადირის ბედი აღარდებს —
შემოუვლია საჯიხვეები.
მე გაუკვალავ თოვლში ვეფლობი,
თმა და წამწამი შემფიფქებია.
— არ გინდა განა გადედოფლება? —
თეთრი პეკლები მეკითხებიან.

ისევ სვანეთში

სვანურ კოშკებს მოუხდიათ ქუდები,
შხარას ძირში მოგრიალებს ენგური.
მონატრებულ დედას ჩავეხუტები,
ვერ ვნახე და რა ხანია მემღურის.

მიმაქროლებს ველზე თეთრი იაბო,
წინ პეპლები ამიფრინდა ასფერი.
სურნელებით გამაბრუეს იებმა,
ჩემი სუნთქვა ცხენს ჩაესმის გაფრენილს.
საყვარელი მთების ცქერას ვუნდები,
— სად იყავი! — ეს ჭიუხიც მემღურის.
სვანურ კოშკებს მოუხდიათ ქუდები.
შხარას ძირში მოგრიალებს ენგური.

რუსუდან ზოზნაძე

ხვესურეთში

ივლისის სიცხეში, იმ წვაში, იმ ხვატში,
იმ ცხრა მთის გაღალმა, ერთ სახლის წინკარში,
დაუდგათ ხევსურებს კასრებით ლუდი და
ლოცაუდნენ ერთმანეთს მართალი გულითა.
მთლად ლუდში დამბალი ღომური კისერი,
უტყენი თვალები, თვალები — მზისფერი,
წარბების გაფრენა მაღალი შუბლიდან,
შუბლზე და სახეზე დაყრილი კუპრი თმა...
თვით ღმერთი ყოფილა ამათი ნათლია,
სულ გინდა უსმინო ამ სიტყვამადლიანთ...
ფიცრულში დარიგდა ჯამები ლუდისა,
ხინკალი, ხავიწი და ყველი გუდისა.
გაუტყებთ პური და ვაერთეთ გულისთქმა —
(არ ვიცი, აჯობა წარმოთქმამ თუ ვისმამ!)
დავლოცეთ ეს მიწა, ვაკურთხეთ ეს პური,
თუში და ფშაველი, მესხი და ხევსური,
მშვიდობა ვისურვეთ მთაშიც და ბარადაც,
ცხვარ-ძროხის სიმრავლე, სიტყვაშიც ბარაქა...
და როცა დაჰგრილა, შესცივდა პირიმზეს,
არეულ ნაბიჯით დაფეშვით ბილიკზე...
...და გული ამბობდა, ამბობდა ხმამაღლა:
მე ენახე სამშობლო იმ ცხრა მთის გაღალმა!

მიჯნობითი წიგნიდან

არ ვიცი, რამდენი დღე ვეჯახებუე მატარებლით ცარსკოე სელომდე (ახლა პუშკინო). საღამოსანი იყო, როცა პოსპიტალში მიმიღეს, შემიტანეს და გადამაწვინეს. რომ არ ველოდი, ისე გულთბილად შემხვდნენ.

ჭრილობა ძალიან მტკიოდა. მოწყალების დაც არ იძინებდა. მურაბიანი ჩაი დამალევინა. დამით სამჯერ გამიკეთა თერმომპეტრი.

დილით, შეხვევის შემდეგ, მანუგეშა: მე რომ ვფიქრობდი, იმაზე უფრო ადრე შესორცდებო.

— მეც კარგი განწყობილება მაქვს და შეიძლება წერილიც გავგზავნო-მეთქი.

— ეს უკვე კარგია! — სისხრულით მითხრა ვარამ, — მაგ ექიმებს ნაკლებად დაეჯერება, — წახვლა დააპირა, მაგრამ მე შევაჩერე: მისამართი მინდა-მეთქი.

— მოკლედ ჩაიწერე: ცარსკოე სელო. კონუბების პოსპიტალი.

მეც ჩავიწერე: და სხვა ფიქრები აღმიძრა ამ გვარის გაგონებამ, თითქოს ჩემთვის წარმოეთქვი.

— Богат и славен Конубей...

სად ვარ მე... ყველაფერი ერთად: ჯერ ცარსკოე სელო, პუშკინი, ლიცეუმი. მერე „პოლტავა“, ჩემი ნაცნობი კონუბები...

— ჰოდა, როცა გაიგებთ, რომ ეს პოსპიტალი გრავ ვასილ კონუბების ხარჯზეა და მეც, ვარვარა ვასილიევნა კონუბი, მისი ქალიშვილი ვარ და აქ მოწყალების დად ვმუშაობ, ალბათ, საგიჟეში წასაყვანი გახდებით. — მითხრა ქალმა.

— მართლა! რას ამბობთ: ასეთ კეთილ სახეებს და სახელებს შემფერის ასეთი ქალიშვილი! კარგია! — რატომღაც ძალიან გამიხარდა.

— სემინარიაში ნათქვამ ქათინაურებს იმეორებთ.

— არა! — ვუთხარი მე — ქათინაურებს ჩვეული არ ვარ... გულიდან ამოსული სიტყვები მოგასხენეთ!

და ამის შემდეგ სულ ჩემთან ყოფნა უნდოდა.

— მე ვიცი როგორია და სადაა შენი სახლი — მითხრა მან. — საქართველო, ხომ ერთიანი ბაღნარი და ყვავილნარია. შენი ვარდისფრად შედებილი სახლის წინ ვრცელი ეზოა. ეზოში სახლის კიბიდან ჭიშკრამდე ფართო ხეივანია. მარადმწვანე მცენარეები შავი ზღვის ნიაგზე ქანაობენ და ნაზად შრიალებენ. ღობის გასწვრივ ხეივნებამდე ათასნაირი ყვავილია სამთარ-ზაფხულს!... უჰ! როცა ეს ომი გათავდება, მე მოვიღივარ საქართველოში! ჩემისთანა სტუმრის სომ არ გე-

*გაგრძელება. იხ. „ჭოროხი“ № 1, 2, 3.

შინია? მე შემიძლია საკუთარი ეტლიც მყავდეს და იხე გატარო... საჭირო რომ გახდეს... ოღონდ ერთი რამ, გრუზინიკი ფენის მოკვეთაზე არ დაეთანხმო, იხე უფლება არა აქვთ. გესმის? ეს ჩემი თხოვნაა. მაგათ რა ენადლევათ: ახალგაზრდა ფრანგი ექიმები არიან და შენს ჯანმრთელობას კი არა, პრაქტიკას ეძებენ. მე მართლაც მომთხოვეს ექიმებმა დასტური მოკვეთაზე. მე უფესარი უფესოდ სიცოცხლე არ მინდა, თავს მოვიკლავე უსათუოდ-მეთქი.

— კარგიო, ორი-სამი დღე დავიცადოთო. შეიძლება საჭიროც არ დარჩესო. მეორე დღეს, როცა ვარვარამ სახვევი გამომიცვალა, სიხარულით აღტაცებულმა მითხრა: სიმსივნე საგრძნობლად დაკლებულია და ტყვია, დარწმუნებული ვარ, ძვალს არ შეხებიაო.

ხელახალი გასინჯვისას ექიმებმა მომილოცეს, რომ ჭრილობა რჩებოდა და ძველი დაზიანებული არ იყო. ვარვარა სიხარულით ფრინავდა. იმ დღეს ნასადილევს მურაბა და სხვა ტკბილეული მომიტანა და დიდხანს არ მომცილებია. ხშირად მნახულობდა, საჭირო იყო თუ არა.

მალე მოვმჯობინდი, ყავარჯნებით დავდიოდი. ვარვარამ დამიწყო ფრანგულის სწავლება და თავი მოსწონდა ექიმებთან, რომ კარგი მოწაფე ყვავდი. ვარვარა, როგორც შემდეგ ექიმებმა მითხრეს, ჩინებულად ფლობდა ამ ენას. თურმე, ოჯახში ფრანგულად ლაპარაკობდნენ, მათ არისტოკრატიულ ოჯახში დცული ყოფილიყო ძველი, ფრანგულად ლაპარაკის ტრადიცია.

ვარვარას ჰყავდა თავისი ერთცხენიანი ეტლი და, როცა მოვიკეთე, ხშირად გაეყავდი სასვირნოდ.

ერთხელ იქვე, მუზობელ სოფელში, პავლოვსკოეში, გამასეინრა ვარვარამ, ქუჩის პირას შევნიშნე ფართო აბრა წარწერით: „ცისკარიძის სასადილო“. ვთხოვე ვარვარას, ამ სასადილოში შევეყვანე. მან თავაზიანად გააჩერა ეტლი. სასადილოში შევედი ყავარჯნით.

— ალბათ, ქართული ღვინო გაქვთ! — ვუთხარი შავულვაშა კაცს, რომელიც საანგარიშოს უჯდა.

— ქართველი ხარ, ბიჭო? — წამოხტა იგი, უკანა ოთახში შეირბინა და მასზე უფრო სწივრი, წარმობადევი ჩოხიანი კაცი გამოიყვანა.

— თქვენ ხართ ცისკარიძე? — ქართულად მივმართე მე.

— კი, ბატონო... დაჭრილი ხარ, ბიჭო? რაფერ გაქვს საქმე? ეს ქალიშვილიც ქართველია? — ყველაფერი ერთად მკითხა მასპინძელმა.

მოჭუფევი, რომ მსუბუქი ჭრილობა მაქვს, მალე მოვრჩები და რომ ეს ქალიშვილი აქაური ჰოსპიტლის მოწყალების დაა...

— კაა ვოვო კი ჩაივლია ხელში! — და ურცხვად გაიდრიჭა.

— რას ქვია, შე კაცო, მასეთი ხიტყვა! როგორ ჩამივლია? ულამაზო სიტყვაა! — წამოხელა დავაპირე.

— ბოდიში, ბატონო, ბოდიში... მაგის ლაპარაკის დროა ახლა? სტუმართან?... — კიდევ მოიბოდიშა მასპინძელმა. — რას მიირთმევთ, ბატონო? საჭმელი რა მოგართვათ?

— არაფრის ჭამა არ შემიძლია. ვისადილე, ერთი პატარა ჭიქა ქართული ღვინო მინდა, კარგი თუ გაქვს... ამ ქალიშვილს გაეასინჯებ ჩვენებურ ღვინოს.

ვარვარა შორეასლოს იჯდა და ხშირად ეტლისაკენ იხედებოდა.

— ამ წუთში, ბატონო! — გაბრუნდა სწრაფად და ორი ბოთლი ღვინო გამოიტანა და იმ მაგიდაზე, რომელსაც ვარვარა უჯდა, დადგა. სუფრა გამოიცვალა და „დასაყოფლებელი“, ქართულად გასძახა სამზარეულოს.

ვარვარა გაგიჟდა. ჯერ ღვინო როგორ გესმევა და მერე ამდენი რა ამბავიაო!

მასპინძელს ვუთხარი, რომ არავითარი დასაყოლებელი არ მინდა, თითო ჭიქა ღვინოს დავლევო, დანატრებული ვარ-მეთქი.

— მიირთვიო, ბატონო, — მითხრა მასპინძელმა, ახალი გრამაფონის სიმღერების დასტა გამოიტანა. — ქართულ სიმღერასაც დანატრებული ჰქონდა და ზედიზედ გურული „ჩვენ მშვიდობა“ და სხვა სიმღერები აახმიანა.

ვარვარას ღვინო ძალიან მოეწონა, მეც მომეწონა. თითო ჭიქა დავლიეთ და ავდექით.

— თქვენც არ მომიკვდეთ, ბატონო. რაღა გეკადრებათ. მალე მწვადი მზად იქნება და ამ უცხო ქალთან სირცხვილს ნუ მაჭმევ! — გულით მითხრა მასპინძელმა.

მაგრამ ჩვენ არაფრის ჭამა არ შეგვეძლო. ვარვარამ თავი მოიკლა — რა ხაჭიროა რამეო. მასპინძელი კარგად ლაპარაკობდა რუსულადაც და სოხოვა, „შემ-ლიაია“ და პატივი უნდა ვცეო, თქვენი მადლობელი ვარ, რომ ამდენი მასია-მოვნეთ და ქართველი კაცი მაწვიეთო.

ჩვენ შევეპირდით, კბლე მოვალთ და მეტ ხანსაც დავრჩებითო.

ჩაეჯექით ეტლში. მასპინძელმა ნაკლული ბოთლი გაარბენინა უკანა ოთახში, შეავსო, ორივე ბოთლი ღამაზად შეგვჩვენია და მოგვირბენინა. ჩვენ ვიუარეთ, მაგრამ გულით გვთხოვა, ასლა ეს წაიღეთ, თქვენი არჩევით და სმირადაც შეპირ-გვიარეთო.

ჩვენ ღვინო გამოვართეთ, მასპინძელს გამოვეთხოვეთ და ეტლი დავმართეთ.

მე კმაყოფილებით სავსე კი არა, დიდი პატივისცემით მთვრალი ვიყავი და სიტყვა ვერ მეთქვა. თურმე, ვარვარაც ჯერ გონს ვერ მოსულიყო. სამი-ოთხი წუთის შემდეგ ქალიშვილმა ეტლი გააჩერა და თვალეში ჩამხედა.

— ა, რას იტყვიო? მე ქართველი საყვარელ კაცად წარმომედგინა, მაგრამ ამ ეჭარამ სულ შემშალა ჭკუიდან... მისი თავაზიანობა, სტუმართმოყვარეობა... ორი ბოთლი ასეთი ღვინო... არა, მართლა თქვენებურია ეს ღვინო? კახეთი ეს საქარ-თველოა?

— არაფერი აქ გასაკვირი არ არის, — ვუთხარი მე. — საშუალება ჰქონდა და პატივი გცა კაცმა. სავსებით ჩვეულებრივი ამბავია... სხვანაირად ვერც კი წარმომედგინა-მეთქი.

პოსპიტალში მივედიო. ვარვარა ვერ იხვენებდა. ამის მეტი სალაპარაკო აღარაფერი ჰქონდა.

ფრანგი ექიმები სულ ააფორიაქა. ერთი ბოთლი გამოიტანა და ორ ექიმს დაალევინა. მე არ დავლიე: ჭრილობა არ გამიდიზიანოს-მეთქი.

— როცა ექიმი გალევინებს, საწამლაიც წამალია, დალიეთ ნახევარი ჭიქა. — თქვა ერთმა ქირურგმა. ვარვარა სიცილით დამესმარა, ნათქვამი გამეგო. ზო-ვი რამ ჩემითაც მიიხვდი. ვარვარამ დაარწმუნა ექიმები, რომ პოსპიტალიდან გა-წერიხას მე გამოსათხოვარი სიტყვის თქმაც ფრანგულად შემეძლებოდა. მაგრამ ისე სწრაფად რჩებოდა ჭრილობა, რომ მასაც ეეჭვებოდა თავისი დაპირების შესრულება.

მართლაც თვე არ დამჭირვებია მკურნალობისათვის. ჩემი გულითადი მგვო-ბარი ქალი წუხდა ამ გარემოებით.

დაღა გამოწერის დრო. საექიმო კომისია კვირაში ორჯერ მუშაობდა. ვარვარამ, თურმე, ნახა კომისიის წევრები და თხოვა მკურნალობის გაგრძე-ლება.

ხუთშაბათი დღე იყო. კომისიაში მივედი. ორი ექიმი იყო მარტო, ერთი ქერა, ხანშესული ექიმი ღიმილით შემხვდა.

— თხაპარია? — შემეკითხა, გვარი რომ ვუთხარი. მე გამიკვირდა. „თხაპა-

რიას“ ხუმრობით მეგრელებს უძახოდნენ შინაურობაში და საქართველოს შესახებ ასეთი დეტალის ცოდნა მართლაც გასაკვირი იყო.

— არა, — ვუპასუხე, — მე კრიმანჭულა ვარ.

ამას ვეღარ მიმიხვდა ჩვენი „ქართველთმცოდნე“ და როცა თვალთა და გრიმასით შეშეკითხა, განვუმარტე: გურიიდან ვარ, კრიმანჭული რომ იციან, იქიდან-მეთქი და წავეუკრიმანჭულე.

— და, და, და! მთელ მსოფლიოში, ასე მხოლოდ გურულები მღერიანო, — თქვა რუსულად და აუხსნა მეორე ექიმს.

თურმე, ფოთში ეცხოვრა და ემსახურა ღიბნანს და იმიტომ იცოდა ეს ამბები. ვარვარასაც იგი ენახა წინადღით.

— ახლა რას იტყვი? შინ წასვლა გინდა, თუ აქ გაგიშვით სუსტების ჯგუფში?

— თქვენო კეთილშობილებავ, შინ კი მოვიკეთებ უფრო, — გავბედე მე.

ექიმებმა ერთმანეთს შეხედეს და თვენახევრით გამომიშვეს საქართველოში მოსაკეთებლად.

ვარვარა მაინც არ იყო კმაყოფილი. მე ჰოსპიტალში დატოვება ვითხოვე, მაგრამ ეს ნამდვილად შეუძლებელი იყო. ყავარჯენი თითქმის აღარც მჭიროდა.

გამოთხოვებისას ვიტყვით ვარვარამაც და მეც. მართლა და-ძმასავით დავუახლოვდი ერთმანეთს და, რასაკვირველია, გვიჭირდა განშორება. გამომაცილა. წამოვედი და ხანანებლად მაქვს, რომ ვერავითარი პატივი ვერ ვეცი.

ფული არ მქონდა, რომ რაიმე სახსოვარი მიმერთმია.

პირობა კი დავდე, რომ ომის შემდეგ მივაკითხავდი პეტერბურგში ან იგი წამოვიდოდა საქართველოში. სელო, ცოდვილო, თან მეშინოდა: ასეთი წარმოდგენა რომ აქვს საქართველოზე და ჩემ ეზო-კარზე, მართლა რომ ნახოს, რას იტყვის-მეთქი!

ჩვენ ერთმანეთს ვწერდით.

მაგრამ რევოლუციამ საშუალოდ გავკეტიშა...

მიხი უკანასკნელი ბარათი მივიღე ბათუმში თბერვლის რევოლუციის დღეებში, შემოფოთებული ჩანდა მეფის ოჯახის ბედით.

ჩვენი ჰოსპიტლის პირდაპირ იყო ეკლესია, რომელშიც ხშირად ვხედავდით ნიკოლოზის მთელი ოჯახის შემადგენლობას.

ვარვარას დედა დედოფლის ფრეილინა იყო და იმპერატორის ოჯახის წევრთა ამბებს კარგად გაცნობილი. ამ წერილშიც ისე იწერებოდა რევოლუციის ამბავს, როგორც კაი ნაცნობის ოჯახში მომხდარი ხანძრის შესახებ.

(გაგრძელება იქნება)

ნარკვევი

ოთარ ფუტყარაძე

ს ა მ ი კ ა მ ი ს ს ო ფ ე ლ ი

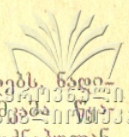

ბოლო ხანებში დიდი ყურადღება ექცევა მთის რაიონების სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებას. თუნდაც, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს ცნობილი დადგენილება გავისხენოთ, აჭარის მთიანეთის აღმშენებლობას რომ ისახავს მიზნად და, რომლის კეთილნაყოფიერ შედეგებსაც ყოველ ნაბიჯზე შეხვდებით ქედის, შუახევისა თუ სულოს რაიონებში.

„მთის რაიონების ეკონომიკის აღმავლობისა და შორეული სოფლების მოსახლეობის დასაქმების პრობლემას უდიდესი სოციალური, თუ გნებავთ, პოლიტიკური მნიშვნელობა აქვს. ყოველმხრივ უნდა გავაუმჯობესოთ მთის სოფლების მეკიდრთა ცხოვრების პირობები, უნდა ავაძლიეროთ მათი კეთილდღეობის დონე“. — ეს ამხანაგ ე. ა. შევარდნაძის სიტყვებია, ასე ნათლად რომ გამოხატავს პარტიისა და მთავრობის შეუწყებელ ზრუნვას მთიელი მოსახლეობისადმი, მათი საფიქრალ-საწესხარისადმი.

ამასთან, ეს მართლ ადგილებზე შრომისა და ყოფა-ცხოვრების პირობების მოწესრიგებას როდი გულისხმობს. როგორც ცნობილია, აჭარის მთიანეთი ჭარბადაა დასახლებული, რის გამოც ძნელია მრავალსულიანი ოჯახების ცალკე კომლექტად გამოყოფა და მათი დასაქმება. ამიტომაცაა, რომ დადგენილებაში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მოსახლეობის გეგმაზომიერ მიგრაციას იმ რაიონებში, სადაც მუშახელის მწვავე ნაკლებობაა, აუთვისებელი მიწები კი საკმაოა. ბოლო ათ წელიწადში ასობით ოჯახი ჩასახლდა მახარაძის, ლანჩხუთის, ასპინძა-ადიგენისა და წითელწყაროს რაიონებში.

ეს ნარკვევი წითელწყაროს რაიონის სოფელ სამთაწყაროში აჭარიდან ჩასახლებულ მშრომელებზე მოგვითხრობს.

არავინ იცის, როდის დაერქვა სოფელს სამთაწყარო.

ოღესღაც, დიდი ხნის წინათ, სამი ძმა შეუტყუებიაო ალაზნის ჭალებს, ნადირობაში გართულებს შემოღამებიათ და მიწის გულიდან ამოხეთქილ კამკამა წყლულს როსთან გაუშლიათ კარავი. მოსწონებიათ ადგილი და სამუდამოდ დაფუძნებულან.

შას შემდეგ ბევრა წყალმა ჩაიარა ალაზანში. გაზრდილა, მხრებში გაშლილა სოფელი, მტერიც მომრავლებია და მოყვარეც. სხვა სოფლების მცხოვრებლებთან ერთად სამთაწყაროელებიც გულდაგულ დარაჯობდნენ საქართველოს აღმოსავლეთის საზღვრებს, სამ წყებად მდგარნი, გულუშიშრად ეტყეობოდნენ მოძალეხულ მომხელურებს და პირველმოსახლე სამშმათავანი სარდლობდა თურმე თითოეულ წყებას. ლაშქარშიც მათი ნამრავლი ყოფილა ყველაზე მეტად.

იძალა მტერმა. დაეცნენ ძმები. თანდათან შეთხელდა სამთაწყაროელთა ლაშქარი, დაიშრა სოფელი და ვინც მოძალადეთ გადაურჩა, ქვეყნის სიღრმეში გადაიხიზნა...

ასეთია ლეგენდაში გაცხადებული ამ სოფლის ისტორია.

დღეს ახლებურად იწერება ქართული სოფლების მატთან — მთისაც და ბარისაც.

ეკონომიურად ძლიერდება მთიანეთი, ხელახლა ცოცხლდება დაცარიელებული ნაფუძარები.

„არცერთი მტკაველი ქართული მიწა არ უნდა იყოს ცარიელი. ავაყვავოთ გაუკაცრიელებული ველები, მთიელები მთას დაუბრუნოთ, ადამიანები პროპორციულად გააანაწილოთ არსებული სამეურნეო შესაძლებლობის მიხედვით.“ — აი, რა გონივრულად მიზანმიმართულია ჩვენი პარტიისა და მთავრობის საქმიანობა, რომელიც ამ სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემის გადაწყვეტასაც ისახავს მიზნად.

ახლა მევენახეთის სპეციალიზებული საბჭოთა მეურნეობა „სამთაწყარო“ სამთავან ერთერთი მეურნეობაა, რომელიც შეიქმნა ოღესღაც უწყლო და ხრიოვ შირაქის ველზე.

* * *

მეურნეობის დირექტორი, ბეჟან გონაშვილი და პარტიული ორგანიზაციის მდივანი, ჩვენებური დიმიტრი კილაძე წითელწყაროს რკინიგზის სადგურში მიცდილნენ

ახლა ჩვენი ყველაგანმავალი ცივგომბორის თოვლიანი კალთებისაკენ მიჰქროს. სწრაფად ვავლით ორმოციკლომეტრიანი ტრასა და არხილოსკალოსთან ვიწრო ხეობაში ჩავუხვით.

შორიდან ვაკეზე ალაზანი და ფერდობსმოფენილი ქალაქის ტიპის მომცრო დასახლება გამოჩნდა.

— ესაა სამთაწყარო, სხვადასხვა კუთხის ქართველების — კახელების, ინგილოებისა და აჭარლების სოფელი, — იღიმება ბეჟან გონაშვილი.

სამი ძმის სოფელი!.. — მახსენდება გზაში მისი მონაყოლი ლეგენდა.

— აბა, რას იფიქრებდა პირველი სამთაწყაროელი, რომ მისი დანათლული სახელი დღეს ახალ შინაარსსა და ელფერს შეიძენდა, უფრო ძლიერი გუთნისიდელა გამოუჩნდებოდა წინაპართა სისხლით მორწყულ ამ მადლიან მიწას, — გვიდასტურებს დიმიტრი კილაძე.

— ის ვენახები მსხმოიარეა, ზემოქედლებმა გადმოგვცეს. მერედა, რა ვე-

ნახები! ცოტ-ცოტა სხვა მეზობელმა კოლმეურნეობებმა მოგვიმართეს ხელი, — მით იყუჩა ბუქანმა და განაგრძო, — ახლა ხუთას ჰექტარზე მეტი ვაქანა და ახალშენია სამი მეოთხედი...

ეროვნული
მემორიალი

სამი წლისა ეს მეურნეობა, მაგრამ რამდენი მოუსწრიათ ამ მომენტს! ში: არხებითაა დაქსელილი მთელი ტერიტორია. აგერ სახლებიც: ერთი, ორი, სამი... ათი... ოცი... ვითვლი ჩემთვის და ველარც ვითვლი:

— აქ თავდაპირველად ინგილოები სახლობდნენ, ოციოდე ოჯახი. — თითქოს ფიქრს მიმიხვდაო, მეუბნება ბუქანი. — ეს ახალი სახლები ორ წელიწადში აიგო. დიმიტრისა და მის მეზობლებს საქართველოს სხვადასხვა რაიონების კოლმეურნეობებმა აუგეს ბინები, ახლა, ზედათ, ასზე მეტი ახალი სახლია, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სახლსაშენი კომბინატი აგებს...

— მეურნეობის მუშები ახლა ზვრებში იქნებიან, შინ ვერავის ენახავთ, მოდით, მშენებლებს ვეწვიოთ. — ამბობს დიმიტრი.

— აქ 53 სახლი შენდება ერთდროულად. სულ კი ასი უნდა ჩავაბარონ წელს. — მითხრა ბუქანმა და მშენებლობის უფროსი ირაკლი ავალიშვილი გამაცნო.

— ყველას ერთი პროექტით აშენებთ? — ვეკითხები.

— აქამდე ერთი პროექტით ვაგებდით, აი, ეს სახლები კი, ზედათ, სხვა-ნაირია, — მითხრა მან და განაგრძო: — ეს სახლები ექსპერიმენტულია. მათ უფრო ჩქარა ვაგებთ. სამ-ოთხ დღეში მონტაჟს უნდა მოვრჩეთ, ათ დღეში კი ჩავაბაროთ. საამისოდ, აქვე ავაგეთ ქარხანა, რომელიც აი იმ ოთახებს გამოუშვებს...

— თუ არ დაგვზარდებით, შევიდეთ შიგ და აგვიწერეთ, სად რა მოთავსდება.

— კი, ბატონო. ეს შემოსასვლელია, 18 კვადრატული მეტრია. გვერდზე სამინებელი ოთახია, იქვე კიდევ ერთი ოთახი, თერამეტკვადრატულმეტრიანი. აქვეა სანკვანძო, გვერდზე კიდევ საერთო ოთახია. სასადილოს ვეძახით... აქ მარანია, იქ კი გარაჟი.

ზვეულ კიბეს მეორე სართულზე აჟყავართ. იქაც ოთხი ოთახია. მეორე კიბით გარედანაც შეიძლება ასვლა. საცხოვრებელი ფართი სულ 160 კვადრატული მეტრია...

— რა ჯდება ერთი ასეთი სახლი?

— ჯერ დაზუსტებული არ არის. ალბათ, 25-26 ათასი მანეთი დაჯდება.

— ირაკლი, ახლა ის გვითხარით, საცხოვრებელი სახლების გარდა სხვა რა ობიექტების აგებაა აქ დაგეგმილი?

— გენერალური გეგმით წელს უნდა ჩავაბაროთ ორმოცდაათადგილიანა ბაგა ბაღი და ორი თორმეტბინიანი სპეციალისტთა სახლი. აიგება აგრეთვე სკოლა, ღვინის ქარხანა, სამი ბაგა-ბაღი, საჯარო ცენტრი, კულტურისა და საფოფაცხოვრებო მომსახურების ობიექტები, სპორტული კომპლექსი მოედნებითა და დარბაზებით...

ღიახ, სამთაწვაროელები პარტიისა და მთავრობის დიდი ზრუნვითა და ყურადღებით არიან გარემოსილნი. დღე იშვიათად გავა, ვინმე რომ არ ეწვიოთ თბილისიდან. ეცნობიან მშენებლობის მიმდინარეობას, ხელს უმართავენ ტექნიკით, სამშენებლო მასალებით, ვენახების გასამართავი რკინა-ბეტონის ბოძებით, ვაზისა თუ ხეხილის ნერგებით.

მეურნეობაში ხშირად მოდიან რაიონის ხელმძღვანელები. ისიც გვითხრეს, პარტიის წითელწყაროს რაიკომის პირველმა მდივანმა, ყულიენ ყარაულაშვილმა

ზეპირად იცისო თითოეული ახალმოსახლის სახელი და გვარი, მისი ოჯახის ავი და კარგით.

მცოდნე, უნარიანი ახალგაზრდები შეურჩევით მეურნეობის ხელმძღვანელებად

და, საერთოდ, ახალგაზრდების სოფელია სამთაწყარო. თავად ზედაპირული 25-27 წელია აქაურთა საშუალო ასაკი.

სამთაწყაროში ჩამოსვლამდე აქ აჭარიდან ჩამოსახლებულ ოცდაათ ოჯახს ვვარაუდობდი. უნდა გენახათ ჩემი გოცება, როცა მითხრეს მარტო წელს სამოცდაათამდე ოჯახი მივიღეთო. ამ საქმეს მეურნეობის მთავარი აგრონომი სულიკო შარმაზანაშვილი და პარტიული ორგანიზაციის მდივანი დიმიტრი კილაძე განაგებენ.

დილის ოპერატიული თათბირი რომ დამთავრდა, უცნობმა მამაკაცმა შემოაღო სულიკო შარმაზანაშვილის კაბინეტის კარები.

— ზურაბ ნაჩიძე. — გაგვეცნო ახალმოსული. — ხულოს რაიონიდან ჩამოვედი, სამთაწყაროში მსურს ცხოვრება, თან მეუღლე და ორი მცირეწლოვანი შვილი მახლავს...

სამი ძმა ვოფილა ნაჩიძეები.

— უფროსები ოჯახს გამოეყვნენ, აღარ გვეყო მამაპაპისეული მიწა და მე აქეთ გამომიწიეო ვულმა. — გაგვანდო მორიდებით.

— რატომ მაინცდამაინც სამთაწყარო არჩიეთ საცხოვრებლად? — დაინტერესდა დიმიტრი.

— რატომ და, ჩვენებურები ბევრნი არიან აქ. სადაც მეტი მეზობელი და მოკეთე მეყოლება, მეც იქ მიინდა ვიცხოვრო. — წამით იეუნა ზურაბმა და განაგრძო, — მათი რჩევით ჩამოვედი აქ. არხილოსკალო რომ გამოვიარეთ და მშენებლობა დავინახეთ, ავტომანქანა გავაჩერეთ და ფეხით გავაგრძელეთ გზა. დავათვალიერეთ მიწები, მშენებლობა მოვინახულეთ, ძალიან მომეწონა აქაურობა...

— თქვენ უკვე გადაგიწყვეტიათ ჩამოსახლება და ალბათ, პირობებიც გაინტერესებთ, — საუბარში ჩაერთო სულიკო შარმაზანაშვილი, — ბევრები ვფიქრობთ, ისინი შეგიძლიათ ბაღში მიაბაროთ. ვვაქვს საშუალო სკოლაც. სახლებს, თქვენ რომ უკვე დავითვალიერებიათ, აქვს საკუთარი ვათობა, კეთილმოწყობილი ბინები, 0,12 ჰექტარი ეზოთი, 0,38 ჰექტარს მოშორებით ვაძლევეთ, სადაც ეენახს ვუშენებთ. მისი დამუშავებაც მექანიზებულად მოხდება...

— ყველაფერი გასაგებია, მაგრამ...

— მივიხედით. თქვენ გაინტერესებთ, სად იცხოვრებთ...

— დიახ, ბატონო.

— ახლა ჩამოსახლების მსურველი ბევრია და ცოტა გაგვიჭირდა მათი ერთბაშად ბინებით უზრუნველყოფა. დროებით მეზობელთან შეგასახლებთ. თქვენც ნახეთ, რომ სახლები შენდება უკვე და ძალე საკუთარ ჭერსაც მიიღებთ... ამ ბინას მშენებლობა ჯდება 21 ათასი მანეთი, დაფარვა იწყება ჩასახლებიდან ექვსი წლის შემდეგ. თხუთმეტი წლის განმავლობაში უნდა გადაიხადოს მობინადრემ ღირებულების ნახევარი, დანარჩენს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო იხდის.

— შრომის ანაზღაურება, შემოსავალი როგორი იქნება?

— მეურნეობა ახალფეხადგმულია და ჯერჯერობით ძირითადად კრედიტზეა დამოკიდებული. მოუხედავად ამისა, შრომის ანაზღაურება არ არის ცუდი, 150 მანეთამდეა. მერე მეტიც იქნება...

ასე გულლიად, კეთილმოსურნედ ზედებიან სამთაწყაროში ყოველ სახლებულს. აქ კი, მარტო წელს სამოცდაათამდე ოჯახი მიუღიათ. თანდათან გაიციცა ბინდი და ალაზნის ჭალებს ცრიატი ნისლი მოეფინა. მესამედ იყივლეს მამლებმა, აყივდნენ ძაღლები და ახმაურდა სოფლის ორღობე. ცხრათვალა შუმე ცივკომბორს რომ მიაშუქა სხივები, უკვე ველარავის ნახადით შინ, ხალხით დატვირთულმა ავტომანქანებმა მეურნეობის ზვრებისაკენ აიღეს გეზი.

სულიკო შარმაზანაშვილი ახალგაზრდებს შორის ჩამდგარა. ასწავლის, ურჩევს, არივებს ყველა ახალბედს მთავარი აგრონომი.

რომ გაიგეს, სტუმარია აჭარიდანო, შემოგვხვდნენ სამთაწყაროელები. მშობლიური კუთხის ამბები გამოგვკითხეს, თავისიც მოგვაცნენ.

გაგანცნობთ ზოგიერთ მათგანს: ახმედ, შუშანა ბერსელაძეები, გულიკო აბაშიძე, ნათელა ძირკვაძე, მაგული სურმანიძე, ლილი ქათამაძე, თამარ შაინიძე, ნოდარ აბაშიძე, რიზა დავითაძე, ანგელინა სოლომონიძე... ზოგი ხულოდან ჩამოსახლებულა, ზოგი შუახევიდან, ზოგი კიდევ ხელვაჩაურიდან თუ ქობულეთიდან;

ერთთავად ახალგაზრდები არიან ყველანი, საკუთარი ოჯახი აქვს თითოეულს. ...მიწა, მიწა უჭირს მთას, არ ხერხდება მრავალსულიანი ოჯახებიდან ცალკე კომლებად გამოყოფა. აბა, როგორ უნდა გაუყო ხუთ და მეტ ძმას 0.25 ჰექტარი საკარმიდამო ნაკვეთი.

ამან აიძულა ანგელინა სოლომონიძე და მისი ოჯახი ნიკაზეულიდან გონიოს ციტრუსების საბჭოთა მეურნეობაში ჩასახლებულიყვნენ.

— კარგი სამუშაო გექონდა იქ, მაგრამ სამთაწყაროში იმიტომ ჩამოვედით, რომ საკუთარი სახლი გექონოდა, ადგილ-მამული გექონოდა შვილებისათვის, შვილიშვილებისათვის. — გვეუბნება ანგელინა.

— რამდენი გვათ შვილი?

— ჯერჯერობით ერთი. აქ ბევრს გავიჩენ... — იღიმება ქალი.

— მოვწონთ აქაურობა?

— ძალიან. ნოყიერი მიწებია. სახლებიც კარგი აგვიშენეს, რკაოთახიანი. მარანიც აქვს, გარაჟიც, საკუთარი გათბობა, აბანო, წყალი... სამყოფია ყველაფერი.

— აქაურებმა როგორ მიგიღეს?

— ძალიან კარგად. მეგობრულად. გვესმარებიან, გვასწავლიან ყველაფერს... საუბარში შუშანა ბერსელაძე ჩაგვერთო: იგი სამთაწყაროს პირველი მკვიდრთაგანია, ორიოდე წლის წინ ჩამოსახლდა ნაღვარევიდან.

— ჩვენ რომ პირველად ჩამოვედით, ეშმოზბდით, თუ როგორ ვიცხოვრებდით, მაგრამ არაფერი ყოფილა საფიქრალი. ადგილობრივი მცხოვრებლები ისე გვეჩვენებდნენ, როგორც ღვიძლი დები და ძმები. ყველა ერთად ვიცხოვრებთ, ამოვუდგებით ერთმანეთს მხარში, ვიშრომებთ და საბოლოოდ, ვფიქრობ, ვიქნებით ბედნიერი მცხოვრებლები...

— და, ალბათ, მაინც გენატრებათ ნათესავები, მშობლიური კუთხე, რაიონი, სოფელი...

— მშობლიური კუთხე ყოველთვის სანატრელი და საყვარელია, მას ვერასოდეს დავეიწყებთ. გენატრებიან ნათესავებიც, მაგრამ ხანდახან ჩვენ ვესტუმრებით, ხან იქიდან გვეწვევიან... ჩვენ ერთმანეთს არ დავკარგავთ!

— ჩვენ რომ აქეთ მოვდიოდით, მეზობლებს გული დასწყდათ ძალიან. —

გამომგზავრების პირველ დღეებს იხსენებს ანგელინა სოლომონიძე, — არაფერი
წასულა იმ დღეს სამუშაოდ, ცრემლებით გამოგვაცილეს, როგორ უნდა გადვი-
კარგოთ ასე შორსო. მაგრამ სავიშვიშო და სავალალო არაფერი ყოფილა მისთვის.
მივიღებთ მიწებს, ბინებს... მეტი, აბა, რა უნდა გვქონდეს...
— მოგვიკითხეთ მეზობლები, ნათესავები, ვააგებინეთ, რომ კარგად მოვეწე-
ფეთო — გვაბარებენ გამომშვიდობებისას.

* * *

სოფელში რომ დაებრუნდით, ბიჭები ავტომანქანებს ცლიდნენ. აქ ახალწა-
მოსულები ცნობიერებენ. ერთი მათგანი, მაყვალა შაინიძე, სულ ახლახან ჩამოსახ-
ლებულა ქობულეთის რაიონის ცეცხლაურის საბჭოთა მეურნეობიდან.

— თქვენთან ერთად ვინ ჩამოვიდა კიდე? — კვითხით მაყვალას.
— ჩემი ძაღლები. მათაც არ ჰქონდათ მიწა და აქ ისურვეს ცხოვრება.
— თქვენი ოჯახის შემადგენლობა როგორია?
— ექვსი ვართ. ოთხი ბიჭი მყავს: გაბრიელი, რაჟდენი, გედევანი და გიორგი.
საუბარი არც კი გვქონდა დამთავრებული, რომ ახალ დასახლებას კიდე
ერთი ავტომანქანა მოადგა ბარგით.

პირველად აკვანი გადმოიღეს ძარიდან.
— მიხეილ ხოზრევანიძე! — გაგვეცნო ახალმოსული.
— საიდან ჩამოიტანეთ ეს ბარგი?
— ქობულეთის რაიონიდან.
— იქ, სად ცხოვრობდით?
— ცეცხლაურის საბჭოთა მეურნეობაში. ჩემთან ერთად წამოვიდა ბიძაშვი-
ლი — სულეო ხოზრევანიძე. იგი აქ მუშაობს და მისი ავეჯიც ჩვენ ჩამოვიტანეთ.
დღეს ჩამოვა ერთი ნათესავი კიდე, მახარაძეა გვარად...
— ჯერჯერობით მეზობელთან ვართ შესახლებული, ბაგრატ ბერიძესთან.
ბინას, ალბათ, ორ თვეში ჩავვაბარებენ...

მძლავრები — სოსო და ნოდარ შაინიძეებიც ცეცხლაურელები არიან. ოთხ-
ოთხი ოჯახი ჩამოვბარეთო ოც დღეში. კიდე გველოდებიან, რომ ჩავალთ, მათს
ავეჯსაც წამოვიღებთო. — გვიხსრებს ახალგაზრდებმა.
ასეა, თითქმის ყოველდღე ახალი ოჯახები ემატება სამში და სათაყვანო
სამთაწყაროს...

* * *

ჩვენ ახლა დიმიტრი კილაძის სტუმრები ვართ. მისი ოჯახი პირველი ჩამო-
სახლდა სამთაწყაროში, მთელი ოჯახი: მამა, დედა და ხუთი შვილი. არა,
ოთხი! მეზუთე აქ დაიბადა — პატარა ნარგიზი ხუთი თვისაა ახლა.
ერთი სახლი აღარ ეყოთ კილაძეებს. შუათანა ვაჟმა შოთამ შეერთო ცო-
ლი და...

დიდი ზეიმი ჰქონდათ იმ დღეს სამთაწყაროელებს. ახლადგახსნილ ქორწი-
ლების სასახლეში შოთა კილაძესა და ჟუჟუნა ფუტყარაძეს გადაუხადეს პირვე-
ლად ქორწილი. რესპუბლიკის ხელმძღვანელებიც მონაწილეობდნენ ამ ზეიმში.
თვით ამხანაგმა ედუარდ შევარდნაძემ მიულოცა ოჯახის შექმნა და ახალი ჯერი
ახალშეუდლებულებს.

მერე კიდევ ერთი აკანი დაირწა კილაძეთა ოჯახში — პატარა ქეთიშვილი —
ემატა მათს მოდვას.

შემდეგ უფროსმა, მალხაზმა, ისურვა ცალკე ცხოვრება. შვილებს მშობლებს
ბის გვერდგვერდ უდგათ სახლები.

მრავლდება ოჯახები ალაზნის მადლიან ველებზე.

— სულ რამდენი ოჯახი ჩამოსახლდით აჭარიდან? — ეკითხები დიმიტრის.

— ამჟამად ჩამოსახლებულია 84 ოჯახი. სამოცამდე კომლი უკვე საკუთარ სა-
ხლებში ცხოვრობს. დანარჩენი მეზობლებმა შევიკედლეთ, ბინები შენდება და
თანდათან გადადიან.

ასე რომ, ყოველდღე ზეიშია აქ.

— რითი აღნიშნავთ ხოლმე მათს ახალმოსახლეობას?

— კეთილი სურვილებით და, როგორც ჩვეულებრივი წესია, საზეიმო სუუ-
რით. ულოცავენ მეზობლები, მეგობრები, მეურნეობის ხელმძღვანელები...

— ზოგი ავრცელებს ხმებს, თითქოს ახალმოსახლენი აქაურ ჰაერს ვერ ეგუ-
ებოდნენ, ზაფხულობით სიცხეო, ტყე არ არისო, წყალი არ არისო. ხომ არ ყოფი-
ლა შემთხვევა, ჩამოსული კაცი უკან წასულიყოს?

— იყო ერთი-ორი კაცი ჩამოგვყვა სოფლიდან. გვიკვირდა, რატომ მოდიოდ-
ნენ. არც ნაღვარევი გამოირჩეოდნენ შრომისმოყვარეობით, სხვებსაც დაუპირეს
გულის აცრუება. ეს ჩვენ დროზე შევამჩნიეთ და ეურჩიეთ, წასულიყვნენ. წავიდნენ
და ეს მონაწირობა, ალბათ, მათ გაავრცელეს.

თქვენც ხედავთ, მშვენიერი ჰაერია აქ, მშვენიერი ბუნება. ალაზანი წმენდს
ჰაერს და არც სარწყავი გვაკლია...

მაღე ასფალტის გზასაც დაამთავრებენ მშენებლები წნორამდე, არხილოსკა-
ლოდანაც დაწყებული მეორე გზის რეკონსტრუქცია. შეგვპირდნენ, მაღე ავტობუს-
საც დაგინიშნავთ თბილისამდე.

— ბარემ, ახალჩამოსახლებულთა საქმიანობაც გაგვაცანით, დიმიტრი.

— სიამოვნებით. წლევეანდამდე ოთხი ბრიგადა იყო მეურნეობაში, სამიც
ახლა დაემატა. თითქმის ყველა ჩვენებურებითაა დაკომპლექტებული, ბრიგადირე-
ბიც ახალჩამოსახლებულები არიან.

ყოველი ახალმოსულის პირობებს სწავლობს დირექცია და ყველას პროფესი-
ის შესაფერის სამუშაოს აძლევს. თუ მძღოლია, მანქანაზე მუშაობს, ტრაქტორის-
ტი — ტრაქტორზე. ყოველ დღეს ვლებულობთ ახალ მექანიზმებს და არავინ დაგვ-
რჩება დაუსაქმებელი.

ჩვენი კომკავშირის კომიტეტის მდივანიც ჩამოსულია, ეღუარდ დიმიტრადე,
იგი ბრიგადასაც ხელმძღვანელობს, კარგი ავტორიტეტით სარგებლობს. ბრიგადი-
რები არიან კიდევ ნოდარ ქათამაძე, ეღუარდ ბერიძე, დავით შაინიძე, მეც სამეუ-
რნეო ნაწილის გამგის მოვალეობას ვასრულებ...

მეურნეობის ყოველი დილის თათბირზე ახალმოსახლეთა შრომისა და ყოფა-
ცხოვრების პირობების შემდგომ გაუმჯობესებაზე მსჯელობენ, უწინარეს ყოვლისა,
მთელი კოლექტივია მოზილიზებული საიმისოდ, რომ გულთბილად მიიღონ ჩამოსა-
ხლების ყოველი მსურველი, ბინა მიუჩინონ, ბარგის დაცლაში, პირადი მეურნე-
ობის გამართვაში დაეხმარონ.

ბევრმა მათგანმა ერთი წლის, ერთი თვის, გნებათ, რამდენიმე დღის წინ გარცნო
ახალი მეზობელი, მაგრამ ისე მეგობრულად, სიამტკბილობით ცხოვრობენ და შრო-
მობენ, უცხო თვალი ვერც კი შეამჩნევს, რომ სხვადასხვა კუთხის შვილები არა-
ან და გუშინ თუ დღეს დამკვიდრდნენ ამ მიწაზე.

— გვიხარია, რომ მეზობლები ყოველდღე გვემატებიან. ეს სიხარული კვლავაც

გაგრძელება, რადგანაც მეურნეობის განვითარების პერსპექტივა ძალიან დიდია. დღეს მშენებლობის უფროსთან ვიყავით და მტკიცე პირობა მოგვცა, რომ წელს აქ სახლს ჩავაბარებს. წამით ჩაფიქრდა დიმიტრი და განაგრძო: — აქ ცხოვრების მსურველი ბევრი ჩამოდის, მაგრამ საჭირო გახდა პატარა წესის დაცვა, რადგან უკითხავად მოაქვს ბარგი და მოდის. კარგი იქნება, წინასწარ მობრძანდნენ, გაიგონ პირობები, შეგვითანხმდნენ... მიუხედავად იმისა, რომ ცოლ-შვილს ჩამოიყვანებენ, აღარ დასჭირდებათ ღამის გასათევზე ფიქრი, საკუთარ სახლებში შესახლდებიან პირდაპირ.

ერთი ცხოვრებით ცხოვრობს მთელი სოფელი, ღვინოც საერთო აქვთ და საზრუნავიც.

ემაღლეობიან სამთაწყაროელები ჩვენი ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელებს, დიდად დაგვეხმარნენ ჩამოსახლებაში. ხეხილის ნერგებიც გამოგვიგზავნეს, არც ახლა გვვიწყებენო.

პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი ვახტანგ პაპუნძე, პარტიის შუახვევის რაიკომის პირველი მდივანი მურმან ჭალაღიძე და სხვა ამხანაგები გვესტუმრნენ შარშან სექტემბერში, როცა მოსავალს ვიღებდით. ნაკვეთებში გვეწვივნენ, გამოგვკითხეს, რა გვიჭირდა და გვიღვინდა — ამბობს დიმიტრი კილაძე და შემდეგ საყვედურსაც გვაპარებს, — „საბჭოთა აჭარა“ ვერ აღწევს ჩვენამდე. ძალიან გვაინტერესებს აჭარის, ჩვენი რაიონების ამბები. კარგი იქნება, რაიონული გაზეთების რამდენიმე ეგზემპლარსაც გამოგვიგზავნიდნენ...

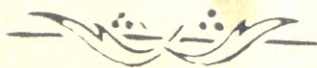
* * *

წლეულელმა გაზაფხულის უამინდობამ დიდი ზიანი მიაყენა კახეთის რაიონებს. სხვებთან ერთად სტიქიური უბედურების შედეგების ლიკვიდაციისათვის საერთო-სახალხო ბრძოლაში სამთაწყაროელებიც ჩაებნენ. დაუპირისპიროთ სტიქიონს ძალიან ორგანიზებულობა, დისციპლინა და თავდადებული შრომა; ყველაფერი გააკეთეთ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მისიის პლენუმის ისტორიული გადაწყვეტილებების, პლენუმზე მიღებული ჩვენი ქვეყნის სასურსათო პროგრამის შესასრულებლად! — ასეთია დღეს მათი გადაწყვეტილება.

...გაბმული სიგნალით გვაძლევს გამგზავრების ნიშანს ჩვენი „ვილისი“. ხელის ქნევით მიგვაცდილებენ სამთაწყაროელები. ხშირად გვეწვიეთ, მწერლები, მხატვრები, პრესის, კულტურის მუშაკები, ჩვენი რაიონის ავტომხატვრული ბრიგადებიც წამოიყვანეთ, — გვაბარებენ მოკითხვასთან ერთად.

ბარგით დატვირთული ავტომანქანები გვხვდებიან გზაში, აკვნები შემოულ-გამთ ყველაზე მაღლა. ეს, ახალი ფუძეები ემატება სამთაწყაროს — საბჭოური ყოფის, ჩვენი სიძლიერისა და შეკავშირების სიმბოლოს, სამი ძმის სოფელს.

სამთაწყარო — გზისუმი.

ვისი სული გსურს?!

ჩვენს საყვარელ მწერალს სერგო კლდიაშვილს ერთი მშვენიერი ნოველა აქვს — „აჭარელი გოგონა და ხელმწიფე იმპერატორი“. რუსეთის თვითმპყრობელს ნიკოლოზ II რომანოვს საქართველოში „სტუმრობისას“ შუშის ნამცეცი ჩაეარდნია თვალში. მიმდგარ-მიმდგარან კარისკაცები და სახელგანთქმული თვალის ექიმი შატილოვი უხმიათ. უარი უთქვამს ექიმს — პირველად ცხოვრებაში უარი უთქვამს ავადმყოფის მკურნალობაზე!

დღეს ვიდას ახსოვს სისხლიანი ნიკოლოზას დასავსები თვალების ამბავი. სამავეროდ იმავე შატილოვს ბრმა აჭარელი გოგონა, ღარიბი გლეხის შვილი, თავისთან დაუტოვებია და იმდენი უქნია, თვალი აუხელია მისთვის. ამგვარ საქმეთა მოქმედს, დიდად განათლებულსა და პროგრესულად მოაზროვნე ექიმს საკადრისი პატივი მიაგო შთამომავლობამ. იგი ახსოვთ, მის სახლს დღესაც ამშვენებს მადლიერი ბათუმელების ხელით მიკრული მარმარილოს ღაფა.

ცნობილი ბათუმელი დასტაქარი პლატონ გოგინეიშვილი ერთხელ თვითონ გამხდარა ავად. ახლო-მახლო სოფლებში ეს რომ გაუგიათ, ურმებით ჩამოუტანიათ თივა და ქუჩაზე, ექიმის სახლის წინ გაუფენიათ, რათა ქუაფენილზე მორახრაზე ოთხთვალეებსა და ფაეტონებს არ შეეწუხებინა ავადმყოფი.

ექიმი გამორჩევით უყვარს ხალხს.

ბათუმს კი იმ თავიდან დაიბედა, შესანიშნავი ექიმები ჰყოლოდა მუდამ. რვა ათეულ წელზე მეტი ხნის წინათ შექმნილი ბათუმის ექიმთა საზოგადოების ისტორია, ჭეშმარიტად სახალხო ექიმების ცხოვრება და მოღვაწეობა მშვენივრად აქვს შესწავლილი თავის შრომებში მედიცინის მეცნიერებათა კანდიდატს რამაზ სურმანიძეს, ასე რომ, ეს საქმე ყველაზე მეტად სწორედ მას ხელეწიფება.

მე კი მინდა უბრალოდ მოგათხროთ ამბავი ერთი ექიმისა, რომლის თავდადებული გარჯა, ხალხის სიყვარული და ბუნებით მომადლებული ძველქართული კეთილშობილება მისაბამი და სამაგალითოა ყველასათვის აგერ უკვე თიხი ათეული წელია.

* * *

თავიდან დაიწყოთ.

თვალჩაუწვდენ ხეობებში მოქცეული აჭარისწყალი კლდე-ღრესთან გაუთავებელ ჭიდილს თავს დაადწევს თუ არა, ერთს გაივსებს, სულს მოითქვამს და მაშინვე მღვრიე ჭოროხს მისცემს თავს, მისი წილი ლუკმა ხდება. ერთხანს კიდევ მძღავრობს, მაიქვს თავისი ცისფერი ტალღა, მაგრამ მალე ეკარგება ღონე და აწ უკვე ჭოროხად ქცეული, შავი ზღვისაკენ მიექანება.

მშვენიერი სოფლებია ამ გავაკებაში: აჭარისწყალი და კირნათი, ქვედა მარადიდი და მირვეთი.

ერთ დროს მდიდარი, მტრისა და მოყვარის გამკითხავი, ხალხითა და სახე-

გაგა დრო და ვახტანგი, სამხედრო ექიმი, ლეგენდარული მე-18 არმიის რიგებში იბრძოლებს ქერჩის სრუტესთან, ხოლო აენი, ისიც ექიმი, გერმანიაში, ფრონტული ჰოსპიტლის საოპერაციო მაგიდასთან შეხედება გამარჯვებული მკურნალი მანამდე კი დიდი გზა გასავლელი, სწავლისა და თავდადებულების შიშისა და წლები აქვთ წინ ოცდაათიანი წლების კომკავშირელებს.

„პირველი ქართული წიგნი, ხელში რომ ავიღე, დედაჩა იყო, — იგონებს ვახტანგ დიასამიძე. — კითხვა აენიმ მასწავლა. მერე იგი ჰაიდარ აბაშიძის მიერ დაარსებულ ყოროლისთავის სკოლაში შეიყვანეს, მე კი ხელვაჩაურის ოთხწლიანი. იქედან ბათუმის პედსასწავლებლის საბაზო სკოლა-ინტერნატში დამსვეს, პირდაპირ მეოთხე კლასში“.

ბათუმის პედსასწავლებელი!

თავისი ფორმითა და დანიშნულებით ეს იყო უნიკალური სასწავლო დაწესებულება. სწორედ მისი აღზრდილები შეადგენენ დღესაც ჩვენი მხარის ეკონომიკისა და კულტურის მუშაკთა ძირითად ბირთვს.

ჭეშმარიტად სახალხო მასწავლებლები იდევნოდნენ აქ. ყველასათვის სათაყვანებელი დირექტორი ნიკოლოზ ლორთქიფანიძე, პედაგოგები ლავრენტი შარაშიძე, მიხეილ ჩიმაჭაძე, გრიგოლ გორგაძე, ალიოშა გრიგოლია, დათა ჯავრიშვილი, გიორგი ჩხაიძე, მხატვარი ილიუშინი...

მათი სახელები დღეს მხოლოდ ოციანი და ოცდაათიანი წლების კურსდამთავრებულთა ხსოვნას შემორჩა. არადა, თითოეულ მათგანზე ცალკე წიგნის დაწერა შეიძლებოდა. რაოდენ საწყენია, რომ მათ შესახებ არაფერი იცის დღევანდელმა ახალგაზრდობამ. ბევრი მათგანი ხომ სწორედ დიდი ილიას ცნობილი მოწოდების შემდეგ ჩამოვიდა აქ, რათა განათლების შუქი შეეტანა დედასამშობლოსთან დაბრუნებულ მხარეში.

რა კარგი იქნება, რომ ადევთ და თავი მოვუყაროთ ერთად ამ შესანიშნავი, საქმისადმი ფანატიკურად შეყვარებული ადამიანების ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამსახველ მასალებს. შევაგროვოთ თანამედროვეთა მოგონებები, ნიუთიერი საბუთები. და, ბევრი თუ არა, ერთი ოთახი მაინც დავეთმოთ შოთა რუსთაველის სახელობის პედაგოგიკის აწ უკვე გაზრდილ და გაფართოებულ შენობაში.

რვა წელი დაჰყო ვ. დიასამიძემ პედსასწავლებელში, ჯერ სამუალო დაამთავრა, მერე თვით სასწავლებელი. ზაფხულობით, რა თქმა უნდა, სოფელში აღიოდა. მაშინ ჯერ კიდევ მძლავრობდა ჩვენს დაბლობებში მალარია, მირვეთი კი ციებიანი კაცისათვის პირდაპირ მისწრება იყო. დიასამიძეთა ოჯახში საზაფხულოდ ჩამოსული ნათესავ-მოყვრების: ჯაფარიძეების, ბოლქვაძეების, მიქელაძეების, ქიქავებისა და ვარშალომიძეთა ბავშვებისათვის მირვეთზე საოცნებო ადგილი არ არსებობდა. კინო და ტელევიზორი, მოგესხენებათ, მაშინ არ იყო და ათასგვარი თამაშობებითა და ჭორბით ერთობოდნენ. ხანაც სოფლის თავზე წამოდგარ მთას შეუყვებოდნენ და „ოჯახში“ — ძველ ნასოფლარზე გამართავდნენ ომობანას.

სათოხარი რომ მოაწვედა, უფროსები ბავშვებსაც გაიყოლიებდნენ ყანაში და ხშირად ერთი კვირის საქმეს ერთ დღეში მოათავებდა ამოდენა ნადი.

ქალაქიდან სოფელში ასულბს ახალი ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი წეს-ჩვეულებებიც აჰქონდათ ქვეშეუცნობლად. წვიმები მოუხშირებდა თუ არა, ბავშვებიდან ყველაზე უფროსი, ყველაზე „ნაკითხი“ ყმაწვილი „მსახიობთა დასს“ ჩამოაყალიბებდა და სასტუმრო ოთახში სახელდახელო წარმოდგენები იმართებოდა. ვახტანგი ამ წარმოდგენების სული და გული იყო. ვინ არ მოდი-

ოდა „სერიის“ საყურებლად, ხანდახმულებიც არ თაკილობდნენ ამგვარ საკუთარ კლზე დასწრებას.

ვახტანგ დიასამიძის ბიძაშვილი, ბათუმის ჰიდრომეტეოროლოგიური სერვისის რეგატორიის დირექტორი, გეოგრაფიის მეცნიერებათა კანდიდატი ისმქის ზღმასამაძე ძე ივონებს: „მეორე თუ მესამე კლასში ვსწავლობდი, ვაზეთში რომ წავიკითხე, სხვალ მზის დაბნელებაა მოსალოდნელიო. ეს ამბავი მალე მთელ სოფელს მოედო. ღმერთის საქმეში ჩარევისათვის კინაღამ მიმტყეპეს, მაგრამ მეორე დღეს მზე რამდენიმე საათით მართლაც რომ დაბნელდა, მორწმუნეების გოცებას საზღვრის არ ჰქონდა. მას შემდეგ მეტი ნდობით ეკიდებოდნენ ვაზეთსა და რადიოს — „ეშმაკის ყუთს“.

ასე იცვლებოდა ცხოვრება. იმსხვრეოდა ძველებური, დრომოჭმული შეხედულებები, გამუდმებულ ძიებაში იწრთობოდა თაობა, რომელიც სულ მალე თავის მხრებზე გადაიტანდა უდიდესი ომის საშინელებას, იხსნიდა სამშობლოს ფაშისტი ვანდალებისაგან.

1934 წელს, პედაგოგიური სასწავლებლის წარჩინებით დამთავრების შემდეგ, ვ. დიასამიძე ხულოს რაიონული ვაზეთის პასუხისმგებელ მდივნად დანიშნეს. ვაზეთის რედაქტორი მაშინ ჩვენი მხცოვანი პოეტი ნესტორ მალაზონია იყო.

სულ სხვა გარემოში აღმოჩნდა ახალგაზრდა მასწავლებელი. იქ, მთაშო, ყველაზე მკვეთრად იგრძნობოდა ძველისა და ახლის ჭიდილი, პარმენ ღორიას „ღელი მურადის“ გმირება ჯერ ისევ ყმაწვილები იყვნენ, აჭარისწყლის ხეობაში ჩამღვარი განთიადი თავისუფლებისა და განათლების შუქს ჰჟენდა ხულოსა და შუახევს, ჭკანასა და დიდაჭარას.

ის იყო, ჟურნალისტური საქმიანობის ავ-კარგში გაერკვა ვახტანგი, რომ ბათუმიდან ახალი განკარგულება მოვიდა. პედაგოგები სანთლით იყო საძებარი. ვახტანგი სოფელ აჭარისწყლის რეაწლიან სკოლაში უფროს მასწავლებლად გაგზავნეს. სულ ერთი სასწავლო წლის მანძილზე ისეთი ავტორიტეტი მოიპოვა, დაქვერელის წოდება მაინცქეს, ივონებს ახლა ექიმი, ჩემს მოწაფეებში ზოგი მაშისტილა კაცი იყო, ცოტა კი მეშინოდა და მერიდებოდა მათი, მაგრამ ყველას თანაბრად ეთხოვდა გაკვეთილსო... ასე კეთილად დაიწყო ვ. დიასამიძის პედაგოგიური მოღვაწეობა, მაგრამ აქი გითხარით, იგი ექიმა-მეთქი.

1935 წელს თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტში ჩაირიცხა. მომერიდა და ვერ ვკითხე, — ექიმა ბავშვობიდანვე ვიტაცებდათ თუ რაიმე შემთხვევის წყალობით აირჩიეთ-მეთქი ეს პროფესია. წინასწარ ვიცოდი, ამგვარ პროვოკაციულ შეკითხვას პასუხიც სათანადო მოჰყვებოდა და უკითხველობა ვარჩიე. ისე კი, პედაგოგიური მოღვაწეობა არც მერე შეუწყვეტია ვ. დიასამიძეს, თუმცა ამბზე ქვეშოთ.

ოცდაათიანი წლების თბილისი. სამედიცინო ინსტიტუტი. ნუ ვიკამათებთ ახლა იმაზე, მაშინ იქ ჩაირიცხა იყო უფრო ძნელი თუ სწავლა... ქართველ მედიკოსთა სხივმოსილი სახელები ამშვენებდა ინსტიტუტის აუდიტორიებს: მუხაძე, მაჭავარიანი, ერისთავი, ახმეტელი, ნათიშვილი, ჯავახიშვილი, საყვარელიძე, ჟღენტრი, ვორონინი, ვარაზი, სურგულაძე, ყიფშიძე, წინამძღვრიშვილი, ლორთქიფანიძე, მოსეშვილი, ქუთათელაძე, შარია, ყაუხჩიშვილი... საბაძულო მედიცინის ეს თანავარსკვლავედი ანათებდა და ათბობდა მაშინდელი სტუდენტების გულებს.

უადრესი შრომისმოყვარეობითა და საზოგადოებრივი საქმიანობით ვ. დიასამიძე ინსტიტუტის გამორჩეულ სტუდენტთა შორის იყო ყოველთვის. პედატ-

რიული ფაკულტეტის კომკავშირული ორგანიზაციის მდივნად და ინსტიტუტის კომკავშირის კომიტეტის მდივნის მოადგილედ აირჩიეს ამხანაგებმა, ერისთავ-შტარიას ქუჩაზე ერთი პაწაწკინტელა ოთახი ჰქონდა, ლექციების შემდეგ კლინიკაში მიდიოდა, იქედან კი ბიბლიოთეკას მიაშურებდა.

გენერალთა ქუჩა

ბათუმელ სტუდენტებს ერთი სანუკვარი სახლი ჰქონდათ თბილისში. ვაშლოვანის ეკეს ნომერში მათი დიდი მეგობარი და მზრუნველი ჰაიდარ აბაშიძე ცხოვრობდა. ჰაიდარის ქალიშვილი გუგულიც სამედიცინოზე სწავლობდა და ვახტანგი მათი ხშირი სტუმარი იყო. ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს განთავისუფლებისა და ხალხში ეროვნული სულისკვეთების გაღვივებისათვის მებრძოლი პ. აბაშიძე ბევრს უყვებოდა მას გარდასულ დღეებზე.

პ. აბაშიძის სახელი დღეს ძვირფასია ყველა ქართველისათვის. ვახტანგაც ისე არ ჩავა თბილისში, მისი წმინდა საფლავი არ მოინახულოს დიდუბის პანთეონში, სადაც სამარადისო განსასვენებელი მიუჩინა მას ქართველმა ხალხმა.

თბილისის პერიოდი კიდევ ერთი ღირსშესანიშნავი მოვლენით აღიბეჭდა ვ. დიასამიძის ხსოვნაში. ჯერ კიდევ ბათუმში სწავლის დროს შესანიშნავმა ქორეოგრაფმა და სპორტსმენმა დათა ჯავრიშვილმა სახალხო ზემისათვის ახლავანი ბიჭები შეარჩია და უნიკალური აკრობატული ნომერი — ელადა დადგა. ვახტანგიც მათში იყო.

და აი, თბილისში პირველი რესპუბლიკური ოლიმპიადის სამზადისია. პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში ერთ-ერთი პირველი თვითმოქმედი ანსამბლი ჩამოყალიბდა. მისი სული და გული სტუდენტი ბეხრი ჯაფარიძე იყო, ვახტანგის მამიდაშვილი, მისი სიყრმის მეგობარი. ისინი ერთსა და იმავე წელს, ერთსა და იმავე თვესა და დღეს იყვნენ დაბადებულად ერთმანეთი უზომოდ უყვარდათ. მათმა „ხორუმმა“ პირველი პრემია დაიმსახურა.

ამ ორი ადამიანის მეგობრობა 1979 წლის ივლისში შეწყდა, როცა მოულოდნელად გარდაიცვალა დოცენტი ბ. ჯაფარიძე, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის მასალათა გამძლეობის კათედრის გამგის მოადგილე, ჩვენი ტექნიკური ინტელიგენციის არაერთი თაობის ბრწყინვალე აღმზრდელი, შესანიშნავი ადამიანი და მოქალაქე, „ჭაბრის კონსული“, როგორც თბილისში ეძახდნენ ხუმრობით.

არადღეებზე ვახტანგი უეჭველად სოფელში ჩადიოდა. 1937 წელს მამა დაკარგა და მას მერე ხუთშვილიანი ოჯახის პატრონი, მტრისა და მოყვრისათვის პასუხის გამცემი დედა იყო მხოლოდ.

რამდენს ვლაპარაკობთ და რა ცოტას ვწერთ ჩვენს დედებზე, იმათ ფანატურ სიყვარულს, ერთგულებას, გამტანობას, უაღრეს კეთილშობილებასა და ქალურ ქალობას ვერაფერი შეედრება ქვეყნად. მე უფრო ჩვენი ბებების თაობას ვგულისხმობ, ათეულ წლობით რომ ზიდეს უკაცოდ დარჩენილი ოჯახების მძიმე უღელი და ერთხელაც არ დასცდენიათ საყვედური. არადა, იყო ჩვენში ოჯახი, კაცი რომ არ გამოკლებოდა იმ წლებში?!

სიცოცხლის ბოლო ხანებში ავადმყოფობდა ვახტანგის დედა. „მე, ზესბი, ეძახდა შვილებში უფროსს ბავშვობის სახელს, — ერთხანს კიდევ, მინდა ვუყურო ამ ლამაზ ქვეყანას, ბაღიშების ქორწილს მოვესწრო და მერე წაეღო მეც...“ მოესწრო კიდევ. რვა ათეულ წელზე მეტი იცოცხლა და მიუხედავად ავადმყოფობისა, ბედნიერი იყო მაინც.

სამედიცინო ინსტიტუტი 1940 წელს დაამთავრა ვახტანგ დიასამიძემ. ბათუმში, რესპუბლიკური საავადმყოფოს ბავშვთა განყოფილების ორდინატორად

დანიშნეს. დამრიგებლებად აქაც შესანიშნავი ექიმები ჰყავდა; ის იყო შეიქმნიდა ახალ გარემოს, თავის პირველ პაციენტებს, რომ მთავრობის გადაწყვეტილება გამოქვეყნდა, სოფლების საექიმო კადრებით უზრუნველყოფის შესახებ გადაწყვეტილება ზულოს რაიონის დიოკნისის საექიმო პუნქტის გამგედ წავიდა მონაწილე. დღეს ეს სიტყვა ცოტა შორეული რომანტიკის ბურუსშია გახვეული, მაშინ კი კაცობისა და მიწიშვილობის საზომი იყო. ცნობების შეგროვება და განწილება-დან დამალვა მაშინ არ იცოდნენ.

დიოკნისი ვიქით თორემ, 10-15 სოფელში ვახტანგი ერთად ერთი ექიმი იყო. სამავიეროდ ათასგვარი ექიმბაშები და მარჩიელები მძლავრობდნენ ისევ. უნდობლად უყურებდნენ ქალაქიდან ამოსულ ყმაწვილ ექიმს სოფლელები. ამას რა შეუძლია, ღმერთის განენილს ღმერთი თუ მთარჩენსო, ამბობდნენ. მოკვდებოდა ბავშვი და, რას იზამ, დღე დაელიაო...

„ტრაბახში ნუ ჩამოთვლით და დიოკნისისა და რიყეთის საექიმო პუნქტებში მუშაობის პერიოდში ისე დაუუახლოვდი ხალხს, ორსულ ქალებთანაც მშობიარობისას მე, მამაკაცს მეძახდნენ ხოლმე“.

ერთი ასეთი ამბავიც ახსოვს ექიმს. 1941 წლის აპრილში, შუალამისას გაადვილეს მოულოდნელად. სოფელ კორტოხში მშობიარე ქალი კვდებოდა, ბებიას ქალებმა ვერაფერი გააწვეეს და ოჯახმაც გამოიტირა იგი. შვიდი კილომეტრი აღმართი აიარა ღამით ექიმმა, არც მოუსვენია, მაშინვე ავადმყოფს დაეხმარა და განთიადისას ბიჭი დაიბადა. იმ ოჯახში ექვსი გოგო ჰყავდათ და მეშვიდე ბიჭი გაჩნდა! თუ იცის ნეტავ იმ ვაჟკაცმა ახლა, ვისი მადლიერი უნდა იყოს ამ ქვეყნად მოსვლისათვის?

მეწყემსებმა ზულოში ამბავი ჩამოიტანეს, მთაში საქონელი იხოცებოდა. ციმბირის წყლული აღმოჩნდა. ეს საშინელი დაავადება მოსახლეობაში რომ არ გაერცხლებულიყო, სასწრაფო ზომები უნდა მიეღოთ.

ვახტანგ დიასამიძე, ვეტექიმი სოლან ჩიხლაძე და ექთანის სემიე ზიმშიაშვილი მაშინვე გაემუშვნენ ბეშუმის იალაღზე. იქ ეგულებოდათ ინფექციის კერა. მათი ვარაუდი გამართლდა. ათასობით აცრა ჩაუტარეს მეწყემსებსა და საქონელს. კერა მოისპო. დროის სიმორიდან იოლია ყველაფრის წარმოღვევნა, მაგრამ უფრო ექიმებმა იციან, რა არის დღე და ღამ, დარსა და ავდარში მთაში სიარული, თანაც ხელსაწყოებისა და ვაქცინების თრევა და ბრძოლა, ნამდვილი ბრძოლა სიცოცხლის გამარჯვებისათვის.

ომი დაიწყო. ერთთავად შეიცვალა ყველაფერი, თითქოს უფრო მკაცრი გახდა აქაური ბუნება. ხიზაძირიდან სარიჩაირისა და ჩირუხის გავლით ჯინალამდე საავტომობილო გზის გაყვანა დაიწყო. 12. ათასი ადამიანი გამოდიოდა ერთდროულად სამუშაოდ. ახლა იქ გადაინაცვლა ვ. დიასამიძემ. გზის მონაკვეთში საფერშლო პუნქტები გაიხსნა. ვინ იცის, რამდენჯერ გაუვლია ეს ტრასა ახალგაზრდა ექიმს. საზრუნავს რა გამოუღევდა, ერთგან რომ მორჩებოდა საქმეს, მეორე ადგილას დაუძახებდნენ. თამარ ტულუში და ლამარა კოტია ახსოვს, მათთან ერთად მკურნალობდა გზის მშენებლობაზე გამოსულ გლეხებს. მედიკამენტებითა და წამლებით მაინცდამაინც განებიერებულები არც მაშინ იყვნენ, ისეც ყოფილა, აბსცესი ან ფლეგმონა ბებუთით გამიკვეთილა, იხსენებს ექიმი.

ზულოს საავადმყოფო უვარგის შენობაში იყო მოთავსებული, უჭირდათ ექიმებსაც და ავადმყოფებსაც, მაგრამ მაშინ ვერ მოიცალეს ახლის ასაშენებლად, ომი იყო, მერე კი, როცა ვ. დიასამიძე ომიდან დაბრუნების შემდეგ ისევ ზულოში ავიდა, ახალი საავადმყოფოს მშენებლობა წამოიწყო. ის იყო, მთავრდებოდა მშენებლობა, რომ ბათუმში გამოიძახეს.

მაგრამ ჩვენ გავასწარიტ მოვლენებს.

ჭვანის ხეობაში საავადმყოფო კი არა, საფერშლო პუნქტიც არ ჰქონდა. გადაწყვიტეს, რაღაც უნდა დასჯდომოდით, საავადმყოფო გაეხსნათ. ჯერ კიდევ ყველაფერი მოამზადეს, მაგრამ აქაც შენობა იყო მთავარი. ახალგაზრდებს უნდა ჰქონოდათ სასახლე. მაგრამ სოფლის მოხუცები გაჯიუტდნენ მაინც, ღმერთის სახლში საავადმყოფოს რა უნდაო.

საავადმყოფო მაინც გაიხსნა. ახლაც არის ჭვანაში 35-საწოლიანი საავადმყოფო, რომელიც ჭვანის ხეობის სოფლებს ემსახურება. მისი პირველი პაციენტები კი, არ გაგიკვირდეთ და, სწორედ ისინი იყვნენ, ვინც ასე თავგამოდებით ცდილობდნენ ავი თვალისაგან ეხსნათ „ღმერთის სახლი“.

თერნალი ადგილია ხულოს რაიონში. კაი ძალა აღმართი უნდა აიარო, ვერც სოფელს მიაღებო. კარგ ამინდში მთაში სიარულს მიჩვეული კაცისათვის მაინცაღამაინც დიდი ამბავი არაა მისი ავლა, მაგრამ დეკემბრის თოვლში, ღამით, მარტო რომ შეუღებები თოვლით ერთიანად დაფრუებულ გზას, მაგარი გული უნდა გქონდეს.

ახსოვს ეს აღმართი ვ. ღიასამიძეს. ყინაურში დაჭრილი ჯარისკაცი კედლებზე დაკიდებული იყო, ჩანთა გადაიყვანა და წავიდა. ჯარისკაცის ოჯახში შვირთილი მეზობლები გაოცებული უცქერდნენ მესიასავით მოვლენილ ახალგაზრდა ექიმს. ჭრილობებთან ერთად პლევრიტი ჰქონდა ავადმყოფს. ორ ლიტრამდე სითხე გამოუღო და დილით მარხილით ჩამოიფანა ხულოში.

კიდევ რამდენი ასეთი თერნალის აღმართი დამლია ექიმმა, ყველაზე უმთავრესი სიმძლე კი წინ ეღო.

1942 წლის პირველ მარტს ომში გაიწვიეს. ელოდა ამ დღეს, დედასა და ახლობლებს საჩქაროდ გამოემშვიდობა და ოთხიოდ დღეში უკვე ფრონტის წინა ხაზზე იყო. საზენიტო პოლკის სანიტარიული სამსახურის უფროსად დანიშნეს.

სისხლისმღვრელი ბრძოლები იყო იმ გაზაფხულზე. მტერი კავკასიისაკენ მოიწვედა. ქერჩის ნახევარკუნძული, გამორჩეული მეტად მნიშვნელოვანი გეოგრაფიული მდებარეობით, გერმანელთა შემოტევებს იკვირებდა. ახსოვს ვახტანგს, როგორ მოადგა ნაპირს ბათუმიდან და ფოთიდან ჩამოსული საღესანტო გემები, კარჭაპები და კატარღები, რომლებიც უმეტესად ქართველი ბიჭებით იყო საკმარისობით სიცოცხლე ჩაქრა მაშინ ქერჩის სრუტეში, მტერი უმოწყალოდ ბომბავდა მეღესანტეებს. აღამიანთა სისხლისაგან მეწყამულად შეიღება შავი ზღვას მრუდე ტალღები.

ნახევარკუნძული მაისში დატოვეს. სისხლისაგან დაცლილი შენაერთები მანამდე იცავდნენ პოზიციებს, ვიდრე უკან დახევის ბრძანება არ მიიღეს. მაშინ მიხვდა ახალგაზრდა ოფიცერი, თუ რა ძლიერი იყო მემორული ფიცის ძალა. ჩვენ დავბრუნდებითო, ამბობდნენ წითელარმიელები და აკი დაბრუნდნენ კიდევ ლეგენდარული მე-18 არმიის მემორებმა სულ მალე ცეცხლსა და ქარს გაატანეს გერმანული დივიზიების ნამუსრევი. ხოლო საბჭოთა მემორების გმირობისადმი თავყანის ნიშნად, ქერჩის სრუტეში, ზღვის ტალღა ნაზად არწევს მაისის ყვავილებით შევრულ ხსოვნის გვირგვინს.

ვ. ღიასამიძის პოლკი ბაქოში ჩავიდა. იქ ცოცხალი ძალითა და იარაღით შეივსო და ისევ ფრონტისაკენ გაემგზავრა. ვახტანგს ახალბედა აღარ ეთქმოდა უკვე, ბევრი რამ ისწავლა და შეიგნო ბრძოლებში, ახლა თავად ასწავლიდა ახალგაზრდა მემორებს.

ბავშვთა ექიმი და საზენიტო პოლკის სანიტარიული ნაწილი, სახელდახელო

ოპერაციები გამუდმებული ბრძოლების დროს, როცა ზოგჯერ კარვის დასაცავ-
მელადაც არ ყოფნით დრო, წრიული თავდაცვა, როცა ყველა იბრძვის, მსუბუქი
მდგომი და დაჭრილიც, ალყიდან თავის დაღწევა, გაუთავებელი კილომეტრები
ხეატისაგან გადარუჯულ მიწაზე, დაჭრილებისათვის გადანახული ერთ-ერთი
წყალი, როცა შენ თვითონ ყელი ვიშრება და ფეხქვეშ ვეცლება ბომბარდირები-
საგან ატორტმანებული მიწა, მეგობრების დაკარგვა, ნაჩქარევად ამოვსებული
საფლაოები...

ორმოცდარი წლის ნოემბერში ნოვოროსიისკის შიდაძოებში გადაიყვანეს
პოლკი. ახლა ვახტანგის ნაწილი მე-18 არმიის შემადგენლობაში იბრძოდა.

დღეს ბევრმა იცის ერთი ომისდროინდელი ფოტო: მე-18 სადესანტო არ-
მიის პოლიტსამმართველოს უფროსი პოლკოვნიკი ლ. ი. ბრეჟნევი პარტიულ
ბილეტებს გადასცემს მებრძოლებს. ვახტანგიც სწორედ მაშინ, 1942 წლის მიწუ-
რულს, მიიღეს პარტიის წევრობის კანდიდატად. მისი კანდიდატურაც, სხვებთან
ერთად არმიის პოლიტსამმართველოში დაამტკიცეს.

ნოვოროსიისკისათვის ბრძოლა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეპიზოდია დიდი
სამამულო ომის ისტორიაში. თუმცა ძნელია ეპიზოდი უწოდო ათასობით საბჭოთა
ადამიანის თავგანწირვასა და მამაცობას, რაც მათ იქ გამოიჩინეს.

ლეგენდარული „მცირე მიწა“, მტრის მიერ დროებით დაკავებულ ტერი-
ტორიაზე მდებარე ეს მართლაც და ერთი მტკაველი პლაცდარმი საბჭოთა მეომ-
რების ქედმოუხრელობისა და ერთგულების სიმბოლოდ იქცა. ემაყვება ვახტანგ
დიასამიძეს, რომ იგი სწორედ ამ ქარცეცხლიანი ბრძოლების მონაწილე იყო.

1943 წლის გაზაფხულზე მტერმა გადაწყვიტა, რაღაც უნდა დასჯდომოდა
მოესპო ეს პლაცდარმი, კარგად ახსოვს ვეტერან ექიმს 17 აპრილის დღე, როცა
ცა მთლიანად დაიფარა გერმანელთა თვითმფრინავებით. ასე გეგონებოდა მაცქე-
რალს, გერმანელ ფაშისტებს მზის დაბნელება გადაუწყვეტიათო და განა მართლა
ასე არ იყო?!

აი, როგორ აღწერს ამ დღეს თავის „მცირე მიწაში“ ლ. ი. ბრეჟნევი: „მცირე
მიწაზე 17 აპრილს დაწყებული ბრძოლები მეტად ძლიერი ძალით ვითარდებო-
და. მოწინააღმდეგე ყოველ დღეს ბრძოლებში ახალ ძალებს აბამდა. დილაად-
რიან იწყებდნენ ცეცხლის დაშენას მისი მძიმე ბატარეები. ამავე დროს ცაში
გამოჩნდებოდნენ ხოლმე თვითმფრინავები. ისინი პირდაპირ დაგვტრიალებდნენ
თავს, ტალღებად მოდიოდა 40-60 მანქანა და ბომბს უშენდა თავდაცვის მთელ
სიღრმეს და მთელ ფრონტს. ჩქაროსნულ ბომბდამშენებს მოსდევდნენ მოპოკა-
რები — ისინიც ტალღებად, მერე მოიერიშები. ყოველივე ეს საათობით
გრძელდებოდა, რის შემდეგაც ტანკებისა და ქვეითი ჯარის იერიშები იწყებოდა“.

1943 წლის 17 აპრილი. ამ დღეს კიდევ ერთი, ამჯერად ყველაზე მაღალი
სიმაღლე უნდა დაეძლია ვ. დიასამიძეს. იმ საშინელი ბრძოლის დაღი სამუდამოდ
დააჩნდა მეომარს და რაც დრო გადის, უფრო და უფრო ასხენებს თავს.

ფრონტიდან დაბრუნებულს, მერე კი დემობილიზებულს, არავისთვის უჩვენე-
ბია ჭრილობა, არც თავიდან ამოღებული ნაღმის ნამსხვრევები უტარებია ჯიბით.
მთასავით ბიჭები იქ დავტოვე და მე ახლა ამ ჭრილობით მოვიწონო თავიო, იტ-
ვოდა ხოლმე. ესეც მისი ხასიათია, რაოდენ დიდი გასაჭირიც არ უნდა ჰქონდეს,
არასოდეს აწუწუნდება, არ მოგატირებს მიშველეო. ის კი არა, აქვთ შევეკით-
ება, ხომ არაფერი გჭირდება, დაგეხმარები ყველაფრით. ბევრის მნახველი
კაცის თვისებაა ეს, მამა-პაპათაგან მომადლებული მოთმინებისა და გაძლებას
უნარი აქვს ათას დარჯაქში გამოტარებულ მის პიროვნებას. უკვირს ხანდახან,

ეს კაცი ასე რამ დაავლახა, მართლა რომ შესწრებოდა გაჭირვებას, მაშინ რა-
ღას იზამდაო, იტყვის ზოგიერთზე.

„იმ დღეს ერთ-ერთ მაღლობზე მყოფი ჩვენი ბატარეის უფროსი ეკიპაჟის
ფომიწოვი მძიმედ დაიჭრა და პოლკის მეთაურმა მაიორმა პილევცკიმ მიბრძანა,
რომ პირადად მე წავსულიყავი დახმარების აღმოსაჩენად. უმცროსი ეკიპი უკვე
გაგზავნილი მყავდა, მაგრამ უყოყმანოდ გავეშურე უფროს ეკიპთან ვარაპავეთან
ერთად. ბატარეამდე მისასვლელი გზები აღმართი იყო და თანაც პოზიციას საში-
ნლად ბომბავდნენ. ნახევარი გზა არ გაგვევლო, გვერდით ნაღმი გასკდა, წამო-
ვდექით თუ არა, ეკიპანმა მითხრა, დაჭრილი ხართო. ჩქარა ბატარეისაკენ-მეთქი!
ეს ვთქვი და გრძნობა დაეკარგე, პარშივი-გელენჯიკის საელექტროსტაციულში მო-
ვედი გონს. ჭრილობა თავში მქონდა. რთული ოპერაცია გადავიტანე, თავიდან ნა-
ღმის ნამსხვრევები ამომიღეს და სოჭში — თავის ჭრილობათა ჰოსპიტალში გა-
დამიყვანეს“.

აი, სულ ერთი აბზაცი მისი ბიოგრაფიიდან, მხოლოდ რამდენიმე წინადადე-
ბა, კიდევ აღმართი, ამჯერად სიკვდილის ნაღმებით დაფარული.

სოჭში მძიმედ დაჭრილ ოფიცერს დიზენტერია დაემართა, 17 აპრილის
ტრაგედიას გადარჩენილი, კინაღამ ინფექციური ავადმყოფობის მსხვერპლი გახდა.
ცოტა რომ მომჯობინდა, შეებულემა მისცეს სახლში წასასვლელად ერთი თვით.
ჩამოვიდა თუ არა, ისევ გაეხსნა ჭრილობა, ქობულეთის ევაკოჰოსპიტალში მოა-
თავსეს, მთელი ექვსი თვე ებრძოდა სიკვდილს, ოქტომბერში ჰოსპიტლიდან გა-
მოეწერა და კომისარიატში გამოცხადდა. თბილისში ოფიცერთა სარეზერვო პო-
ლკში გაამწყესეს. ფრონტისათვის უეარგისი ხარო, პირდაპირ უთხრეს.

თბილისიდან ისევ ბათუმში გადმოიყვანეს ქართული დივიზიის საარტილერიო
პოლკის სამედიცინო სამსახურის უფროსად.

ომის შემდეგ კიდევ წელიწადნახევარს ატარა სამხედრო მაზარა. ბევრმა
არც კი იცოდა, რომ მათი მებრძოლი მეთაური მსოფლიოში ყველაზე მშვიდო-
ბიანი პროფესიის კაცი იყო — ბავშვებს მკურნალობდა.

დემობილიზაციის შემდეგ კვლავ რესპუბლიკური საავადმყოფოს ბავშვთა
განყოფილებას დაუბრუნდა. ბრძოლებში გამოჩენილი მამაცობისათვის წითელი
ვარსკვლავის ორდენით დააჯილდოვეს. იმ ბოლო ბრძოლიდან სამი წლის შემ-
დეგ, ომის მერე გადასცეს ჯილდო, მანამდე კი, როგორც ჟურნალისტები ამბო-
ბენ, ჯილდო მფლობელს ეძებდა.

ტოლსტოისა აქვს „ომსა და მშვიდობაში“: დროშის ტარს ჩაბლუჯული
მკვდარი რუსი მეომრის დამნახავი ნაპოლეონი ამბობს — ო, რა ლამაზი სიკვდი-
ლიაო. მართალი ნათქვამია, მაგრამ ლამაზი სიკვდილი მხოლოდ იმას შეუძლია,
ვინც ლამაზი სიცოცხლეც იცის, დიდმა სამამულო ომმა მსოფლიოს დაანახა
ჩვენი ხალხის თავგანწირვისა და არნახული გმირობის უამრავი მაგალითი. ვახ-
ტანგ დიასამიძეც ერთი იმათგანი იყო.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

ამური კავშირი

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების წინაშე დაიწყო მოპოვებული გამარჯვების დაცვისა და განმტკიცების საკითხი. საბჭოთა ხელისუფლებამ მემკვიდრეობით მიიღო დანგრეული სახალხო მეურნეობა. 1921 წლისათვის, 1913 წელთან შედარებით მკვეთრად შემცირდა პირველი მოთხოვნილების საგნების წარმოება. ამიტომ სპეკულაციამ არსებული გაქანება შიიღო. გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენდა ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების მთელი ძალებისა და სახსრების მაქსიმალური მობილიზაცია, რესპუბლიკების მიერ ურთიერთდახმარების ფართოდ გაშლა.

მეორე მხრივ, ქართულმა მენშევიკებმა, აზერბაიჯანელმა მუსავატელებმა და სომეხმა დაშნაკებმა ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკებს უანდერძეს ნაციონალიზმის მხამით მოწამლული პოლიტიკური ატმოსფერო. ეს გარემოება ხელს უშლიდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების გაერთიანებას, ხოლო ასეთი გაერთიანების გარეშე შეუძლებელი იყო მათი სამეურნეო და სხვა წარმატება.

ამიერკავკასიის დამახული პოლიტიკური ვითარებით მაშინვე ისარგებლეს შინაურმა და გარეშე მტრებმა და დაუფოვნებლივ შეუდგნენ საბჭოთა ხელისუფლებას დამსობისათვის მზადებას.

რთული საერთაშორისო და საშინაო მდგომარეობა დაჟინებით მოითხოვდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების სამხედრო ძალების გაერთიანებას და თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცებას. მეორე მხრივ, დანგრეული, სახალხო მეურნეობის აღდგენისა და განვითარების ამოცანა წარმატებით ვერ გადაჭრებოდა სამივე რესპუბლიკის ძალებისა და შესაძლებლობათა გაერთიანების გარეშე.

საჭირო იყო მესამე ძირითადი ამოცანის — ამიერკავკასიის ხალხთა შორის ეროვნული მშვიდობისა და მშური თანამშრომლობის ატმოსფეროს შექმნის ამოცანის გადაწყვეტაც. რაზეც დიდად იყო დამოკიდებული ყველა სხვა ამოცანის წარმატებით შესრულება.

ამრიგად, დღის წესრიგში დადგა ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების ჯერ სამეურნეო, ხოლო შემდეგ სამხედრო-პოლიტიკური გაერთიანების საკითხი.

რესპუბლიკათა გაერთიანების უკეთეს ფორმად მიჩნეულ იქნა საბჭოთა ფედერაცია. რსფსრ მდიდარმა გამოცდილებამ კომუნისტური პარტია, ვ. ი. ლენინი მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ საბჭოთა ფედერაცია ყველაზე უკეთესად უზრუნველყოფდა სხვადასხვა ეროვნებათა მშური თანამშრომლობას და მათი საერთო ძალებით საბჭოთა ხელისუფლების დაცვას, სოციალისტური საზოგადოების აშენებას.

ვ. ი. ლენინმა პირველმა წამოაყენა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ფედერაციული გაერთიანების იდეა, შეიმუშავა მთელი ამიერკავკასიისათვის ერთიანი სამეურნეო ორგანოს შექმნის კონკრეტული გეგმა.*

გ. ორჯონიკიძის სახელზე 1921 წლის 9 აპრილს გაგზავნილ დეპეშაში ვ. ი.

* საქართველოს კომპარტიის ისტორიის ნარკვევები. 1971 წ. გვ. 421.

ლენინი დაჟინებით მოითხოვდა მთელი ამიერკავკასიისათვის საოლქო სამეურნეო ორგანოს შექმნას, ხოლო 18 აპრილის დეკლარაციაში წამოყენებულია საქართველოს ხელმწიფო ბანკის მთელი ამიერკავკასიის ბანკად რეორგანიზაციის წინადადება.*

ლენინურ მითითებათა განხორციელება დაიწყო ტრანსპორტისა და სასაზღვრო-ვაჭრობის ორგანოების გაერთიანებით. გამაერთიანებელ მოძრაობაში დამატებითი ითამაშა რკ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის კავკასიის ბიუროს (კავბიურო) გაფართოებულმა პლენუმმა, რომელიც გაიმართა 1921 წლის ივლისის პირველ რიცხვებში. პლენუმმა ამიერკავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების გადაუდებელ ამოცანად ცნო ამიერკავკასიის ფედერაციის იდეის ფართო აგიტაცია და ინტერნაციონალიზმის ჯანსაღი ატმოსფეროს შექმნა.

1921 წლის 12 აგვისტოს ჩატარდა სამხარეო პარტიული თათბირი, რომელმაც მოითხოვა სამეურნეო ღონისძიებათა გაერთიანების განხორციელებაზე ხელმძღვანელობისათვის ეკონომიკური ბიუროს შექმნა. მაგრამ სამხარეო პარტიული თათბირის ამ გადაწყვეტილების წინააღმდეგ გამოვიდნენ ნაციონალ-უკლონისტები.

რკ(ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა უარყო ნაციონალ-უკლონისტების მოთხოვნა, მოიწონა სამხარეო პარტიული თათბირის გადაწყვეტილება ეკონომიკური ბიუროს შექმნის შესახებ.

გამაერთიანებელი მოძრაობა ისე სწრაფად გაფართოვდა, რომ დღის წესრიგში დაისვა საკითხი რესპუბლიკათა ფედერაციული გაერთიანების აუცილებლობის შესახებ. ვ. ი. ლენინის მითითებით ეს საკითხი განიხილა კავბიუროს პლენუმმა 1921 წლის 3 ნოემბერს. პლენუმის გადაწყვეტილება რესპუბლიკათა ფედერაციული გაერთიანების პრაქტიკული განხორციელების შესახებ მოიწონეს ამიერკავკასიის პარტიულმა, პროფკავშირულმა, კომკავშირულმა და სხვა ორგანიზაციებმა.

ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაციულ გაერთიანებას ფართოდ დაუჭირეს მხარი აჭარის პარტიულმა, პროფკავშირულმა და კომკავშირულმა ორგანიზაციებმა, მშრომელთა მასებმა. იმართებოდა მშრომელთა კრებები და მოტივაციები, რომლებიც იწონებდნენ ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ფედერაციის შექმნას. ფედერაციის სასარგებლოდ განსაკუთრებით დიდ ახსნა-განმარტებით მუშაობას ეწეოდა აჭარის პრესა. ამ მხრივ გამოირჩეოდა ბათუმის გაზეთი „უწყებები“.

1922 წლის იანვარ-თებერვალში ჩატარდა აზერბაიჯანის, საქართველოსა და სომხეთის კომპარტიების ყრილობები, რომლებმაც მოიწონეს ამიერკავკასიის ფედერაციის შექმნა და მოითხოვეს მისი უსწრაფესი პრაქტიკული განხორციელება.

დიდი მოსამზადებელი მუშაობის ჩატარების შემდეგ, 1922 წლის 11 მარტს, თბილისში მოწვეულ იქნა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების სრულუფლებიან წარმომადგენელთა კონფერენცია, რომელმაც 12 მარტს დაამტკიცა საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაციული კავშირი და შეიმუშავა მისი კონსტიტუცია.

ამიერკავკასიის რესპუბლიკათა ფედერაციულმა გაერთიანებამ უდიდესი როლი შეასრულა დანგრეული სახალხო მეურნეობის აღდგენაში, ხალხთა შორის ეროვნულ-მშვიდობის ატმოსფეროს შექმნაში და საბჭოთა ხელისუფლების დაცვასა და განმტკიცებაში. მაგრამ კონკრეტული ისტორიული ვითარება მოითხოვდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების უფრო მჭიდრო სახელმწიფოებრივ გაერთიანებას. ამ მიზნით 1922 წლის ბოლოს გადაიდგა ახალი ნაბიჯი, რომლის მიზანი იყო სახელმწიფო ხელისუფლების შემდგომი ცენტრალიზაცია!

* ვ. ი. ლენინი, თხზულებათა სრული კრებული (რუს.), ტ. 52, გვ. 136, 153, „გაზ. უწყებები“, № 195, 205, 291, 1921 წ.

1922 წლის 10 დეკემბერს მოწვეულ იქნა ამიერკავკასიის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც რესპუბლიკების ფედერაციული კავშირის ნაცვლად შექმნა ამიერკავკასიის ერთიანი ფედერაციული სახელმწიფო — ასფსრ. ყრილობის დღიურ ტიკცა ამიერკავკასიის სოციალისტური ფედერაციული საბჭოთა რესპუბლიკების კონსტიტუცია, რომელმაც საკანონმდებლო წესით განამტკიცა ასფსრ ეკონომიკური და პოლიტიკური საფუძვლები, განსაზღვრა სახელმწიფო ხელისუფლების მმართველობის ორგანოები, დააკანონა მათი ფუნქციები და ა. შ.

ასფსრ თავისებურება იყო ის, მასში გაერთიანებული იყვნენ არა ავტონომიური რესპუბლიკები, არამედ დამოუკიდებელი, სუვერენული საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკები. ამიტომ ასფსრ კონსტიტუცია ითვალისწინებდა ცაკ-ის სამ თავმჯდომარეს — თითოეული რესპუბლიკიდან თითოს. ისინი რიგ-რიგობით თავმჯდომარეობდნენ ასფსრ უმაღლეს ორგანოს.

ასფსრ შექმნამ უზრუნველყო სამივე რესპუბლიკის ხალხებს შორის ძმური, ჭეშმარიტი ინტერნაციონალური ატმოსფეროს შექმნა, რამაც თავის მხრივ დიდად შეუწყო ხელი სახალხო მეურნეობისა და კულტურის შემდგომ სწრაფ აღმავლობას. 1936 წლისათვის ასფსრ წარმატებით შეასრულა თავისი კეთილშობილური მისია და სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის მიღებასთან დაკავშირებით მოხდა ასფსრ ლიკვიდაცია. ამიერიდან ამიერკავკასიის რესპუბლიკები ცალ-ცალკე გაერთიანდნენ სსრ კავშირის შემადგენლობაში, როგორც სუვერენული მოკავშირე რესპუბლიკები.

პარპენ ცაქშიტარია,
პროფესორი.

ახალშენალი ბერძენების ყოფისა და კულტურის ისტორიიდან

ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ ახალშენის ზოგიერთი უბანი ბერძენებითაა დასახლებული. აქ ბერძენთა ჩასახლებას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. დაახლოებით ასი წლის წინათ თურქეთის იმპერიაში გამეფებული აუტანელი სოციალური და პოლიტიკური ჩაგვრის გამო ტრაპეზუნდის ვილაიეთიდან აიყარა ბერძენთა შვიდი სოფელი. ნაწილი სოფლებისა სამშობლოს — საბერძნეთს დაუბრუნდა, ხოლო ნაწილი საქართველოს ტერიტორიაზე დასახლდა. მეუფის მთავრობა დაინტერესებული იყო თურქეთის მოსაზღვრე რაიონებში ერთმორწმუნე ხალხების დასახლებით.

საქართველოში ბერძენთა ჩამოსახლება უკავშირდება ერეკლე მეორის მეფობის პერიოდს. ერეკლემ ისინი მიიწვია ახტალის საბადოებში სამუშაოდ. ჩამოსახლებულ 800 კომლის შორის იყვნენ გოუმიშხანეს ბერძენებიც, რომლებიც გამოექცნენ სულთანის უღელს და საქართველოში 1763 წელს ჩამოვიდნენ.*

ჩამოსახლება შემდგომ წლებშიც გრძელდებოდა. 1810 წ. თბილისში შეიქმნა „თურქეთიდან კავკასიაში მოსახლეობის გადმოსახლების კომიტეტი“, რომელმაც

*Народы Кавказа, т. II, Москва, 1962, стр. 422.

თავისი მოღვაწეობა მცირე აზიაში გაშალა უმთავრესად სასულიერო პირების მეშვეობით.*

თავდაპირველად ბერძნები ქალაქ ბათუმში მოსახლობდნენ, ხოლო შემდგომში სოფლებში ერთეული ოჯახები იყო. ბერძენთა დიდი ნაკადის პირველი ჩამოსახლება განეკუთვნება მე-19 საუკუნის 80-იან წლებს. პროფ. ი. სიხარულიძე აღნიშნავს, რომ „პირველი ჯგუფი ოსმალეთში მოსახლე ბერძნებისა ბათუმის ოლქში მოვიდა 1881 წლის 6 ნოემბერს. ეს ჯგუფი 253 ოჯახისაგან (2.107 სული) შედგებოდა. ისინი სივასის ვილაეთის სანჯაყის სხვადასხვა სოფლებიდან იყვნენ. სივასელი ბერძნები ყარსის ოლქში დასახლებულად მოდიოდნენ, მაგრამ თოვლმა ყარსისაკენ მიმავალი გზები ჩაკეტა, რის გამოც ისინი იძულებული გახდნენ შეეცვალებათ მიმართულება და დროებით ბათუმში დაედოთ ბინა. გამოჩამბურების შემდეგ ბერძნები ისევ ყარსში უნდა გადასახლებულიყვნენ, მაგრამ როგორც ჩანს, მთავრობა მოერიდა საამისოდ აუცილებელ ხარჯებს და ისინი ბათუმის ოლქშივე დაასახლა სახაზინო და მუჰაჯირთა მიწებზე“.**

ახალშენი ერთ-ერთი პირველი სოფელთაგანი იყო, რომელმაც მიიღო ჩამოსახლებული ბერძნები. ახალშენის მკვიდრის, 80 წლის ო. ს. მიქელაძის გადმოცემით, რაც მას მამისაგან გაუგონია, თურქობის დროს ბერძნები აქ არ ცხოვრობდნენ, ისინი მოვიდნენ 70-იან წლებში. ხოლო მათ ჩამოსახლებაზე სოფელში გამონიშნულა რუსი ოფიცერი, რომელსაც სოფლის საერთო კრებაზე გლეხებისათვის უკითხავს, მიიღებდა თუ არა სოფელი თურქეთიდან ლტოლვილ ბერძნებს. სოფელს თანხმობა განუცხადებია, მაგრამ ოფიცერს მაინც მოუცია სამი დღე მოსაფიქრებლად. საბოლოო პასუხიც დადებითი იყო.

ცხადია, ბერძენთა ჩამოსახლება ყველგან ისე უმტკივნეულოდ როდი ხდებოდა.

ახალშენის პირველმოსახლე ბერძენთა გვარებად იშხანიდის, ავეოპულოსა და ასლანიდის ასახელებენ. მათ მოჰყვნენ სხვებიც. ჩამოსულები ცდილობდნენ სამოსახლოდ აერჩიათ მაღლობი ადგილები, რადგან არაჯანსაღი კლიმატი, მალარიის კერა ღაზვდათ. ახალმოსახლეებს ამგვარი პირობები განსაკუთრებულ სიმძნელეს უქმნიდა.

ახალშენელი ინფორმატორი ი. პაპიანიდი (დაბადებული 1935 წ.) იგონებს ძველებისაგან გაგონილს: „ციდან მკვდარი ფრინველი ცვიოდა“, დაბლობში მაღარია ბოთქრობდა, ამატომაც ხალხი მიდიოდა მაღლობში, სადაც იყო სუფთა ჰაერი და წყალი“.

საგულისხმოა, რომ მოსულთათვის დასახლების ადგილები უცხო არ იყო. ბერძენი მამაკაცები ხშირად დადიოდნენ საშოვარზე საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. პირველ ხანებში, როცა მიწა საკმარისად იყო, ცალკეული ოჯახები ფლობდნენ მიწის დიდ ნაკვეთებს.*** შედარებით გვიან ჩამოსული ბერძნები მიწებს ყიდულობდნენ ადგილობრივ მკვიდრთაგან. ყიდვისას დგებოდა საბუთი „თაფი“, რის საფუძველზეც, მოწმეების თანდასწრებით, მიწის ნაკვეთი უმტკიცდებოდა ამა თუ იმ პირს.

ბერძნები სახლდებოდნენ კომპაქტურ ჯგუფებად. მათ შორის იყვნენ შესა-

* იქვე, გვ. 423.

** ი. სიხარულიძე, „სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ტოპონიმია“, წიგნი II, ბათუმი, 1959, გვ. 40-41.

*** ლ. დემუროვა, ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, 1981 წ. ეთნოგრაფიული ექსპედიცია, სხვა დოკუმენტი № 1, გვ. 3.

ნიშნავი კალატოზები, რომელთა ოსტატობა ჯერ კიდევ თურქეთის სოფელ სა-
თაში იყო განთქმული. ისინი აგებდნენ სახლებს ახალმოსახლეთათვის. სახლი
მეტწილად ერთსართულიანი იყო, იდგა შუა ეზოში. ქვის საფეხურებისა და პატე-
რა მოედნის გავლით შედიოდნენ ოთახებში. სახლი ჩვეულებრივ ორი კუთხით იდგა
ვერანდისაგან შედგებოდა. იატაკი თიხისა იყო, იშვიათად — ხისაც. კედლებს აშე-
ვებდნენ თიხითა და ავურიით. სახლს ხურავდნენ მარსელის კრამიტი. ზოლო
ჭერი წაბლის მასალისაგან კეთდებოდა, რამდენადაც მასლობელ ტყეებში მრავ-
ლად იყო წაბლისა და წიფლის ხეები. ამ ტიპის სახლს ბერძნები „ერ-ევ“-ს
ეძახდნენ, რაც „მიწურ სახლს“ ნიშნავს. ოთახები ერთმანეთისაგან გამოყოფილი
იყო ხის შეუღებათა ტიხარით — ფანჯარას უკეთდებოდა დარბაზები. გარეთა მასი-
ური კარები მზადდებოდა წაბლის მასალისაგან, რომელზედაც ჰკიდებდნენ დიდ
ბოქლომს. კარები გადიოდა დიდ ოთახში, სადაც კედელში დატანებული იყო ბუ-
ხარი — „ოჩახ“. საკვამური შენდებოდა თლილი ქვით, ბუხარი შემკული იყო
ორნამენტით. ბუხრის თავზე განლაგებული იყო თარო, რომელზედაც დებდნენ
ლამპას, კვარს და ჭრახს. ბუხრის ორივე მხარეს იყო ნიში ხატებით. ეს იყო
ოთახის ცენტრალური ადგილი. აქ დებულობდნენ სტუმრებს და აქ წყდებოდა მინ-
შენელოვანი, ოჯახური საკითხები. მეორე კედელზე ჭურჭლის თაროები ჰქონდათ.
ჭურჭელი სპილენძისა იყო, ნაწილი — ჩამოტანილი, ნაწილი სოფ. სურმენას
მცხოვრებლების დამზადებული, რომლებიც შესანიშნავი მკალეები და მჭედლები
იყვნენ.

ჩვეულებრივ ოთახში იდგა ხის ტახტი, რომელზედაც გადაფარებული იყო შინ-
ნაქსოვი უნეში ხალიჩა „ქილიმი“. ქილიმს ზემოდან აწყობდნენ მუთაქებს.

ლოცონად იყენებდნენ ხის ტახტებს, რომელზეც დავებული იყო რამდენიმე
მატყლის ლეიბი და საბანი. ბაღში ბუმბულისა იყო, დარიბები ბაღშიხათავის
იყენებდნენ სიძინლის ფუჩქის.

გომური, ჩვეულებრივ, მოთავსებული იყო სახლის ქვეშ. გომურის მოსაწყო-
ბად მიწას თხრიდნენ წერაქვით და გაჰქონდათ ყანაში, ზოლო კედლებს ქვით ან
თიხით აპირებდნენ. მოსახლეობა ძირითადად ინახავდა ადგილობრივი ჯიშის
საქონელს. რადგან ჩამოყვანილი ჯიშის ვერ ეგუებოდა ადგილობრივ კლიმატურ და
ეკოლოგიურ პირობებს. სანაშენ საქონელს ყიდულობდნენ ბათუმის ბაზარზე.

სამიწათმოქმედო სამუშაოს ძირითადად ასრულებდნენ ქალები, ზოლო მამა-
პაეცები საშოვარზე დადიოდნენ. მათ შორის იყვნენ გაწაფული ოსტატები. ასე-
მაგალითად, სახელგანთქმული იყო დელიანდის გვარი, როგორც დახელოვნებუ-
ლი ქვისმჭრელი ოსტატებისა. ჩილიკიდები და ასლანიდები ცნობილი იყვნენ ხა-
ბაზობით. გიორგი და ივანე ასლანიდებს ჰქონდათ საკუთარი ფურნეც. მანიშნებე-
ლია, რომ ბათუმში პურის საცხობი ფურნეები ძირითადად ბერძნების მიერ იყო
აშენებული.

სოფლის მევიდრ მოსახლეობასა და მიგრანტებს შორის ურთიერთობა არ გა-
რთულებულა ენობრივი ბარიერის მხრივაც. როგორც ადგილობრივ ქართველ მო-
სახლეობას, ასევე ბერძნებსაც წილად/ხვდათ განეცადათ რევოლუციამდელი ყო-
ფის მძიმე განსაცდელი.

ახალშენის მრავალეროვანი მოსახლეობის ნამდვილი კეთილმეზობლური და
ინტერნაციონალური ურთიერთობის გაფურჩქვნა მხოლოდ ოქტომბრის სოცია-
ლისტური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ გახდა შესაძლებელი.

ლარისა დემურაშ.

414-ე, წითელდროშოვანი...

1942 წლის ზაფხულში ყირიმში შექმნილმა უაღრესად რთულმა ვითარებამ განაპირობა წითელი არმიის კიდევ ერთი ახალი შენაერთის — 414-ე ქართული მსროლელი დივიზიის ფორმირება. დივიზიის მთელი პირადი შემადგენლობა მზად იყო სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე ებრძოლა ფაშისტთა ურდოების წინააღმდეგ. პიტლერელებს დიდი ხანია იზიდავდა კავკასია, მისი სიმდიდრე, ადგილმდებარეობა. ფაშისტურმა ჯარებმა 24 ივლისს აიღეს როსტოვი, გადალახეს მდინარე დონი და შეეცადნენ კავკასიის დაპყრობის გეგმის — „ედელვაისის“ განხორციელებას.

სოციალისტური სამშობლო დიდი განსაცდელის წინაშე აღმოჩნდა. უმაღლესი მთავარსარდლის ბანაკის მითითებით, მტრის ჭარბი ძალების შეტევის შეჩერებისა და მისი შესუსტების მიზნით ჩრდილო კავკასიაში დაჩქარებული ტემპით შეიქმნა ბევრი ემელონირებული თავდაცვის ზღუდე, წინააღმდეგობას კვანძი და ზოლი, მათ შორის მდინარე თერგზე და კავკასიის მთავარი ქედის ჩრდილოეთ მისადგომებთან. ამ სამუშაოს შესრულებაში ღირსეული შეფასება დაიმსახურა 414-ე მსროლელმა ქართულმა დივიზიამ. მრავალი სასახელო ფურცელი ჩაწერეს ამ დივიზიის მებრძოლებმა დიდი სამამულო ომის მატჩანეში. მათ მძიმე კლიმატურ პირობებში, 1942 წლის 1 აგვისტოდან დაწყებული, უთანასწორო ბრძოლებით გაიარეს მთელი ჩრდილოეთ კავკასია, კრასნოდარის მხარე, ტამანის ნახევარკუნძული, ქერჩის სრუტე, ყირიმის მიწა-წყალი და გმირი ქალაქის — სევასტოპოლის განთავისუფლებით დაავერიგვინეს თავისი სახელოვანი 1880-კილომეტრიანი საბრძოლო გზა. დივიზიის მამაცური მოქმედება მრავალგზის იყო მოხსენებული უმაღლესი მთავარსარდლის ი. ბ. სტალინის ბრძანებებში.

1943 წლის მარტში მე-18 არმიის სარდლად დაინიშნა კ. ლესელიძე. ამ არმიის საბრძოლო ამოცანა იყო ჩრდილო კავკასიაში დამარცხებული უკუტყეული მტრის ჯარების განადგურება და ნოვოროსიისკის, ანაპისა და ტამანის ნახევარკუნძულის განთავისუფლება.

1943 წლის აპრილში მე-18 არმია გადაკეთდა სადესანტო არმიად. არმიის პოლიტგანყოფილების უფროსად დაინიშნა პოლკოვნიკი ლ. ი. ბრეჟნევი. ამ არმიაში შეიყვანეს აგრეთვე 414-ე ქართული დივიზია. კარგად მოეწყობულმა და გააზრებულმა გეგმამ არმიას დიდი გამარჯვება მოუტანა; 1943 წლის 16 სექტემბერს იერიშით აიღო შავი ზღვის მნიშვნელოვანი ნავსადგური ნოვოროსიისკი, ამავე წლის 21 სექტემბერს — ანაპა, ხოლო ჩვიდმეტი დღის შემდეგ — 9 ოქტომბერს მთლიანად გაათავისუფლეს ტამანის ნახევარკუნძული. ეს გმირობა 1943 წლის 9 ოქტომბერს სამშობლომ 224 ქვემეხის ოცი საარტილერიო ზაღპით აღნიშნა.

საბჭოთა ჯარების შეტევის შედეგად 35 დღის განმავლობაში ყირიმის მიწა-წყალი მთლიანად გაიწმინდა ფაშისტებისაგან. ყირიმის ბრძოლები გერმანელებს 300 ათას მოკლულ და დაჭრილ ჯარისკაცად დაუჯდათ. განადგურდა მტრის 2 დივიზია და ერთი ბრიგადა. მტერთან ბრძოლებში ქართველმა მეომრებმა გმირობის არნახული მაგალითები გვიჩვენეს.

იმ დღეებში გაზეთი „პრავედა“ წერდა: „დიდია ქართველ მებრძოლთა ხივეზი-
ლი თავისი მშობლიური საქართველოსადმი. ბედნიერია საქართველო, რომელმაც
ასეთი შვილები ჰყავს, უძლეველია საბჭოთა ქვეყანა, რომელმაც ხალხმშობელნი
დღენისური მეგობრობა“.

სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1944 წლის 24 მაისის ბრძა-
ნებულებით, ანაპის 414-ე ქართული მსროლელი დივიზია დაჯილდოვდა წითელი
დროშის ორდენით. „სევასტოპოლის“ სახელწოდება მიენიჭა ამ დივიზიის 1367-ე
და 1371-ე მსროლელ პოლკებს. 5 ათასზე მეტმა ჯარისკაცმა, უფროსმა მეთაურმა
და ოფიცერმა, მათ შორის 1560 კომუნისტმა მიიღო მთავრობის საბრძოლო ჯილ-
დოები — ორდენები და მედლები. სევასტოპოლის ბრძოლებში გამოჩენილი განსა-
კუთრებული გულადობისა და ვაჟკაცობისათვის საბჭოთა კავშირის გმირის წოდე-
ბა მიენიჭათ სერგო ჩხაიძეს, გრიგოლ სამხარაძეს, ვლადიმერ პაპიძეს და ალექ-
სანდრე იოდისს.

414-ე ქართულ დივიზიას სხვადასხვა დროს 1942 წლის თებერვლიდან 1944
წლის მაისამდე, მეთაურობდნენ ი. ქანთარია, ფ. რიბალჩენკო, ი. იოსკევიჩი, ი. ბა-
ბალაშვილი, ნ. ხელიზოვი (დიღუპა ბრძოლის ველზე), ა. ბერუჩაშვილი, ო. მუ-
სერიძე, პ. მეტალნიკოვი, გ. ყურაშვილი, ვ. ძაბახიძე. წიგნებში „414-ე წითელ-
დროშოვანი“ და „ქერჩის პლაცდარზე“, რომელთა ავტორია 414-ე ქართული
მსროლელი დივიზიის პოლიტგანყოფილების ყოფილი უფროსი ვარლამ ჯანჯღაძე,
მდიდარი საარქივო დოკუმენტებისა და პირადი მოგონებების საფუძველზე, ვრცლა-
დაა წარმოდგენილი კავკასიის დაცვისათვის წარმოებული გმირული ბრძოლების
უდიდესი მნიშვნელობა ქერჩის, ტამანის, სევასტოპოლისა და ყირიმის განთავი-
სუფლებისათვის. ისტორიულ ბრძოლებში სახელმძღვანელო 414-ე ქართული
მსროლელი დივიზიის მთელი პირადი შემადგენლობის გმირობა და სამშობლო-
სადმი უსაზღვრო ერთგულება.

ყირიმისათვის ბრძოლაში საქართველოს 120 ათასზე მეტი წარგზავნილიდან
61.800-მდე მებრძოლის სიცოცხლე შეეწირა სამშობლოს თავისუფლებას. ისინი
საძმო საფლავეებში განისვენებენ. ყველანი ქედს ვიხრით მათი ხსოვნის წინაშე.
შხედრულ პატივს მიაჯავებთ, ცოცხალი ყვაოვლებით ვამკობთ მათ სადიდებლად
აღმართულ ობელისკებს, და ვამბობთ: არავინ და არაფერი არ არის დავიწყებული!

იასონე ცაიშვილი,

ანაპის 414-ე წითელდროშოვანი ქართული მსროლელი დივი-
ზიის ვეტერანი, გადამღარი მაიორი.

სოფელს ახსოვს

თუმცა ხიხამირში (ხულოს რ.) ყუმბარა არ ჩამოვარდნილა და არც მტრის
ნაღმი აფეთქებულა, მაგრამ მაინც ერთობ დიდი მსხვერპლი გაიღო მთის ამ პა-
ტარა სოფელმა: სამშობლოს პირველსავე დაძახილზე 30-მდე ხიხამირელი ვაჟკაცი
წავიდა ფაშისტი აჯაზაყების წინააღმდეგ საბრძოლველად, მათგან ოცზე მეტი
აღარ დაბრუნებულა.

სოფლის წყაროსთან ახლახან აღმართული სტენდიდან გვიღიმიან უწვერ-
ულვასო თუ ახალწვერულვამაშლილი ჭაბუკები. უმრავლესობას მრისხანე ომის
მწიგნოსა და გრძელ გზაზე უდროოდ შემოაღამდა, სამშობლოს საკურთხეველზე
დაიწვა და დაიფერფლა. ისინი, სწორედ ისინი იყვნენ დღევანდელი მშვიდობა-
ნი დღისა და უშუალოდელი ღამის შემოქმედნი, თავიანთი ლამაზი სიცოცხლე რომ

ანაცვალეს დიად სამშობლოს, მის ღამაზ ბარსა და მთას, მის ასე ლურჯ დას-
რათა შემდგომ არასდროს არ გადაფარებოდა ომის ღრუბლები.

ამ სოფლის მკვიდრი თოფუზ გაბაიძე ხიხაძირის საშუალო სკოლის მასწავლებელი
კლასიდან წავიდა საბჭოთა არმიის რიგებში. იგი ქ. ბაქოს ოფიცერთა სკოლის
დამთავრებისთანავე ლეიტენანტის ჩინით პირდაპირ სტალინგრადის დამცველთა
რიგებში დგება და ერთ-ერთი შეტევის დროს იღუპება. ასევე უშიშრად ერიცხა
ნებოდნენ ჩვენი სამშობლოს დასაპყრობად შემოსეულ მტერს მეჯვიდ აბაშიძე,
ზორბეგ, ღურსუნ, ზაბით, ხუსეინ, ხასან, ღურსუნ, ყადირ გაბაიძეები, მეჯვიდ აბა-
შიძე, ოუსუფ, ქირმან გორგაძეები, თოფუზ, ფიქრი, ენვერ, ხუსეინ ჯაიანები,
აბას, მემედ ბერიძეები, ღურსუნ ცეცხლაძე ზეჟარი ხალვაში და სხვები; ბრძო-
ლაში მიღებული ჭრილობებით დაბრუნდნენ სოფელში და დიდხანს არ უცოც-
ხლიათ მემედ გაბაიძესა და ჯაფარ სურმანიძეს.

სტენდის ერთი კუთხე დათმობილი აქვს ომის ძნელ გზაზე გამოვლილთა
ფოტოებს. ესენი არიან: ვეზირ აბაშიძე, მიხეილ გორგაძე, ღურსუნ ბერიძე, ირე-
ზო იშხნელიძე, მუსტაფა და ფოლად ჯაიანები, რომლებიც იბრძოდნენ ბრესტის,
მოსკოვის, კურსკის, მინსკისა და სმოლენსკის მისადგომებთან, მტერზე გამარჯ-
ვებასაც მოესწრნენ და დღესაც აქტიურად მონაწილეობენ საკოლმეურნეო შრო-
მაში. ამასთან ახალგაზრდობის წინაშე სისტემატიურად გამოდიან მოგონებებით,
მოუთხრობენ მათ დიდი სამაშულო ომის ეპიზოდებს, ამ ომში საბჭოთა ხალხის
გამარჯვების დიდ საერთაშორისო მნიშვნელობას.

შეპყვრებს სოფლის წყაროსთან ახლახან აღმართულ სტენდს და თითქოს
გესმის შეილდაკარგულთა, ძმადაკარგულთა, ქმარდაკარგულთა, უდროოდ დაო-
ლებულთა ოხვრა-გოდება, ხედავ იმათ ცრემლიან თვალებს, რომელთა გულებში
დროსაც ვერ გაუნელდება ომით გამოწვეული მწუხარება.

შეეცქერი მეჯვიდ აბაშიძის, თოფუზ, ზაბით, ღურსუნ, ყადირ, ხუსეინ გაბა-
იძეების ღამაზ სახეებს და მახსენდება ჩვენი უზუცესი პოეტის ნესტორ მაღა-
ზონიას ერთი ლექსი... თითქოს მათზე ეთქვას:

გვაღაჳს უშენობის ეს სიმართლე
შე და დედაშენს — ძაძით შემოიხილს:
მემკვიდრე ვაჟიც ვეღარ დატოვე
ცხრამძმათა მამულ საქართველოში.

დიახ, ისინი ვერ მოესწრნენ შეილებს, ისე დაიფარფლნენ ომის ხანძარში.
ამაოდ ელოდნენ მათი მშობლები, და-ძმები, გულისწორები ძათს დაბრუნებას.

ხიხაძირის ცენტრში, სოფლის წყაროსთან გამართული ეს ღამაში სტენდი
ომში დაღუპულთა და ომიდან გამარჯვებით დაბრუნებულთა შესანიშნავი ძეგ-
ლია, რომელიც გვამცნობს, რომ არავეინ და არაფერი არ არის დავიწყებული,
ამასთან, გვაფრთხილებს და მოგვიწოდებს: ერთი წუთითაც არ შევანელოთ მშვი-
დობისათვის ბრძოლა, არ მოვადუნოთ სიფხიზლე.

გველაზე მეტად მისასალმებელი და საამაყო მაინც ის არის, რომ ამ შესანი-
შნავი, საშველიშვილო საქმის ინიციატორი ხიხაძირელი კოლმეურნეა — ნი-
კოლოზ გაბაიძე. სწორედ ამ კაცურმა კაცმა საკუთარი სასწრებთა და საკუთა-
რი მარჯვენიო სოფლის წყაროც კეთილმოაწყო და ღიმილის ბიჭებსაც შესანი-
შნავი ძეგლი დაუდგა.

მარჯვენა დაგელოცოს, ნიკოლოზ!

რეჟისორი გორგაძე

უმოკლესი გზა აჭარასა და არტანს შორის მდინარე სხალთისწყლის ხეობაზე გადიოდა. ამ მნიშვნელოვანი გზის პირას მდებარე სოფელი სხალთა ფეოდალურ ხანაში მჭიდროდ დასახლებულ ადგილს წარმოადგენდა.

სხალთისწყლის ხეობა 1977 წლიდან სპარტელოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტისა და საქართველოს არქიტექტურის კავშირის აჭარის ორგანიზაციის გაერთიანებული არქეოლოგიური ექსპედიციის თანამშეურელი საველე კვლევა-ძიების ობიექტად იქცა. დროის ამ მცირე მოხაკეპთისათვის მოპოვებულია თვალსაჩინო შედეგები. გამოვლენილია ახალი ქვის ხანის (ხიხამირი, ნაწადრევი, წაბლანა), გვიანბრინჯაოს (ხიხამირი, ფუშრუკაული) და განსაკუთრებით კი განვითარებული შუა საუკუნეების მატერიალური კულტურის ძეგლები; სოფ. ვერნების, ხიხამირისა და თხილვანას ეკლესიათა ნანგრევებზე განხორციელდა არქეოლოგიური გათხრები. დაიწყო ხიხამირის (ვარდციხე-ციხისწყლი) საფორტიფიკაციო ნაგებობების შესწავლა.

1981 წელს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს არქეოლოგიური ექსპედიციის სხალთისწყლის რაზმმა დაიწყო არქეოლოგიური გათხრები ქართული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ძეგლის სხალთის ეკლესიის ტერიტორიაზე.

როგორც ცნობილია, სხალთის ტაძარი მდებარეობს მდინარის მარჯვენა სანაპიროზე, მაღალი მთის ფერდის ოდნავ მოვაკებულ ადგილზე. ეკლესიის მოედანი შემოფარგლულია გალავნით. დროთა განმავლობაში მომხდარა მისი მრავალჯერად აღდგენა-გადაკეთება. გარდა დღემდე შემორჩენილი ტაძრისა, შეინიშნებოდა მცირე ზომის ნაგებობის ნაშთები. სხალთისწყლის ხეობის რაზმის მიზანი იყო ამ ნაგებობის არსის გაგება და ეკლესიის ტერიტორიაზე ფეოდალური ხანის სამარხების შესწავლა. პატარა ზომის ნაგებობის ტერიტორიაზე თანამედროვე ზედაპირიდან 50-60 სმ აღების შემდეგ უკვე იწყება სამარხთა დონე, როგორც თვით ნაგებობის შიგნით, ასევე მის გარეთაც.

პირველ რიგში შესწავლილ იქნა ამ ნაგებობების შიგნით არსებული სამარხები, რომლებიც წარჩინებულ პირთა კუთვნილება უნდა ყოფილიყო. მცირე ზომის ნაგებობის იატაკი სამარხების გასამართავად მაქსიმალურად ყოფილა გამოყენებული, დაახლოებით 30 კვ. მეტრის ფართობზე გაითხარა 6 კოლექტიური სამარხი და ერთი საკმაოდ ღრმად ჩაშვებული აკლდამა. აქ განლაგებული კოლექტიური სამარხების ერთ ნაწილში ცალკეული სამარხეული კომპლექსები აღიზის კედლებითაა გამოყოფილი. პირველ სამარხში 10-მდე მიცვალებულის ჩონჩხი აღმოჩნდა. რაც განსაკუთრებით საყურადღებოა, ზოგჯერ თავს იჩენს სამარხეული ინვენტარიც — ჯამები, ხელადისა და მოჭიქული ჭურჭლის ნატეხები. აკლდამის სიღრმე თანამედროვე ზედაპირიდან 2,4 მეტრია, სიგრძე 1,95 და სიგანე 0,85 მეტრი. მისი კედლები შესანიშნავად დამუშავებული თლილი ქვებისგანაა ამოყვანილი. სახურავად გამოყენებული ჩანს მოგრძო ქვის ფილები. აკლდამაში ფიქსირებულ იქნა 28-მდე მეტნაკლებად დაზიანებული თავის ქალა და სხვა სახის ძელოვანი მასალა. განძის მაძიებელთ არაერთგზის გადაუნაცვლებიათ აკლდამაში დაკრძალულ მიცვალებულთა ჩონჩხი. აქ მოპოვებული კერამიკული ნაწარმის მიხედვით

ჩანს, რომ საძვლე დიდი ხნის მანძილზე, დაახლოებით XIII-XV საუკუნეებში ყოფილა გამოყენებული.

მცირე ზომის ნაგებობის გარეთ, კერძოდ, მის აღმოსავლეთ მონაკვეთზე გამოკლენილ იქნა 12 ორმოსამარხი. თითოეულში დაახლოებით 15-20 მეცხვლედი იყო ჩასვენებული. სტრატეგრაფიულად სამაროვანი მრავალფენიანი ჩანს. დიდი ნაწილი უინვენტაროა. იშვიათად ჩნდება კერამიკის მთლიანი ნიმუშები თუ ცალკეული ნატეხები. მე-18 სამარხში არაბული მონეტაც აღმოჩნდა, რომელიც 1238 წელს ჩანს მოჭრილი. ნაგებობის სამხრეთით გაითხარა სამი კოლექტიური სამარხი. კერამიკულ ნაკეთობასთან ერთად ყურადღებას იქცევს 21-ე სამარხში აღმოჩენილი რკინის ჯვარი და 1242 წელს მოჭრილი არაბული მონეტა. სამარხების გასამართავად ყოფილა გამოყენებული ნაგებობის ჩრდილოეთით მდებარე ადგილებიც. შესწავლილ იქნა 4 კოლექტიური ორმოსამარხი. გვხვდება ზოგჯერ ინდო-ეღუაღური სამარხებიც (№ 24, 27). სხვადასხვა სახის მასალებიდან აღსანიშნავია რკინის დანა და პატარა ზომის კირქვის ჯვარი.

არქეოლოგიური გათხრების მიხედვით დასტურდება, რომ ეს პატარა ზომის ნაგებობა უნდა წარმოადგენდეს ადრეულ ბაზილიკური ტიპის ეკლესიას. იგი ოთხკუთხა მოყვანილობისაა. აბსიდა აღმოსავლეთ კედელშია ჩაშენებული. ჰქონია ორი შესასვლელი — ერთი ჩრდილოეთიდან, ზოლო მეორე კი სამხრეთიდან. ეს უკანასკნელი მოგვიანო პერიოდში ამოშენებული ჩანს. სამხრეთისა და ჩრდილოეთის კედლებს ჰქონიათ ორშევრილიანი პილასტრები. მათზე ყოფილა თავის დროზე დაყრდნობილი კედლები და კამარის საბრჯენი თაღები. პილასტრები დატანებულია აბსიდისა და ნაოსის გამყოფ კედლებთანაც. საგანგებოდაა მომზადებული ეკლესიის საძირკველი და ცოკოლი. შესანიშნავად დამუშავებული ქვებისგან ნაგებ ცოკოლზე აღმართულია დაახლოებით 60 სმ სისქის კედლები. კედლებზე როგორც გარეთა, ასევე შიდა ზედაპირი მოპირკეთებული ყოფილა გათლილი მოზრდილი კვადრებით, ზოლო მათ შორის არე შევსებულია კირხსნარითა და დაუმუშავებელი ქვებით. დადასტურდა, რომ სხალთის მცხოვრებთ პირველ ხანებში, შესაძლოა მე-11 საუკუნისათვის, აუგიათ პატარა ზომის ეკლესია. მომდევნო ეპოქებისათვის ამ პატარა ზომის ბაზილიკურ ნაგებობას ვეღარ დაუკმაყოფილებია მრევლის მოთხოვნები. მე-13 საუკუნის I ნახევრისათვის აუგიათ უფრო დიდი ზომის ჩვენამდე მოღწეული სხალთის ტაძარი, ზოლო ადრინდელი ეკლესია და მის ირვვლეო მდებარე ტერიტორია არსებითად სამაროვნად ყოფილა გამოყენებული. დ. ბაქრაძე და პ. უვაროვა არ გამოირიცხავენ შესაძლებლობას, რომ ეს ნაგებობა მოგვიანო პერიოდში სამრეკლოდ იყო გამოყენებული.

სხალთის ტაძარი მკითხველისათვის კარგადაა ცნობილი, ამიტომაც აქ ჩვენ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ. ეკლესიის აგების თარიღის დაზუსტების მიზნით მცირე მასშტაბის გათხრითი სამუშაოები ვაწარმოეთ სხალთის ტაძრის სამხრეთი კარიბჭის ტერიტორიაზე. გამოვლინდა დამუშავებული ქვის წყობის ნაშთები, განძის მაძიებლების მიერ არეული, უსისტემოდ განლაგებული ადამიანთა ძვლები ნაშთები. კარიბჭის გათხრებისას მოპოვებულ იქნა ბრინჯაოსა და რკინის ჯვრები. კერამიკის (როგორც მოჭიქული, ისე სადა) ფრაგმენტები და სხვა. როგორც ვხედავთ, სხალთის ეკლესიის ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ ცოტა ფართობია გათხრილი.

1981 წელს სხალთისწყლის ხეობაში წარმოებულნი საველე არქეოლოგიური კვლევა-ძიებანი მნიშვნელოვანი შედეგების მომცემი აღმოჩნდა. გაითხარა სხალთის ტაძრის წინამორბედი ბაზილიკური ტიპის მცირე ზომის ეკლესია სხვადასხვა პერიოდის, კოლექტიური სამარხებითა და მეტად საინტერესო ქვის აკლდამით. ეკლესიის ტერიტორიაზე გამოვლენილი სამაროვანი მრავალფენოვანი ჩანს, მათი დიდი

ნაწილი საოჯახო თუ საგვარეულო სამკვლევებს უნდა წარმოადგენდნენ. უფრო
ინტენსიურად ჩანს გამოყენებული სამაროვნებად ეკლესიის ცენტრალური ნაწილი,
მისი აღმოსავლეთი მონაკვეთი და აბსიდის ირგვლივ მდებარე ადგილები. სამარხის
ძირითადი ტაპია ე. წ. ორმოსამარხები. 28 სამარხიდან 25 ორმოსამარხი
სამარხი და 1 აკლდამა. მათში მიცვალებულნი დაკრძალულნი ჩანან ზოგადქართუ-
ლი, ქრისტიანული წესების მიხედვით — პირაღმა, გაშოტილ პოზაში, თავით აღ-
მოსავლეთისაკენ. როგორც ცნობილია, ქრისტიანულმა რელიგიამ საერთოდ აკრძალა
მიცვალებულისათვის ინვენტარის ჩაყოლება. მაგრამ მთიან რაიონებში განვითა-
რებულ ფეოდალურ ხანაშიც კი მოკრძალებული სახით შემორჩა წარმართული
ხანისათვის დამახასიათებელი ფუფუნებითი დაკრძალვის რიტუალი. გათხრებისას,
როგორც ვნახეთ, მოპოვებულია სადა, მოხატული თუ მოჭიქული ჭურჭელი, რომ-
ლებიც მე-11, მე-13 საუკუნეებით თარიღდება; ასევე იოქმის ქვის, რკინისა და
ბრინჯაოს ჯვრების, ზანზალაკების, რკინის დანის და სხვათა შესახებ.

ახალი აღმოჩენების მიხედვით ჩანს, რომ განვითარებულ ფეოდალურ ხანაში
სხალთისწყლის ხეობა მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა საქართველოს ეკონომი-
კურ, სოციალურ-პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში. იგი წარმოადგენდა
ქრისტიანული რელიგიის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კერას. დაწინაურებული ჩანს
ქვეით სურთობა. სხალთისწყლის ხეობა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რგოლია სა-
ქართველოს ცალკეულ რაიონებს შორის ურთიერთობათა სფეროში.

მეტად საშური ჩანს ლიტერატურულ წყაროებში დაცული მონაცემების მიხე-
დვით სხალთის ეკლესიის მხატვრობის რესტავრაცია და დაწყებული საველე კვლე-
ვა-ძიების ბოლომდე მიყვანა. ჯერჯერობით არაფერი ვიცით სხალთის ეკლესიის
კომპლექსში შემავალი საკმაოდ კარგად გადარჩენილი მარნისა და ეკლესიის გალავ-
ნის შესახებ. ერთი რამ კი უდავო უნდა იყოს, რომ დღემდე შემორჩენილი სხა-
ლთის ეკლესია აგებულია მე-13 ს. პირველი ნახევრისათვის.

ამირან კახიძე,
დავით კომახიძე,
შოთა გააშლაძე.

კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

თანამედროვის თვალთ

ქართველი მკითხველი კარგად იცნობს მეკლევარისა და კრიტიკოსის შოთა ქურიძის პუბლიცაციებს კლასიკური და თანამედროვე ლიტერატურის აქტუალურ საკითხებზე. თანადროულობის სამსახურის ბეჭედი აზის ამ გამოკვლევების იდეურ და მეცნიერულ მიმართულებას. ამ თვისებით არის აღბეჭდილი შ. ქურიძის ახალი წიგნიც „წარსულის ფურცლები“, რომელიც გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარამ“ გამოსცა. მასში თავმოყრილია სხვადასხვა დროს დაწერილი გამოკვლევები „ანტონ ფურცელაძე — ლიტერატურის კრიტიკოსი“, „ჭოლა ლომთათიძის ლიტერატურულ-კრიტიკული შეხედულებანი“ და „პირველი ლიტერატურული გაზეთი აჭარაში“.

გამოკვლევა „ანტონ ფურცელაძე — ლიტერატურული კრიტიკოსი“ ნაწილია ავტორის ადრე გამოქვეყნებული მონოგრაფიისა „ანტონ ფურცელაძის ლიტერატურულ-კრიტიკული შეხედულებანი“, რომელმაც მეცნიერ სპეციალისტთა შორის თავის დროზე დამსახურებული ინტერესი გამოიწვია.

სარეცენზიო წიგნის პირველ ნაწილში გარკვეულია ანტონ ფურცელაძის დამოკიდებულება ძველი ქართული მწერლობის, XIX საუკუნის ქართველი დარუსი მწერლების, აგრეთვე შექსპირის შემოქმედებისადმი.

ამ ნაშრომში ავტორი ადგენს არა მხოლოდ ისტორიულ წარსულს, არამედ საჭირო სამსახურს უწევს მკითხველს თანამედროვე ლიტერატურულ პროცესებში გასარკვევად. მწერლური სამყარო რთული ლაბირინთია, რომლის გაშლაცნობაში პირველხარისხოვანი როლი სწორედ მწერლის შთაბეჭდილებას შეუძლება. ეს აღიარებული ფაქტია და შ. ქურიძის ახალი გამოკვლევა მწერალ ანტონ ფურცელაძის კრიტიკული ნაზრების შესახებ ამის დადასტურებაა.

როგორც ცნობილია, ანტონ ფურცელაძე დიდხანს ეჭვის თვალით უყურებდა ალ. ყაზბეგის ნიჭიერებას. მაგრამ, აი, გამოქვეყნდა ალ. ყაზბეგის ახალი ნაწარმოები „მომღვარი“, რომელმაც მთლიანად შეუცვალა ანტონ ფურცელაძის სკეპტიკური შეხედულება ყაზბეგის მიერ შემოქმედებაზე. მწერალმა იგრძნო მწერლის ბუნებრივი ნიჭის ელვარება და საფუძველი მიეცა ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობის ისტორიაში პირველად აღენუსხა ის კომპლექსი, რომელიც კლასიკური ნაწარმოების კითხვის პროცესში აღიძვრება მკითხველის შთაბეჭდილებაში. როგორც სამართლიანად მიუთითებს მეკლევარი შ. ქურიძე, ამ ფაქტის მეცნიერული ღირებულებით პირველად პროფ. ალ. ჩავლეიშვილი დაინტერესდა, და აღნიშნა: „ა. ფურცელაძე უბრალოდ კი არ გადმოგვცემს თავის შთაბეჭდილებას, არამედ ახასიათებს თვით კითხვის პროცესს... ამ დროს მკითხველი წაკითხულის ცხოვრებით ცხოვრობს. დაკვირვება ვფიქვნებს, რომ ფარ-

თო და მწყობრი კრიტიკული აზროვნების სათავეც სწორედ ამ დროს გაღიზიანდა. თანამედროვე კრიტიკულ აზროვნებას კლასიკური მწერლობა ანეითარებდა.

ალექსანდრე ყაზბეგისა და ანტონ ფურცელაძის შემოქმედებითი შედეგები ეს ერთი ეპიზოდი ამის კლასიკური ნიმუშია. ალ. ყაზბეგის შემოქმედებით ანტონ ფურცელაძის დამოკიდებულებაში როგორც ისტორიული თვალსაზრისით, ისე თანამედროვეობის პოზიციებიდან შ. ქურიძე მრავალ ლიტერატურულ პრობლემას განიხილავს. მაგრამ მკვლევარი განსაკუთრებული ყურადღებით მაინც ანტონ ფურცელაძის ცალკეულ ნეგატიურ შეხედულებებს იკვლევს, რომლებიც მწერალს გამოთქმული აქვს ცალკეულ კლასიკოსთა მიმართ და რომლის გაანალიზება წარსულის სწორად გააზრებასთან ერთად ხელს უწყობს თანამედროვე ლიტერატურული პრობლემების სწორად გააზრებას. ამ პოზიციიდან მკვლევარი ცალკეულ მამოიხილავს ანტონ ფურცელაძის შეხედულებებს შექსპირის შემოქმედებით კრედიტზე. საიდან დაებადა ამგვარი სეპარტიზმი ანტონ ფურცელაძეს, ამ უადრესად ერუდირებულ მწერალსა და კრიტიკოსს შექსპირის მიმართ? იქნებ შეძთხვევით ან იქნებ გაუგებრობასთან გვაქვს საქმე? თანამედროვე მკითხველი ლიტერატურის ისტორიკოსისაგან სწორედ ამ კითხვებზე მოითხოვს დასაბუთებულ პასუხს, რომელიც თავის მხრივ მომავალში აგვაცილებს მსგავს შეცდომებს. შ. ქურიძის საფუძვლიანი მტკიცებით, შექსპირისადმი ან. ფურცელაძის უარყოფითი დამოკიდებულებას საფუძვლად ედო მხატვრული სახის „ხასიათის, მისი განვითარების პროცესის რამდენადმე შეზღუდულად, ცალმხრივად“ გაგება... ანტ. ფურცელაძეს, ეგონა, რომ დადებით გმირს შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ დადებითი თვისებები, ხოლო უარყოფითი — მხოლოდ უარყოფითი, ე. ი. ხედავდა მარტო ორ ფერს — თეთრსა და შავს. შექსპირისათვის კი აბსოლუტურად მიუღებელია მსგავსი კონცეფცია. იგი ქმნის ხასიათებს, რომლებშიც დადებითი და უარყოფითი ერთმანეთში იჭრებიან და ფერებიც ერთმანეთში გადადიან... შექსპირის შემოქმედების ეს თავისებურება... გაუგებარი დარჩა კრიტიკოსისათვის. მას ვერ წარმოედგინა, რომ ერთი და იგივე ადამიანი შეიძლება ყოფილიყო გულჩვილი და გულქვაც, გონიერი და უგუნურიც, დიდიც და პატარაც და, რაკი ხშირად რომელიმე დადებითი გმირის ხასიათში ხედავდა უარყოფითსაც, ხოლო უარყოფითი პერსონაჟის ხასიათში — დადებითს, კრიტიკოსს ეგონა, თითქოს შექსპირს უნარი არ შესწევდა განეხორციელებინა ჩანაფიქრი, ერთის მაგიერ ქმნიდა მეორეს, არღვევდა ხასიათის ბუნებას“. (გვ. 28).

მკვლევარის ეს მოსაზრება გასაგებს ხდის დასმული კითხვის მინშენელოვან ნაწილს, მაგრამ აქვე, ალბათ, უნდა გახსნილიყო საზოგადოდ კრიტიკოსის ინდივიდუალური ბუნების თავისებურებების საიდუმლოც. კრიტიკოსიც შეოქმედი, რომლის სულიერ სამყაროს ვერ გავზომავ მხოლოდ შექმნილი მეცნიერული ცოდნის მოცულობითა და სიღრმით, ვერც განათლების ხარისხითა და დონით. ამ კითხვაზე პასუხის გაუცემლობა იწვევს მთელ რიგ სხვა კითხვებს, ზოგჯერ გაუგებრობასაც. კერძოდ, როგორ მოიხვეჭა ავტორიტეტი კრიტიკოსმა, რომელსაც „რამდენადმე შეზღუდულად, ცალმხრივად ესმოდა ხასიათი“. (გვ. 28), რომელსაც ფაქტიურად ანალიგიური შეცდომები მოსდიოდა „ეისრაამიანის“ პერსონაჟების ხასიათის შეფასებაშიც, რადგან „ეისრაამიანი“ „ვეფხისტყაოსნის“ ბადალ ნაწარმოებად გამოაცხადა, გოგოლის „მკედარი სულების“ გაგებაშიც. ხასიათის ანალიზი კი არსებითია ლიტერატურულ კრიტიკაში. როცა ამ პრობლემაზე ვამახვილებთ ყურადღებას, ჩვენ მხედველობაში გვაქვს თვით სარეცენზიო წიგნიდან ის ადგილი, სადაც ავტორი მსჯელობს და მთელი სისრულით არკვევს. ი. ტურგენევის „ბოლონდელი ნაწარმოებით“ ა. ფურცელაძის უკმაყოფილების მი-

ზეზებს. „ბაზაროვის მხატვრული სახის შემქმნელი, „მამებისა და მშვიდობის“ ავტორი, — შენიშნავს შ. ქურიძე, — შეუძლებელი იყო გულში არ ჩაეჭოთა ფურცელადეს, როგორც ნიჭილიზმით გატაცებულ მოღვაწეს და ასეც ზმნა მისთვის“ ა. ფურცელადეს კვლარ დააკმაყოფილებდა ტურგენევის „ბოლოდონდელი ნაწერები“. რომანები „ბოლი“ და „ყამირი“, აგრეთვე მისტიკურ-პესიმისტური მოთხრობები, რომელიც მწერალმა სამოცდაათიან წლებში გამოაქვეყნა, აქ მწერალმა უარყოფითად შეაფასა როგორც რეაქციონერთა, ისე რევოლუციონერთა მოღვაწეობა რუსეთში“. (გვ. 75-76). ამის შემდეგ მკითხველისათვის კი მთლიანად გასაგებია ავტორის დასკვნა: „ამდენად, ტურგენევის „ბოლოდონდელი ნაწერების“ კრიტიკა, თუმცა აშკარად გადაჭარბებული, არ არის მოკლებული ერთგვარ საფუძველს“. (გვ. 76).

ორიგინალობის, ფართო ლიტერატურული და საზოგადოებრივი ინტერესების ბეჭედი აზის გამოკვლევას „ჭოლა ლომთათიძის ლიტერატურულ-კრიტიკული შეხედულებანი“. ცნობილია, რომ ჭოლა ლომთათიძე კრიტიკოსი არ ყოფილა და ლიტერატურის ისტორიას არც მისი ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილები შემორჩენია. როგორც შ. ქურიძე მიუთითებს, ერთადერთია ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატია, რომელიც „კავალში“ დაიბეჭდა 1901 წელს და ჭოლა ლომთათიძე სამ სხვა ავტორთან ერთად აწერს ხელს. და მაინც, ჭეშმარიტი მამიბე-ლი მკვლევარი და კრიტიკოსი ახერხებს საინტერესო ნაშრომის შექმნას. ავტორი ხელმძღვანელობს ჭოლა ლომთათიძის შემოქმედების სტილის თავისებურებე-ბით. როგორც ავტორი შენიშნავს, „მნელია დავასახელოთ მეორე ქართველი მწერალი, რომლის მოთხრობებშიც ასე უხვად გვხვდებოდეს „კრიტიკული ჩა-ნართები“, როგორც ჭ. ლომთათიძის შემოქმედებაში“ (გვ. 126). პირველი, რა-საც ადგენს შ. ქურიძე ჭ. ლომთათიძის ამ „კრიტიკული ჩანართებით“ და რო-მელსაც ისტორიულ-თეორიული ღირებულება გააჩნია ქართული მარქსისტული ესთეტიკური აზროვნების ჩამოყალიბება-განვითარებაში, არის მწერლობის კავშირი ეპოქასთან ის, რაც XIX ს. ბოლოს და XX ს. დასაწყისში ლიტერატურულ დე-კადანსად ჰქონდა წარმოდგენილი ზოგიერთ კრიტიკოსს, ჭ. ლომთათიძემ ახალი ეტაპის დასაწყისიდან აღიარა და დაასაბუთა, რომ ლიტერატურა არ არის ცალ-კეულ პირთა კერძო საქმე და ნამდვილი ხელოვანი საზოგადოების ინტერესე-ბით უნდა ხელმძღვანელობდეს, რომ ცვლილებანი ხალხის, საზოგადოების ცხო-ვრებაში გარდუვალად იწვევს ცვლილებებს ლიტერატურაში.

მეორე მნიშვნელოვანი მომენტი, რომელიც მკვლევარმა დამაჯერებლად ცხადყო და რომელსაც უადრესად სადღეისო მნიშვნელობა აქვს, ეს არის ერო-ვნული ლიტერატურის მნიშვნელობა რევოლუციონერთა ეროვნული კადრების მომზადებისათვის. მკვლევარი წერს: ჭ. ლომთათიძემ ერთმანეთისაგან გამოიჯნა ჩვენი ლიტერატურის ორი ნაკადი და ქართული კლასიკური მწერლობა ხალხის იდეურ აღმზრდელად, მისი ინტერესების გამომხატველად გამოაცხადა... ჭ. ლო-მთათიძეს რევოლუციონერის ღირსებად მიაჩნია ქართული ლიტერატურის ცო-დნა და ილიასა და ვაჟას პოეზიით გატაცება. (გვ. 99).

მეცნიერული თვალსაზრისით მესამე დიდმნიშვნელოვანი შედეგია ჭ. ლომ-თათიძის ნააზრევში ლიტერატურული ნაწარმოების ეთიკური ღირებულების წინ წამოწევა, ძველის წინააღმდეგ და ახალი სამყაროს დამკვიდრებისათვის მებრ-ძოლი ლიტერატურა მთლიანად მოიცავს ადამიანს, მის იდეურ და ზნეობრივ სამყაროს. მოთხრობა „პირველი მაისის“, „საპყრობილეს“, „თეთრი ღამეს“ გაა-ნალიზების საფუძველზე შ. ქურიძე მიდის განზოგადებულ დასკვნამდე: „ჭ. ლომ-თათიძეს ლიტერატურა მიაჩნდა აღზრდის მძლავრ იარაღად და ყოველთვის ხაზს

„ცაბუნია“ ზნეობრივი იდეალები

საქართველო
ზიზლიურთაჲს

კ. ლორთქიფანიძის პატარა მოთხრობამ „ცაბუნია“ დაბეჭდვისთანავე მიიქცია ყურადღება და რაც დრო გადის, მით უფრო იზრდება მისდამი ინტერესი. „ცაბუნია“ საოცრად პოპულარული გახდა, იგი ერთნაირად საინტერესოა, როგორც მოზარდი თაობის, ისე ცხოვრებით დაბრძენებული ადამიანისათვის; იგი ერთნაირი სიძლიერით აკმაყოფილებს ყველა თაობის წარმომადგენლის სულიერ მოთხოვნილებას.

როდესაც „ცაბუნია“ ზნეობრივი იდეალებისა და მოთხრობის იდეურ ღირებულებაზე ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ მოვიხსენიოთ თანამედროვე კრიტიკაში გავრცელებული ერთი ტენდენციური შეხედულება, რომელიც, ჩვენი აზრით, არ გამომდინარეობს მოთხრობის ავტორის მიზანდასახულებიდან და ზიანს აყენებს ნაწარმოების სწორ იდეურ გააზრებას.

კრიტიკოსმა კ. მეძველიამ „ცაბუნია“ ანალიზისადმი მიძღვნილ შრომას „სიკეთე სიცრუისა“ უწოდა. მწერალმა და კრიტიკოსმა რ. მიშველაძემ წერილში „სიკეთისა და სინანულის საწყაო“, ფრთხილად შენიშნა: „როგორც ჩანს კეთილშობილი ტყუილიც არსებობს“ (რ. მიშველაძე, „ეპოქის გზებით“, 1976 წ. გვ. 91).

კ. მეძველიას წერილის სათაურიც კი პირდაპირ მიუთითებს, რომ „ცაბუნია“ მთავარი თემა არის სიცრუის, ტყუილის კეთილშობილი გავლენა ადამიანთა ცხოვრებაზე. ჩვენი ღრმა რწმენით, ამ მოთხრობის იდეური ანალიზისათვის ტყუილის კეთილშობილური გავლენის გაზვიადება მართებული არ არის. საკსებით სწორად შენიშნავს რ. მიშველაძე თავის წიგნში „ეპოქის გზებით“ თუ არჩილ მესხის საქციელს მორალის მკაცრი კანონებით განსჯით, იგი გამართლებას ვერ ჰპოვებს, კოდექსი ყოველგვარ ტყუილს კრძალავს. ზოგიერთ ქვეყანაში სასამართლოს წესით ისჯება ექიმი, რომელიც მოურჩენელი სენის შესახებ დაუმაღავს ავადმყოფს. მოწიფულ ადამიანებს სიმაღლე ურჩევნიათ საორდლისო ტყუილს. პუშკინს თავისმა ექიმმა პირდაპირ უთხრა, „თქვენი ჭრილობა სასიკვდილოა“. „მადლობელი ვარ მოწყალეო ზელმწიფეო, რომ არ დამიმაღლეო, ამოო იმედო ჩემთვის ახლა დამდუბველი იქნებოდა“, — უთხრა პოეტმა... მერე საგარძელში ჩამჯდარი, მშვიდად დავლოდა სიკვდილს. ასეთი სიკვდილი მხოლოდ დიდ ადამიანებს შეუძლიათ, ჩვეულებრივ მოკვდავთა ბრმად დაიმედებაც არ ბრწყინავს სიკეთის შუქით.

ჭეშმარიტი თვალსაზრისია. ჩვენი ლიტერატურის კლასიკოსები ყოველთვის უაწყფოფით დამოკიდებულებას აჩვენებდნენ ტყუილის მიმართ, სიცრუეს, სიყალბეს მათ საზოგადოების დაღუპვის მიზეზად მიაჩნდათ. მით უფრო, თანამედროვე მწერალი ვერ იკისრებს ტყუილის პროპაგანდისტის როლს. პირიქით, ჩვენი აზრით, „ცაბუნია“ გმობს ტყუილს, სიცრუეს, მის წარმოშობ მიზეზებს, განვებ გაზვიადებულად მიუთითებს ტყუილის თქმის შედეგად შექმნილ ტრაგიკულ სიტუაციაზე და ქვეტექსტით მიგვანიშნებს, რომ ტყუილი მიუტევებელი ცოდვაა და ზნეობრივად საზოგადოების დამღუბველი. ასე რომ არ იყოს, გამართლებული არ იქნებოდა ამ მოთხრობის სასკოლო პროგრამებში შეტანა. (იგი მეექვსე კლასში ისწავლება).

კ. ლორთქიფანიძის მოთხრობაში ერთი წუთითაც არ იგრძნობა ტყუილის კეთილი გავლენის პროპაგანდა. პირიქით, მკითხველი მშვენივრად აღიქვამს ტყუილის მთქმელი ადამიანის ტრაგიკულ განცდებს. „ისევ მე წავალ ამ ქალაქდნ, ასე აჯობებს. ცაბუნია კი ელოდოს მამას...“ ომში ყველაფერი მოსავალია. ზოგჯერ კაცს გამოიტირებ, ჯვარს დაუსვამ, მერე ერთ მშვენიერ დღეს გაიხედავ და... ის კაცი

აგერ არ მოდის ცოცხალი და ჯანმრთელი?!“ — ეს სტრიქონები გასაღვარი სამ-
აფრით განაცდენინებს მკითხველს სიცრუის ამაოებას. მკითხველი ვუძნით გრძ-
ნობს, რომ არჩილ მესხი დამარცხდა. მისთვის საბედისწერო შეიქმნა ^{მკითხველს} ~~მკითხველს~~
ფიქრებლად წამოსროლილი ფრაზა და თავისი საქციელი მხოლოდ უიმედო მოლო-
დინის ტრაგიკულად განცდილი დაღადისით გაამართლა.

მაშ, რით იპყრობს ეს შესანიშნავი ნაწარმოები თანამედროვე მკითხველის,
მოსწავლე ახალგაზრდობის ყურადღებას?! ამ ნაწარმოების ზნეობრივი იდეალი სა-
კაცობრიო მნიშვნელობისაა. — ეს გახლავთ იმის ტრაგიკული შედეგების დაგმობა
და მშვიდობისაკენ დაუოკებელი მისწრაფება.

ისმება კითხვა, მაშ როგორ გაუმართლოთ სიცრუე, რომელიც ფიგურირებს ნა-
წარმოებში? ჩვენი აზრით, კ. ლორთქიფანიძის მიერ „ცაბუნიაში“ გამოყენებული
სიცრუე არის ერთგვარი ლიტერატურული ხერხი მოთხრობაში დასმული პრობ-
ლემის უფრო მძაფრად წარმოსაჩენად.

როგორც უკვე შევნიშნეთ, ამ ნაწარმოების ძირითადი მიზანდასახულებაა, ან-
ვენოს, თუ რამდენად საშინელი და უბედურების მომასწავებელია იმ, როგორ
გამოუვალ ტრაგიკულ მდგომარეობაში ადგებს საზოგადოებას სისხლისმღვრელი
ომები. იმის საშინელმა შედეგებმა განაპირობეს სიცრუე. იმის საშინელების
ფონზე ხატავს მწერალი იმერეთის ერთი კუთხის მცხოვრებლებს, სადაც იმის შე-
დეგად სიღარიბე და სევდა დასადგურებულა.

ვალეკო აბულაძე — ცაბუნიაში მამა მოთხრობაში წარმოდგენილია, როგორც
შრომისმოყვარე, ჯანმგებრი და ძლიერი ადამიანი, მისი ფიქრი და საზრუნავი
ცოლ-შვილია, ოჯახია, მაგრამ საშინელმა ომმა ვალეკოს ოცნებას, ფიქრსა და გან-
სჯას საფუძველი გამოაცალა, იგი მშობლიურ მიწას მიაცილა, ხოლო მისი ოჯახი
ტანჯვა-ვაებაში ჩააგდო.

მწერალი ამ ტანჯვა-ვაებას უბრალოდ კი არ მოვეთხრობს, არამედ ოსტატუ-
რად გვიჩვენებს: „ახრჩილებულ ნათის ლამაზს ქალაღს ჩამოაფარებს, რომ მძი-
ნარე ქუჩა სინათლემ არ შეაწუხოს“, ანდა „წუხელ დიდი შიში ვნახეთო, ფანჯარა
კარგად ვერ დავახრელებო, სინათლე ქუჩაში გასულიყო და ღამის ყარაულები მთელი
ღამე გვიფშტვენდნენ“... თვალწინ წარმოვიდგებათ იმისდროინდელი ცხოვრების
მართალი სურათები.

მარტოხელა ცაბუნია დედამ ვერ გაუძლო უსამელო შრომას და ბედმა სა-
რეცელს მიაჯაჭვა. ახლა უსასოო ქალი ფანჯარას გაკუერებს და დღეღამე იმის
ფიქრშია, იქნებ ვინმემ ოჯახის მარჩენალის ამბავი გამაგებინოსო.

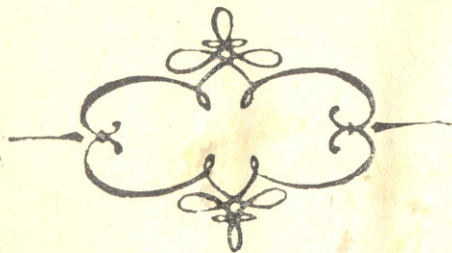
აი, ამ იმის საშინელებათა ფონზე იკვეთება მოთხრობაში ცაბუნია ცოცხა-
ლი, ცხოვრებისეული სახე. სწორედ მის ხასიათში იგრძნობა იმით მიყენებული
ჭრილობების საშინელებანი. „ახლაც თვალწინ მიდგას წინდის ჩხირივით თავიდან
ბოლომდე ერთნაირად გათლილი გოგო, მისი გრძელი, წვრილი მკლავები და მუ-
დამ გადატყავებული წვეტიანი იდაყვები“ — შენიშნავს მწერალი და მკითხველიც
ქვეცნობიერად ერთბაშად აღიქვამს სათქმელს — გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარ-
დნილი ოჯახი ამ ციკქნა გოგოს საზრუნავი გამხდარა. ზემოთქმულიდან გამომდი-
ნარე, გასაგებია, თუ რად დაეძებს თავგამეტებით ცაბუნია მამას. ოჯახს მარჩენალი
სჭირდება, იგი კი არსად ჩანს... დარსა თუ ავდარში ცაბუნია სამტრედიის
სადგურისაკენ მირობდა ხოლმე და გაფაციცებით დაეძებდა კაცს, რომელიც თავისი
მამის ამბავს გააგებინებდა. სანიტარული ვაგონები ხავსე იყო იმში დასახიჩრე-
ბული ადამიანებით, რკინიგზელთა დასასვენებელი სახლი, რომელიც ახლა ჰოსპი-
ტლად გადაკეთეს, დაჭრილებით აივსო. ცაბუნია კი იმმა საცოდავ არსებად აქ-
ცია, იგი ტრაგიკული პიროვნებაა. მკითხველი მწვავედ გრძნობს ცაბუნია უნუგე-

შო მდგომარეობას, იცის, რომ იგი მოატყუეს და ამას ოცნების ამარა დატოვეს, ყველაფერ ამაში დამნაშავე კი ომია, რომელმაც ქვეყანა ჯოჯოხეთად აქცია და მისი თალი, პატიოსანი ადამიანები აიძულა, ეცრაუთ.

ამის დამდასტურებელია არჩილ მესხის წინააღმდეგობებით აღსავსე სახე. იგი არანაკლებ ტრაგიკული პიროვნებაა, ვიდრე ცაბუნია. შესანიშნავად აქვს დახატული მწერალს არჩილის სულიერი მდგომარეობის ნიუანსები. არჩილის წერილი მდიდრის სამსახურის კაპიტნის იოსელიანის სახელზე გვარწმუნებს, რომ იგი სრულებითაც არ არის ისეთი პიროვნება, რომელსაც ტყუილი ენაზე აკერია. პირიქით, არჩილ მესხი მართალი და პიროვნული ადამიანია. შეძრწუნებული ცაბუნია საცოდაობამ აიძულა არჩილი წამიერად ტყუილი ეთქვა და ეს გახდა შემდეგ მისი სულიერი შეძრწუნების, ტანჯვის მიზეზი. „ამ ჰოსპიტალში აღარ დამეღვამება. რამე უნდა მისაშველოთ და სხვაგან გადამიყვანოთ, არ დავეძებ, სადაც იქნება, ოღონდ კი ამ ქალაქს მომაცილოთ“, — წერს არჩილ მესხი და ამ ფრაზებში კარგად ჩანს მისი ტრაგიკული განცდები. არჩილი თანდათან ხვდება თავის შეცდომას, უხერხულობაში ჩავარდნილი, გრძნობს, რომ ყველაფერს თავისი ბოლო აქვს და მტკნარი სიცრუეც გამოაშვარავდება, გრძნობს, რომ რაც არ უნდა ღამაზად დაუხატოს ცაბუნიას მამის გმირობის ამბავი, საბოლოოდ ყველაფერი გაცხადდება და ტკბილი ოცნება კვლავ ცრემლებით შერცვლებოდა. „კი მარა, ამდენ ხანს ერთი სიტყვა რომ არ მოიწერა, ნეტავი რას ფიქრობს, ღედაჩემი არ ეცოდება?!“ — აცრემლებული მიმართავს ცაბუნია არჩილს, რომელიც გრძნობს თავისი ტყუილის სავალალო შედეგს და სასოწარკვეთილებაში ვარდება. რამდენადაც ძლიერია ომით გამოწვეულ საშინელებათა ტრაგიკული განცდის სიმწვავე, იმდენად მძაფრია ამ საშინელებასთან ბრძოლის სურვილი.

„ცაბუნია“ თანამედროვე მკითხველს შესანიშნავად უჩვენებს, თუ როგორ დაამახინჯა ომმა ადამიანის სული, და ამასთან მოწოდებაცაა, რომ ომის საშინელება არასოდეს აღარ განმეორდეს.

აკაკე ნაცვლიშვილი

ჯემალ ჩხეიძე

საქვირაო ნაღირობა

გიორგი და ნიკოლოზი ერთ სადარბაზოში ცხოვრობენ და კარგი მეზობლობა აქვთ. ორივეს თითქმის ერთდროულად შეეპარა სიბერის ჭაღარა და სიმსუქნის ქოშინი. ძველებურად ხულმოუთქმელად ვეღარ ადიოდნენ სადარბაზოს კიბეებზე.

— არავითარი საშველი არ არის? — ჰკითხეს ერთ დღეს მეზობელ სადარბაზოში მცხოვრებ ასევე სიმსუქნეშეპარებულ და ჭაღარაშერეულ, ორმოცდაათ წელს გადაცილებულ ექიმს გიორგიმ და ნიკოლოზმა.

ექიმი ამ ახალი პაციენტებისაგან განსხვავებით, ერთი სართულით. ძაღლა, მეხუთე სართულზე ცხოვრობდა და ბოლო ხანებში მასაც არანაკლებ უჭირდა კიბეებზე ასვლა.

— საშველი როგორ არ არის, — უთხრა მან გიორგისა და ნიკოლოზს, — სპორტი ყველაზე კარგი საშუალებაა სიმსუქნისა და ნაადრევი სიბერის წინააღმდეგ, ავიღოთ, თუნდაც, ნადირობა...

— გმადლობთ, — დაუმაღლეს მეზობლებმა და მეორე დღესვე მონკავშირის მაღაზიაში სანადირო თოფები იყიდეს.

მომდევნო კვირა დღეს გიორგი და ნიკოლოზი უთენია გავიდნენ ქალაქ-არეთ, — შაშვზე სანადიროდ. მაინც რამდენი შაში იცის სურომ...

მწვერს აფრენილს უნდა ესროლო და, თუ კარგი მსროლელი არა ხარ, შვიძლება დააცილო კიდეც. შაში კი ხეზეა შემომჯდარი, თუ არ დააფრთხოვ, სანამ სუროს მარცვლებით აივსებდეს ნიჩხავს, ასჯერ შეგიძლია მისი ნიშანში ამოღება.

გიორგი და ნიკოლოზი მიუახლოვდნენ ყველაზე უფრო დიდ, სუროიან ხეს, როგორც იტყვიან, „საშაშვე მანძილზე“. ნიკოლოზმა გამართა თოფი და დაუმიზნა ერთ შაშვს, რომელიც კარგად ჩანდა. შაში ჩანდა, მაგრამ, თოფის ღულაზე სამიზნე არ ჩანდა. გასროლას აზრი არ ჰქონდა...

— გიორგი, — ჩურჩულით უთხრა ნიკოლოზმა მეზობელს, — მიშველე, თუ კაცი ხარ, შეხედე; ზუსტად მყავს შაში ნიშანში ამოღებული?

გიორგიმ ახლოს მივიდა ნიკოლოზთან, ნიკოლოზმა თავი გვერდზე გასწია და გიორგის საშუალება მისცა, დამიზნების სიზუსტე შეემოწმებინა...

თოფის ღულაზე სამიზნე გარკვევით ჩანდა, მაგრამ შაში ვერ დაინახა გიორგიმ...

ნიკოლოზი შორსმხედველი იყო, გიორგი — ახლომხედველი...

ჩვენ და ჩვენი ეზო

ახეთია ჩვენი ეზო, არც მთლად განიერი და არც მთლად მშვენიერი, მაგრამ ეზო ეზოა, რადგან უკეთესი არა გვაქვს, ამასაც ვჯერდებით. ჰე, გვქონდეს ერთი გასაქანი, მაშინ ნახეთ — ედემს, ზღაპრულ ედემს დავაძგავსებდით, მაგრამ... არ გვყავს ზაღები, ენთუსიაზტები თუ რა?.. ზოგს ფული აქვს, რაი სუფიანი, თავზე საყარადო, ზოგს თოხი და ბარი, ზოგს კი ენა, ენა ერთადლიანი, დაშაქრულ-და-თაფლული და დაძმარულ-დაპიძილებულიც.

ჩვენს ეზოში სულ ათი მოსახლეა, სავადასხვა რანგისა და განათლების, სხვადასხვა გაგების, მოთხოვნილებების და ტემპერამენტისა. ზოგს რა აწუხებს და ზოგს რა, ერთმანეთს ვუკებთ, ვუთმენთ, ვუთმობთ, ვუძლებთ, ხანდახან კიდევ ვკბენთ და ვცხოვრობთ ჩვეულებრივად, აი, ისე, როგორც სხვა ეზოებში ცხოვრობენ ხოლმე.

ექიმმა თქვა, სმაური ადამიანის ჯანმრთელობის მტერიაო. მოდიო, ნუ ვის-მაურებთ, პატივი ვცეთ ერთმანეთს, თორემ ეს რაა!..

მე მეოთხე სართულზე ვცხოვრობ, ზშირად სახლში ვარ, კარგად ვხედავ, რა ხდება ქვემოთ, ჩვენს „მფუღრო“ ეზოში, მაგრამ სხვათა საქმეებში არ ვერევი. ჩავერევი და, — არიქა, ირბინე მერე თავმოშვლებილი სასწრაფო დახმარებაში. იკეთე ნემსები, არა, ხად მაქვს მაგის ჯანი!

აი, ჩემს პირდაპირ რომ ცხოვრობს, ის არქიფოა შევტიანძე, ერთი შეხედვით, იდეალური კაცია, არც რაიმეს გთხოვს, არც რაიმეს გაგიფუჭებს, არც რაიმეზე შეგაწუხებს. ეზოში თუ გაივლი, მოგესალმება, თუ ქუდი ასურავს, ქუდსაც მოგი-ხდის, არ არის გაურკვეველი პროფესიის, ცოტას კიდევ ყლუპავს, სამსახურიდან ადრე მოდის. მოვა სახლში, დახვენება უნდა, აქ ქალაქში, ამ გაფხევილ ასფალტზე, აბა, სხვა რა უნდა აკეთოს?!.. — არაფერი.

არქიფოს მუსიკა უყვარს და ძალიან ცდილობს ჩვენც შეგვაყვაროს, შევა ოთა-ნში, მიბრუნდ-მობრუნდება, წაიღიღინებს, შემდეგ ჩართავს მაგნიტოფონს, რაც შეიძლება სმამაღლა, რადგან ცოტა ყურს აკლია, შეუერთებს რადიოლას ისე, რომ ქუჩასა და მერე ეზოსაც გასწვდეს მისი სმა, თვითონ გამოვა ეზოში სუფთა პაერზე, მოიკალათებს თუთიხის სისქვეშ, ჩრდილში, იქ სკამ-ლოგინი აქვს მოწ-ყობილი და ღამის თორმეტ, ხან პირველ საათამდე ჰაიდა, ჰქუხს ეზოში ნაირ-ხაირი სიმღერები: რუსული, ქართული, სომხური, ფრანგული, აზიური, ევრო-პული, ამერიკული, არაბული, ინდური და ვინ მოთვლის საღაური და რანაირი! არა, რას იტყვი, კულტურულად ერთობა კბი და ჩვენც აგებართობს“. მოდი და ამისთანა კაცს უწილევ აღმასკომში ან მილიციაში არ მასვენებს-თქო. მერე ეზო-ში გაგლა არ გინდა?.. რა პირით შეხედავ თვალში, კაცი მისთვისაა და, პირიქით. შენ არ ახვენებ მას.

აი, ის მის გვერდით რომ ცხოვრობს, ეფემია ნიკანოროვა, ის ხომ მთლად კაია, თუმცა მასაც აქვს ერთი თავისებურება, ეზოს უფროსობას ჩემობს, ისე, რომ არავის ამ თანამდებობაზე არ დაუსახელებია და არ აურჩევია.

— ის ხე ჩემია, ის ვაზი ჩემია! — არ კითხულობს საიდანაა მისი, ვინ დარგო, როდის და რისთვის დარგო. კაცი ხარ და მისდა დაუკითხავად ეზოში ვინმე შე-

მოვიდეს, გავიდეს ან რაიმე გააკეთოს. ყველაფერს თვითონ აკეთებს, მუდამ რა-
ღაცას ანგრევს და აშენებს. მოგეხსენებათ, ეზოს ოთხი კუთხე აქვს და ოთხივე
მას აქვს დაკავებული. ზოგან შეშა, ზოგან ბაღჩა-ბაღი და ზოგან სხვა საკუთნაო.
არა, არავის არ „აწუხებს“ და არც ხელს უშლის, ამბობს მე ჩემთვის. ანა-
ვაკეთებს, ვის რა ეკითხებაო. ჰო, მართლაც, რომ მისთვისაა, მოდი და შექაყვე.

მეზობლების გართობა ეფემია ნიკანოროვასაც კარგად ესერსება, მაგრამ ამი-
სათვის სულ სხვა მეთოდი და სერსი აქვს შერჩეული. ქათმები უყვარს, ეს სომ
კარგია და მისასალმებელი, ქალი ფრინველების მოყვარულმომშენებელია, რა
ეფეთ მერე, ეზო თუ მიწხრეკილ-მონხრეკილია, ამას კი ვითმენო, მაგრამ ჩვენი
უბედურება ისაა, რომ ქ-ნი ნიკანოროვა საგანგებოდ ჯიშური მამლების მოშენებას
აძჯობინებს, მამლებიც ამავს უფასებენ ნიკანოროვას და მთელ დღე-ღამეს ფი-
ლიფოს მღერიან. აბა, რა ჰქნან მამლებმა, გვერცხს სომ ვერ დადებენ?!. რა გა-
წყომა, ასე და ცოტა რამეზე სომ ვერ აწყვნიებს ქ-ნი ნიკანოროვას, იფიქროს,
იფიქროს მამალმა და ნუ იძინებ შენ, თორემ!..

აი, ის ეზოს შუაგულში, გრძელი ვარაჭი რომ აქვს და შიგ გასასალმებელი
ძაღვი „იოლა“ რომ უყვანია, კაცი ივია — ჭიჭიკო ტერენტევიჩი. ჰო, ასე მოიხ-
სენიებენ მას ახლა სახელით და მამის სახელით, თორემ სოფლიდან რომ ჩამო-
ვიდა ჭიჭიკას ეძახდნენ. ჭიჭიკო ისეთი კაცია, თვალში, რომ ჩაივარდეს ხელს
არ ამოიხვამო. ქედის მოხდაც იცის და ღაზათიანი სალამიც. აბა, სთხოვ რამეს
და არ გაგიკეთებს?!. უშოვნელს გაგიჩენს, გინდა იმპორტული იფოს და გინდა
ამპორტული. ფული დაგჭირდება სესხად და ამისათვის სასლშიც არ შეიბრუნს,
მამინევე გაიკრავს ჯიბეზე ხელს, შენ გენაცვალოს ჩემი თავით, რამდენი გინდაო,
კი გკითხავს. შოულობს, მაგრამ რამდენს! საღ, როგორ, — ეშმაკა იცის, ან ვინ
იკითხავს, ხანლი მუზეუმაღ აქვს ქცეული, ცოლ-შვილი — ოქრო-ბრილიანტებით
შეკაზმული. შენი არაფერი სჭირდება, პურ-მარილზე დაგიძახებენ, წადი, კაი სვი
და კაი ჭამე, აქე, აღიდე, ეს სომ ადვილი საქმეა, თუ ხარ კაცი მჭევრმეტყველი.
მოდი და ახუთ კაცს შეედადე რაიმეში, ჰკითხე სად იშოვა, უჩიღე!.. არა, ნამ-
დვილად არ ღირს, მეზობელსაც დაპყარავ და არაფერი გამოივია. ერთმა მეზო-
ბელმა ასე მითხრა.

— აქვს შანსი და შოულობს, სხვისი ნუ გეხარბება, ნუ იქნები დოფლაპია და
შენც იშოვი: ფულის იოლად შოვნას რა უნდა, ბიჭო! ჩამოირეცხე სინდის-ნაშუსი,
თუ გაგაჩნია, მონა და გათავდა, ფულიც მოვა ჩეჩქევით, რაო? კარგ ადგილზეაო,
ერთი შენაც, კარგ ადგილზე ყველა ქია, მაგრამ ადგილს მოხმარა უნდა, მოხმარა,
ჩემო ბიძა!

აი, ჩემს მარჯვნივ მესამე სართულზე, რომ ცხოვრობს და გრძელი აივნადან
მეორე ეზოს ჭირივით გადაჭყურებს ტიოტია ვართუშაა, ჰო, ასე ეძახიან მას
ქვემოდან ბავშვები, თორემ ქართულად დეიდა ვარდუში იქნება. დეიდა ვარდუში
ისეთი ქალი არ არის, რომ ტყვილაუბრალოდ ვინმეს რაიმე დაუთმოს. ერთხელ
ჭიჭიკომ იხუმრა, რა თქმა უნდა, ჩუმაღ, ვართუშას ყურამდე რომ არ მიეღწია:
მეცნიერებმა რაც რომ გამოიგონეს, ელექტრონი, რადიო, ტელევიზორი, ტელე-
ფონი, მანქანა, ყველაფერს ჩამოთველის გვერდით გამომოთველი დაუფენეს, კაი,
ჩვენი ცოდვა, რომ დეიდა ვარდუშასთვის მაღალ ღმერთს გამომოთველის გაკე-
თება დაიწყო. ჰაი, ჰაი, მართლაც რომ დაიწყო. ჰო, რადგან ვარდუში
ჩაერთო, გათავდა, დღევანდელ დღეს სვალინდელსაც გადაბამს, შეიმღება ზე-
გინდელსაც და კარგად მეყოლეთ. ამ დროს მოსწავლეები კარ-ფანჯრებს მაგრად
აკბავენ, ყურებს ზამბით იცობენ და ისე შეცადინიებენ, სხვა რა გაეწყომათ. დი-
ასახლისები სამზარეულოში იკეტებიან, მაგრამ ცალი ყური მაინც ეზობაკენ

აქვთ მიმართული, ცნობისმოყვარენი არიან. ვისაც გასაქცევად სცალია, ეზოდან სწრაფად გარბის.

ნუ ღაგავიწყდებათ, ჩვენს ეზოში „ცისფერი ეკრანის“ მოყვარულებიც ცხოვრობენ.

— ვინ?! — ვინ და თითქმის ყველა, მათ შორის მეც, არქიფო შვიტინაძეც, ვფეშია ნიკანოროვაც, ჭიჭიკო ტერენტიევიჩიც, დეიდა ვარდუშიც და სხვებიც. ყველას კარ-ფანჯრები ღია გვაქვს და ყველანი ვცდილობთ ტელეშეჯიბრში მონაწილეობის მიღებას. აბა, ვინ — ვის! ერთთან მოსკოვია ჩართული, მეორესთან — თბილისი... „კრიმანჭული“ და „ეი უხნემ“, ჯაზი და სასულე ორკესტრი... ჩვენი ტელეშეჯიბრი კულმინაციურ წერტილს მხოლოდ მაშინ აღწევს, როცა ფეხბურთია. ფეხბურთი ყველას სანატრელი და სანუკვარი, მაგრამ ხელის შეშლულები აქაც გვიღიტიანებენ, გვიღიტიანებენ და შერე როგორ?..

აი, ის, იქ რომ ცხოვრობს კუთხეში, რომან რომანიჩი, ცხოვრობს, მუშაობს და ფეხბურთი ფეხებზე ჰკიდია. ჩვენს ჯიბრზე სწორედ მაშინ გიშოვის დროს, როცა გახურებული ფეხბურთია, მაშინ ჩართავს ელექტრობურღს, ბურღავს და ბურღავს შეუჩერებლად. ხოლო მისი მეუღლე ვარვარა პეტროვნა სარეცხს მაშინ წამოიწყებს, ვითომდა სხვა დრო არ ჰქონდეს. შეაერთებს ცენტრიფუგას, იშლენს არაფერს სწურავს, რამდენსაც ჩვენს ისედაც დაწყვეტილ ნერვებს ათამაშებს, ახვევს, სჭიმავს, გრენს და გასაშრობ-გასაწურად ამზადებს.

აი, ასეთები ვართ ჩვენ, ასეთია ჩვენი ეზო!

მუქთასორა

ეს ქვეყანა შრომამ შექმნა,
კაცის ოფლის ნაწურია,
მაგრამ ზოგჯერ სხვის ნაღვაწზე
ხელებს ითბობს კაცუნია.
კაცუნია — სულმდაბალი,
ქვეშქვეშა და გაიძვერა,
ბოროტი და მუხანათი,
მსხვერპლს დარაჯობს როგორც
ძერა.

დღეს ვინც ჭკუას ვერ ისწავლის,
ვინც სარფიან საქმეს ეძებს,
შეიცანით იგი დროზე —
მოაცილეთ მუქთა ღვედელს!

კუპური კვასტიანი

მემორუმებისა და კმსუბის ქალაქი

„ბათუმი — მეგობრობისა და ძმო-
ბის ქალაქი“ — ასე ეწოდებოდა დი-
დებულ ზეიმს, რომელიც ამას წინათ
გაიმართა აჭარის ავტონომიური რე-
სპუბლიკის დედაქალაქში და რომე-
ლიც საბჭოთა კავშირის შექმნის
60 წლისთავს მიეძღვნა.

სანამ უშუალოდ ზეიმზე ვილაპა-
რაკებდეთ, არ შეიძლება არ აღვნიშ-
ნოთ ის დიდი სამუშაო, რომელიც
ბათუმში დღესასწაულის წინა დღე-
ებში ჩატარდა. ღამაზად მთორთო და
მთიკაზმა ქალაქი, განსაკუთრებით კი
სტალინის პროსპექტი. მოკლე დრო-
ში გემოვნებით შეიღება ამ პროსპე-
ქტზე მღებარე შენობები, დამშვენდა
მათი ფასადები, აივნები. ერთი სიტ-
ყვით, გველადურს შრუენველი ხელი
ეცმობოდა.

ზეიმი ვ. ი. ლენინის სახელობის
პიონერთა და მოსწავლეთა პარკში
დაიწყო. პარკის ტბაზე თხუთმეტი მო-
ძმე რესპუბლიკის დროშები ერთ
თაიგულად შეიკრა და მათ შუაში,
ახმაზე, ამაყად აფრიალდა საბჭოთა
კავშირის სახელმწიფო დროშა.

ზეიმის მონაწილეთა მრავალათა-
სიანი კოლონა სტალინის პროსპექ-
ტით ლენინის სახელობის მოედნი-
საკენ გაემართა. წითელი დროშებით
მორთული მატრიცისტიების ეს-
კორტი მოედნის შესასვლელთან გა-
ირინდა. ტრიბუნაზე აღიან რესპუ-
ბლიკის პარტიული, საბჭოთა, პროფ-
კავშირული და კომკავშირული მუ-
შაკები, პარტიისა და კომკავშირის
ვეტერანები, წარმოების მოწინავე-
ნი, ბათუმთან დამოძღვრებული ქა-
ლაქების — ხერსონის, მახაჩკალის,
კიროვოკანისა და სოხუმის დელეგა-
ციები.

მეგობრობისა და ძმობის ზეიმი
სადმი მიძღვნილი მიტინგი
პარტიის ბათუმის საქალაქო კომი-
ტეტის პირველმა მდივანმა დ. მან-
ჯგალაძემ.

ზღვისპირა პარკის შესასვლელთან
ცაში უზარმაზარი ტრანსპარანტი აჭ-
რილა — „დიდება სკპ“ — აწერია
აღისფერ ლენტს, რომელიც ნელ-
ნელა მიიწევს სულ მაღლა და მაღ-
ლა. საპატიო სტუმრებისათვის მო-
წყობილ ტრიბუნასთან ერთმანეთს
ცვლიან ბათუმის სკოლების მო-
სწავლეები.

...სტალინის პროსპექტზე კი ეტ-
ლებმა ჩაიარეს. აბა, უქორწილოდ
დღესასწაული ხომ არ იქნება. ქალა-
ქის საბჭოს აღმასკომის თავმჯდო-
მარემ გ. ემიროძემ ქორწინების
მოწმობები და სამასსოვრო საჩუქრე-
ბი გადასცა სმ წვეილ ნეფე-დულო-
ფაღს.

საკუთესო მოცეკვავენი და მოძ-
ღერელები მოხუღან ზეიმზე. ხალხ-
რი სიმღერის და ცეკვის პირველი
საკავშირო ფესტივალის მონაწი-
ლეებმა ჯერ კიდევ წინა დღით და-
ამთავრეს გამოსვლები, მაგრამ ზეიმს
როგორ დააკლდებოდნენ!

ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუ-
მის სახელმწიფო თეატრის მსახიო-
ბებმა გალაკტიონის ძეგლთან წაი-
კითხეს დიდი პოეტის უკვდავი
ლექსები.

ზეიმში მონაწილეობდნენ საქარ-
თველოს კომპარტიის ცენტრალური
კომიტეტის მდივანი გ. ენუქიძე, სა-
ქართველოს კომპარტიის ცენტრა-
ლური კომიტეტის ორგანიზაციულ-
პარტიული მუშაობის განყოფილე-
ბის გამგე ჟ. შარტავა, აჭარის ასსრ
ხელმძღვანელი პარტიული და საბ-
ჭოთა მუშაკები.

შესვენება პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტში

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრობის კანდიდატი, პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი ვ. პაპუნძიძე შეხვდა ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრის კოლექტივს, რომელმაც წარმატებით დაამთავრა გასტროლები ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკაში. ეს გასტროლები მოეწყო აჭარის ასსრ და პლაგოვკრადის ოკრუგის მეგობრობის დღეებთან დაკავშირებით.

ბათუმის თეატრის დირექტორმა, საქართველოს სსრ დამსახურებულმა არტისტმა ლ. ღლონტმა

ინფორმაცია გააკეთა თეატრის საგასტროლო მოღვაწეობაზე და აღნიშნა სპექტაკლების (ი. რაღოვის „წიგნი თელი და შინაკისფერი“ და ჯერონიმო ლიანის „სანამ ურემი გადაბრუნდება“) წარმატება.

ამხანაგმა ვ. პაპუნძიძემ ბათუმის თეატრის კოლექტივს გულითადად მიულოცა გასტროლების დიდი წარმატება და ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის სახელმწიფო ჯილდო, რომლითაც დაჯილდოვდა თეატრის კოლექტივი გიორგი დიმიტროვისადმი მიძღვნილი სპექტაკლის გამო. მან პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტისა და მისი ბიუროს სახელით მადლობა გადაუხადა გასტროლების ყველა ძონაწილეს.

მთავარი რედაქტორი ალექსანდრე სამსონიძე სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი, გიორგი ბაჩიშვილი, ზურაბ გორგილაძე, მამი პარშანიძე (პასუხისმგებელი მდივანი), ზოთა ზოიძე, დავით თაღორაძე, გიორგი სალუშვაძე, ჯემალ მათაბაძე, ალექსანდრე ჩხაიძე, ზარიონ ხალვაში, დავით ხახუბაიშვილი, ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21. ტელ. 3-33-71

გადაეცა წარმოებას 1.7.82, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 14.7.82, საბეჭდი თაბახი, 6, საგამომცემლო 5, შეკვეთის № 1940, ემ 01601, ქაღალდის ზომა 60×90/16, ტირაჟი 5.000

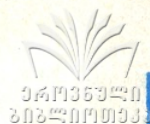
საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის ასსრ პოლიგრაფიული საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის, 20.

Государственный комитет Грузинской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Полиграфическое производственное объединение Аджарской АССР. Батуми, ул. Р. Люксембург, 20.

Дружеское
Сотрудничество

680/135

წაკი 40 კკკ.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118